

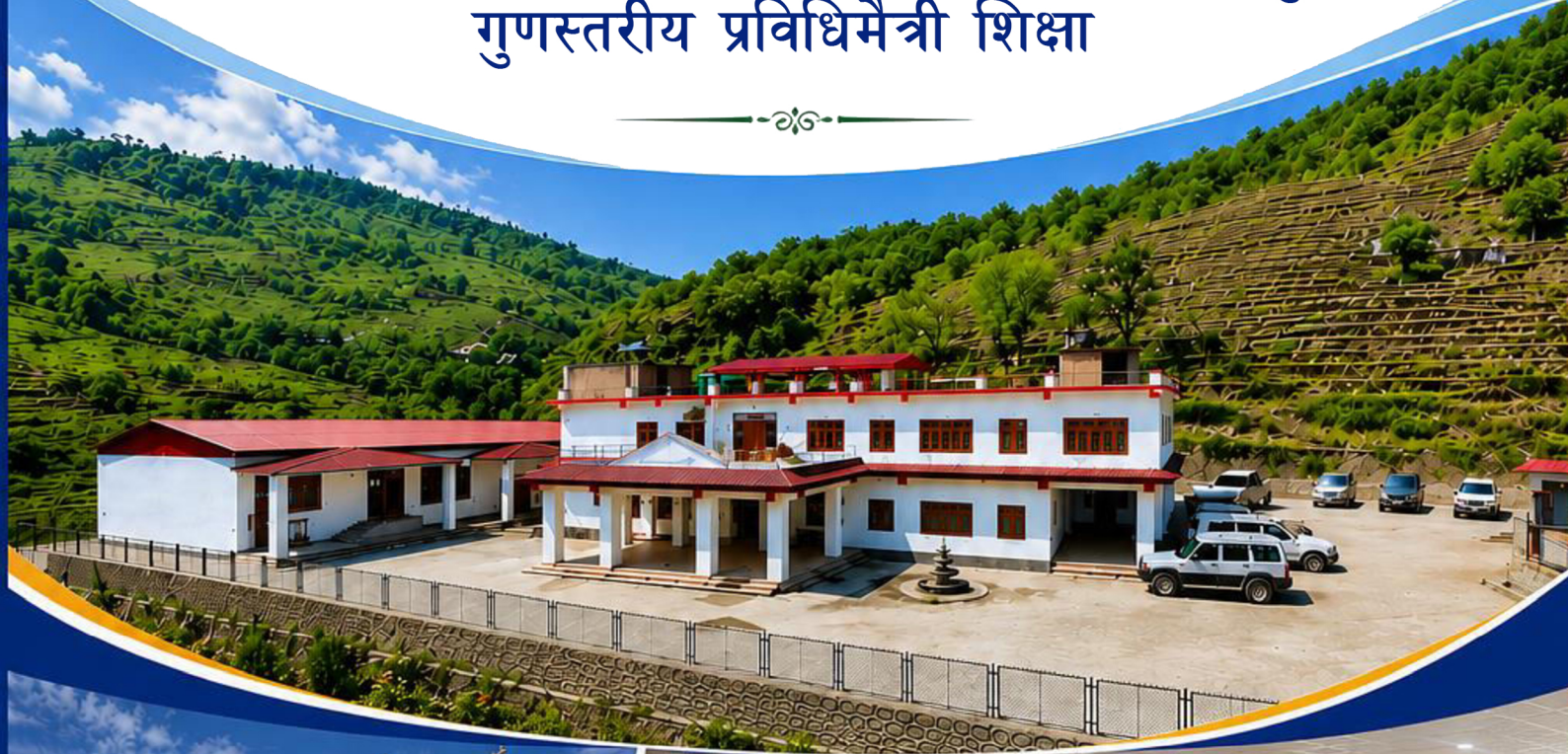
त्रिवेणी नगरपालिका

तोली, बाजुरा, सुदूरपश्चिम, नेपाल

नगर शिक्षा योजना

२०८२ - २०९२

त्रिवेणी नगरमा सुसंस्कारयुक्त जनशक्ति उत्पादन हाम्रो इच्छा
सबैका लागि जीवनोपयोगी व्यावसायिक र रोजगारमुलक
गुणस्तरीय प्रविधिमैत्री शिक्षा

विषय सूची

कृतज्ञता

शुभकामना सन्देश

योजनाको सारांश

परिच्छेद १ परिचय

क्र.स	विवरण	पृष्ठ नं
१.१	पृष्ठभूमी	१
१.२	नगरपालिकाको सन्दर्भ	
१.२.१	भौगोलिक तथा राजनैतिक अवस्था	५
१.२.२	एतिहासिक चिनारी, नामकरण तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू	६
१.२.३	जनसांख्यिक अवस्था	७
१.२.३.१	उमेरगत जनसंख्या विवरण	८
१.२.४	जातिगत/धर्मगत आधार	१२
१.२.५	नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था	१२
१.२.५.१	नीतिगत प्रवन्ध	१३
१.३	अवस्था उपलब्धी र अन्तर	
१.३.१	शैक्षिक अवस्था	१५
१.३.२	नतिजा तथा उपलब्धीहरू	१५
१.३.३	मुख्य शैक्षिक सूचकहरू	१६
१.४	मुख्य समस्याहरू	३०
१.५	चुनौतीहरू	३१
१.६	अवसरहरू	३१

परिच्छेद २ लक्ष्य निर्धारण

२.१	राष्ट्रिय दीर्घकालिन सोच	३२
२.२	प्रदेशको दीर्घकालिन सोच	३२
२.३	नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच/दुरदृष्टि	३२
२.४	नगरपालिकाको लक्ष्य	३२
२.५	नगरपालिकाको उद्देश्यहरू	३२
२.६	रणनीतिहरू	३३
२.७	कार्यनीतिहरू	३५

परिच्छेद ३ विद्यालयका उपक्षेत्रहरू

३.१	प्रारम्भिक बालविकास	४१
३.१.१	वर्तमान अवस्था	४१
३.१.२	अवसर / चुनौतीहरू	४२

३.१.३	उद्देश्यहरू	४३
३.१.४	रणनितिहरू	४३
३.१.५	नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	४४
३.१.६	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	४४
३.२	आधारभूत शिक्षा	
३.२.१	परिचय	४९
३.२.२	वर्तमान अवस्था	५०
३.२.३	अवसर/चुनौतीहरू	५०
३.२.४	उद्देश्यहरू	५१
३.२.५	रणनितिहरू	५१
३.२.६	नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	५३
३.२.७	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	५४
३.३	माध्यमिक शिक्षा	
३.३.१	परिचय	६८
३.३.२	वर्तमान अवस्था	६९
३.३.३	अवसर/चुनौतीहरू	७०
३.३.४	उद्देश्यहरू	७०
३.३.५	रणनितिहरू	७०
३.३.६	नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	७१
३.३.७	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	७२
३.४	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा	
३.४.१	परिचय	७६
३.४.२	वर्तमान अवस्था	७८
३.४.३	अवसर /चुनौतीहरू	७९
३.४.४	उद्देश्यहरू	८०
३.४.५	रणनितिहरू	८०
३.४.६	नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	८१
३.४.७	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	८१
३.५	अनौपचारिक शिक्षा	
३.५.१	परिचय	८५
३.५.२	वर्तमान अवस्था	८६
३.५.३	अवसर /चुनौतीहरू	८७
३.५.४	उद्देश्यहरू	८८

३.५.५	रणनितिहरू	८८
३.५.६	नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य	८९
३.५.७	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	९०
परिच्छेद ४ अन्तर सम्बन्धीत विषय क्षेत्रहरू		
४.१	पाठ्यतक्रम,पाठ्यपुस्तक,सिकाइ सामाग्री तथा मुल्यांकन	
४.१.१	विषय प्रवेश	९५
४.१.२	वर्तमान अवस्था	९६
४.१.३	अवसर /चुनौतीहरू	९८
४.१.४	उद्देश्यहरू	९९
४.१.५	रणनितिहरू	९९
४.१.६	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१००
४.२	शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास	
४.२.१	परिचय	१०५
४.२.२	वर्तमान अवस्था	१०६
४.२.३	शिक्षक उत्तरदायित्व	१०८
४.२.४	शिक्षकको आपूर्ति वितरण	१०९
४.२.५	अवसर /चुनौतीहरू	११०
४.२.६	उद्देश्यहरू	११०
४.२.७	रणनितिहरू	१११
४.२.८	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१११
४.३	शैक्षिक समता र समावेशीकरण	
४.३.१	परिचय	११७
४.३.२	वर्तमान अवस्था	११८
४.३.३	अवसर /चुनौतीहरू	१२०
४.३.४	उद्देश्यहरू	१२०
४.३.५	रणनितिहरू	१२०
४.३.६	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१२१
४.४	विद्यालय दिवा खाजा,स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम	
४.४.१	परिचय	१२४
४.४.२	वर्तमान अवस्था	१२४
४.४.३	दिवा खाजा	१२५
४.४.४	विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण	१२५
४.४.५	अवसर तथा चुनौतीहरू	१२६

४.४.६	उद्देश्यहरू	१२६
४.४.७	रणनितिहरू	१२६
४.४.८	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	१२७
४.५	विद्यालय सुरक्षा,विपद न्यूनिकरण तथा उत्थाशीलता	
४.५.१	परिचय	१३०
४.५.२	वर्तमान अवस्था	१३१
४.५.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	१३२
४.५.४	उद्देश्यहरू	१३२
४.५.५	रणनितिहरू	१३२
४.५.६	प्रमुख प्राथमिकता क्षेत्र नतिजा तथा क्रियाकलाप	१३३
४.६	विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास	
४.६.१	परिचय	१३५
४.६.२	वर्तमान अवस्था	१३८
४.६.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	१३८
४.६.४	उद्देश्यहरू	१३८
४.६.५	रणनितिहरू	१३८
४.६.६	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	१३९
४.७	विद्यालमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	
४.७.१	परिचय	१४१
४.७.२	वर्तमान अवस्था	१४२
४.७.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	१४२
४.७.४	उद्देश्यहरू	१४३
४.७.५	रणनितिहरू	१४३
४.७.६	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	१४३

परिच्छेद ५ अन्य उपक्षेत्रहरू

५.१	छात्रवृत्ति	
५.१.१	परिचय	१४७
५.१.२	वर्तमान अवस्था	१४७
५.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	१४७
५.१.४	उद्देश्यहरू	१४८
५.१.५	रणनितिहरू	१४८
५.१.६	उपलब्धी,नतिजाहरू,प्रमुख क्रियाकलाप तथ लक्ष्य	१४८
५.२	उच्च शिक्षा	१४९

५.२.१	वर्तमान अवस्था	१४९
५.२.२	उच्च शिक्षाका उद्देश्यहरू	१५१
५.२.३	उच्च शिक्षाका रणनीतिहरू	१५१
५.२.४	अपेक्षित उपलब्धीहरू	१५२
५.२.५	प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१५२

परिच्छेद ६ विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

६.१.१	परिचय	१५४
६.१.२	संस्थागत क्षमता विकास	१५५
६.१.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	१५५
६.१.४	उद्देश्यहरू	१५६
६.१.५	रणनीतिहरू	१५६
६.१.६	उपलब्धी, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१५६
६.२	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	
६.२.१	वर्तमान अवस्था	१६०
६.२.२	अवसर र चुनौतीहरू	१६०
६.२.३	उद्देश्यहरू	१६०
६.२.४	रणनीतिहरू	१६०
६.२.५	उपलब्धी, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१६१

परिच्छेद ७ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१	परिचय	१६३
७.२	वर्तमान अवस्था	१६४
७.३	अवसर र चुनौतीहरू	१६५
७.४	उद्देश्यहरू	१६५
७.५	रणनीतिहरू	१६५
७.६	स्रोतको अनुमान विश्लेषण र प्रस्तावित बजेट	१६६

परिच्छेद ८ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

८.१	परिचय	१७०
८.२	वर्तमान अवस्था	१७०
८.३	अवसर तथा चुनौतीहरू	१७१
८.४	उद्देश्यहरू	१७१
८.५	रणनीतिहरू	१७१
८.६	उपलब्धी, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य	१७२
	सन्दर्भ सामाग्री	

कृतज्ञता

त्रिवेणी नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको समग्र सुधार, दूरदृष्टि र गुणात्मक रूपान्तरणका लागि एक महत्त्वपूर्ण मार्गदर्शक दस्तावेजको रूपमा "त्रिवेणी नगर शिक्षा योजना २०८२/०८३ — २०९२/०९३" तर्जुमा गरी प्रकाशन गर्न पाउँदा हामी अत्यन्तै गौरवान्वित भएका छौं । यो रणनीतिक योजनाले आगामी १० वर्षका लागि हाम्रो नगरपालिकाको शैक्षिक विकासलाई स्पष्ट र परिणाममुखी दिशा प्रदान गर्नेछ, भन्ने विश्वास लिएका छौं ।

यस गरिमामय नगर शिक्षा योजनालाई अन्तिम रूप दिई सफल प्रकाशनको चरणसम्म पुऱ्याउन अहोरात्र खटिनुहुने, मार्गनिर्देशन गर्नुहुने तथा अमूल्य योगदान पुऱ्याउनुहुने महानुभावहरूप्रति त्रिवेणी नगरपालिका, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा हार्दिक कृतज्ञता एवं धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

विशेष गरी, हामी देहायबमोजिमका आदरणीय व्यक्तित्व, कर्मचारी एवं सरोकारवालाहरूप्रति उच्च सम्मानका साथ कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं:

योजना निर्माणको सुरुवातदेखि नै स्पष्ट दृष्टिकोण, अभिभावकत्व र निरन्तर उत्प्रेरणा प्रदान गरी यस योजनालाई साकार रूप दिन महत्त्वपूर्ण नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्नुभएकोमा आदरणीय नगर प्रमुख **कर्ण बहादुर थापा र उपप्रमुख कमला कुमारी जैशी (न्यौपाने)** ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौं

यस नगर शिक्षा योजनाको सुरुवाती चरण तथा विभिन्न समयमा प्रशासनिक नेतृत्व प्रदान गरी योजना निर्माण कार्यलाई अगाडि बढाउन र आवश्यक सहजीकरण गरिदिनुभएकोमा पूर्व प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतद्वय **श्री टेक बहादुर मौनी ज्यू र श्री चिरन्जिवि प्रसाद शाह ज्यू** प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं ।

योजनाको तयारीको अन्तिम चरण र व्यवस्थापकीय पक्षलाई सुदृढ तथा समन्वयात्मक बनाई सफल प्रकाशनको चरणसम्म पुऱ्याउन प्रशासनिक नेतृत्व प्रदान गर्नुभएकोमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत **श्री बुद्धिप्रसाद उपाध्याय ज्यू** प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं ।

नगर शिक्षा योजना कार्यदलका सदस्यहरू तथा शिक्षक मित्रहरू स्थानीय आवश्यकता र परिवेशलाई सूक्ष्म रूपमा अध्ययन गरी, विभिन्न तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गर्दै यो बृहत् योजनाको खाका र अन्तरवस्तु तयार पार्न अहोरात्र खटी आफ्नो विज्ञता प्रस्तुत गर्नुहुने कार्यदलका शिक्षक मित्रहरू तथा शिक्षाविद्हरू प्रति हार्दिक आभार एवं धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं ।

योजना निर्माणका क्रममा विभिन्न सुझावहरू प्रदान गर्नुका साथै विद्यालय स्तरका वास्तविक शैक्षिक सूचक तथा आवश्यकताहरू सङ्कलन गर्न र नगर शिक्षा योजनाको मर्म बुझ्न सहयोग पुऱ्याउनुहुने सम्पूर्ण प्रधानाध्यापकज्यूहरू प्रति विशेष कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं ।

यस योजना तर्जुमाका क्रममा अमूल्य सुझाव र सरोकारवालाहरूको भेलामा सक्रिय सहभागिता जनाउनुहुने सम्पूर्ण नगर कार्यपालिकाका सदस्यहरू, वडा अध्यक्षहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक-अभावक सङ्घ, राजनीतिक दल, बुद्धिजीवी, पत्रकार र सम्पूर्ण शिक्षा प्रेमी नगरवासी महानुभावहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं ।

अन्तमा, यस योजनामा निर्दिष्ट गरिएका लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरूलाई सफल कार्यान्वयन गर्दै "गुणस्तरीय शिक्षा: समृद्ध त्रिवेणीको आधार" भन्ने हाम्रो साझा सङ्कल्पलाई साकार पार्न आगामी दिनमा पनि सबै पक्षको निरन्तर सहयोग, सहकार्य र प्रतिबद्धता प्राप्त हुनेछ, भन्ने पूर्ण विश्वास लिएका छौं ।

गणेश बहादुर साँउद
शिक्षा अधिकृत सातौ
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
त्रिवेणी नगरपालिका, बाजुरा

मिति: २०८३।०३।०८

नेपाल संवत् १९४६ तछलाथ्य अष्टमी

मन्तव्य

आदरणीय नगरवासी, जनप्रतिनिधि, शिक्षक, बुद्धिजीवी एवं शिक्षाप्रेमी महानुभावहरू,

"सबैका लागि गुणस्तरीय, सान्दर्भिक र प्रविधिमैत्री शिक्षा" भन्ने मूल नाराका साथ त्रिवेणी

नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक सुधारका लागि यो 'नगर शिक्षा योजना' यहाँहरू समक्ष प्रस्तुत

गर्न पाउँदा मलाई अत्यन्त गौरव लागेको छ । शिक्षा कुनै पनि समाज रूपान्तरण र समृद्धिको मेरुदण्ड

हो । यसै तथ्यलाई आत्मसात गर्दै यस नगरपालिकाको शैक्षिक आवश्यकता, वस्तुस्थिति र चुनौतीहरूलाई गहन रूपमा विश्लेषण गरी यो योजना निर्माण गरिएको छ । हाम्रो नगरपालिकाको वर्तमान जनसंख्याको बनोट र प्रक्षेपणलाई हेर्दा, बालबालिकाहरूको प्रारम्भिक विकासदेखि नै विशेष ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को आधारमा गरिएको २०८२ को जनसांख्यिक प्रक्षेपण अनुसार हाम्रो नगरपालिकाका १ देखि ९ सम्मका बच्चाहरूमा कुल जनसंख्याको वितरण र विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिकाको संख्या उल्लेखनीय छ, जसमा ६ नम्बर बच्चा सबैभन्दा बढी १३,३०७ (जनसंख्या भएको क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । प्रारम्भिक बालविकास (ECD) उमेर समूह १० देखि ५ वर्ष (र विद्यालय उमेर समूह) ६ देखि १४ वर्ष र सोभन्दा माथि (का बालबालिकाहरूको उमेरगत संख्यालाई मध्यनजर गर्दै शैक्षिक पूर्वाधार र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्नु हाम्रो मुख्य दायित्व हो ।

हाम्रो शैक्षिक सूचकहरूले विगतका वर्षहरूमा केही उत्साहजनक सुधार देखाएका छन् । प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्ना दर (GER) ९५.५ प्रतिशत पुग्न र कक्षा १ मा खुद भर्ना दर (NIR) ९५ प्रतिशतको हाराहारीमा रहनुले शिक्षामा पहुँच बढेको पुष्टि गर्छ । यद्यपि, कक्षा ५ सम्मको टिकाउ दर (Survival Rate) ८६.९ प्रतिशत र कक्षा ८ सम्म आइपुग्दा यो दर ७६.४ प्रतिशतमा झर्नुले विद्यालय भर्ना भएका बालबालिकाहरूलाई बीचमै कक्षा छोड्न नदिई टिकाई राख्नु (Retention) र विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका (OOSC) लाई शिक्षाको मूल प्रवाहमा ल्याउनु अझै पनि ठूलो चुनौतीको रूपमा खडा छ । शैक्षिक क्षेत्रको वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्दा विद्यार्थी भर्नादर र टिकाउदर अपेक्षित नहुनु, गुणस्तर तथा सिकाइ उपलब्धि कमजोर रहनु, डिजिटल पूर्वाधारको अभाव हुनु, र बाल/लैङ्गिक मैत्री विद्यालय व्यवस्थापन नहुनुजस्ता मुख्य समस्या र चुनौतीहरूको । भौतिक पहुँच र भर्ना दर बढाउनु मात्र हाम्रो लक्ष्य होइन । नेपाली, अंग्रेजी, गणित र विज्ञान जस्ता मूल विषयहरूमा बालबालिकाहरूको न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि (Achieving Minimum Proficiency) सुनिश्चित गर्नु आजको टङ्कारो आवश्यकता हो । यसका लागि हामीले शिक्षण सिकाइलाई थप प्रभावकारी, बालमैत्री र प्रविधिमैत्री बनाउनु पर्नेछ । स्थानीय स्तरमै उपलब्ध सामग्रीहरूको प्रयोग गरी 'बिना लागत र कम लागत' (No cost and low cost) का शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिँदै कक्षाकोठाको सिकाइलाई व्यावहारिक बनाउन यो योजनाले विशेष जोड दिएको छ । शिक्षक-विद्यार्थी अनुपात (STR) को उचित व्यवस्थापन, शिक्षकहरूको निरन्तर पेशागत दक्षता अभिवृद्धि र एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (EMIS Dashboard) को प्रभावकारी उपयोग मार्फत हामी नगरपालिकाको शिक्षा प्रणालीलाई संस्थागत र प्रविधिमैत्री बनाउन प्रतिबद्ध छौं ।

अन्त्यमा, नगर शिक्षा योजना निर्माण गर्न सहयोग गर्ने शिक्षक जनक रावत, धर्म साउद, उद्दवबहादुर अयडी र रत्नबहादुर अयडीलाई धन्यवाद दिदै यो नगर शिक्षा योजनालाई सफल रूपमा कार्यान्वयन गरी त्रिवेणी नगरपालिकालाई बाजुरा जिल्लाकै एक नमुना शैक्षिक गन्तव्य बनाउनका लागि स्थानीय सरकार, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक शिक्षिका, अभिभावक र नागरिक समाज लगायत सरोकारवाला सबैको एकीकृत प्रयास र सकारात्मक सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।
धन्यवाद ।

कर्णबहादुर थापा

नगर प्रमुख

त्रिवेणी नगरपालिका तोली बाजुरा

शुभकामना मन्तव्य

यस नगरपालिकाको त्रिवेणी नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९२) दश वर्षीय गुरु योजना तयारी पुस्तिकाका रुपमा प्रकाशन गर्ने पहिलो प्रयत्नलाई अत्यन्तै महत्वपूर्ण उपलब्धिका रुपमा लिएकी छु। योजना निर्माणमा अहोरात्र खटीनु हुने शिक्षा शाखा प्रमुख लगायत समग्र कर्मचारी यूनिट, विद्यालय शिक्षक, अभिभावक,सरोकारवाला संघ संस्था, सामाजिक विकास समिति र अन्य संलग्न शिक्षाविद् हार्दिक वधाईका साथै धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

देशको मूल कानून, नेपालको संविधान, २०७२ को भाग ३ मा शिक्षालाई मौलिक हक अन्तर्गत राखी धारा ३१ ले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँच साथै माध्यामीक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने ग्यारेन्टी गरेको छ। त्यसैगरी प्रत्येक नागरिकलाई समावेशी रूपमा उच्च शिक्षा पाउने हक सुरक्षित गरेको छ, साथै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीयतहलाई विद्यालय व्यवस्थापन, शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण, सीप विकास तालिम र शिक्षामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने अधिकार दिएको छ। यिनै मुख्य कानूनी प्राबधान र स्थानीय तहको अधिकार र जिम्मेवारीलाई आत्मवोध गर्दै, हामीसंग भएको स्रोत र आवश्यकता अनुरूप दिर्घकालिन शिक्षा योजना निर्माण गर्नु शैक्षिक क्षेत्र सुधारप्रतिको प्रतिवद्धता ठान्दछु।

“त्रिवेणी नगरमा सु-संस्कारयुक्त जनशक्ति उत्पादन हाम्रो ईच्छा, सबैका लागि जीवनोपयोगी व्यवसायिक र रोजगारमूलक गुणस्तरीय प्रविधिमैत्री शिक्षा” दिर्घकालिन सोच सहित निर्माण गरिएको यो नगर शिक्षा योजना, आधुनिक प्राविधिक शिक्षा प्रणालीलाई प्रमोसन गरी शिक्षाको जग नै रूपान्तरण गर्ने दिशामा केन्द्रित छ। योजना भित्रका अन्तरवस्तुलाई हेर्दा शिक्षाको गुणस्तरलाई केन्द्रभागमा राखिएको छ। डिजिटल प्रविधि संचालन गर्न प्रणालीको विकास, शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्ति तालिम, अनुगमन प्रणालीको सुदृढीकरण, विपन्न समुदायका बालविकालाई विद्यालय शिक्षाको ग्यारेन्टी जस्ता महत्वपूर्ण योजना र कार्यक्रमहरु समावेश छन्। दश वर्षे गुरुयोजना भएका सबै योजना तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन गर्न वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र बजेट व्यवस्थापनलाई समेत प्राथमिकतामा राखी नगरपालिकाले कार्यान्वयनमा लैजानुपर्ने छ। यो केवल सपना मात्र होइन समृद्ध नगरपालिका बनाउने स्पष्ट मार्ग चित्र सहितको शैक्षिक यात्रा पनि हो, सफल कार्यान्वयनका लागि पुनः धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु।

कमला कुमारी जैशी(न्यौपाने)

नगर उपप्रमुख

त्रिवेणी नगरकार्यपालिकाको कार्यालय तोली, बाजुरा

शुभकामना सन्देश

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने मौलिक हक प्रदान गरेको छ। साथै, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहलाई विद्यालय शिक्षा व्यवस्थापन तथा विकासको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरेको सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको योजनाबद्ध विकास आजको अपरिहार्य आवश्यकता बनेको छ। शिक्षा केवल ज्ञान प्राप्तिको माध्यम मात्र नभई सामाजिक रूपान्तरण, आर्थिक समृद्धि, सांस्कृतिक संरक्षण तथा दिगो विकासको प्रमुख आधार पनि हो। यस यथार्थलाई आत्मसात गर्दै त्रिवेणी नगरपालिकाले नगर क्षेत्रको समग्र शैक्षिक विकासलाई दीर्घकालीन रूपमा मार्गनिर्देशन गर्ने उद्देश्यले तयार गरेको “त्रिवेणी नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९२)” सार्वजनिक हुन लागेको अवसरमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्न पाउँदा अत्यन्त हर्ष र गौरवको अनुभूति गरेको छु।

शिक्षा क्षेत्रको विकास कुनै एक निकायको प्रयासबाट मात्र सम्भव हुँदैन। यसका लागि स्थानीय सरकार, विद्यालय, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, समुदाय, विकास साझेदार तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूको साझा प्रतिबद्धता र सक्रिय सहभागिता आवश्यक हुन्छ। यही सोचलाई केन्द्रमा राख्दै तयार गरिएको यस नगर शिक्षा योजनाले त्रिवेणी नगरपालिकाको आगामी शैक्षिक दिशा, प्राथमिकता, लक्ष्य तथा कार्यान्वयन रणनीतिलाई स्पष्ट रूपमा मार्गदर्शन गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

त्रिवेणी नगरपालिकाले विगतका वर्षहरूमा शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न सुधारात्मक तथा विकासमुखी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ। विद्यालय पूर्वाधार विकास, शिक्षक व्यवस्थापन, शैक्षिक पहुँच विस्तार, बालमैत्री सिकाई वातावरण निर्माण, विद्यार्थी सिकाई उपलब्धि अभिवृद्धि, प्रविधिमा आधारित शिक्षण प्रणालीको विकास तथा समावेशी शिक्षाको प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा सकारात्मक पहलहरू भएका छन्। तथापि बदलिँदो समय, प्रविधिको तीव्र विकास, गुणस्तरीय शिक्षाप्रतिको बढ्दो अपेक्षा तथा स्थानीय आवश्यकताहरूलाई सम्बोधन गर्न अझ व्यवस्थित, परिणाममुखी र दीर्घकालीन योजनाको आवश्यकता महसुस गरिएको थियो। यसै आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने उद्देश्यले यो शिक्षा योजना तयार गरिएको हो।

यस योजनाले नगरभित्र रहेका सबै विद्यालयहरूको वर्तमान अवस्था, चुनौती, अवसर तथा सम्भावनाको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी आगामी दश वर्षको शैक्षिक मार्गचित्र तयार गरेको छ। यस अन्तर्गत शिक्षामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने, सिकाई उपलब्धिमा सुधार ल्याउने, विद्यालय व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप प्रभावकारी बनाउने, शिक्षकहरूको व्यावसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षण प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्ने, समावेशी तथा न्यायपूर्ण शिक्षा प्रणाली विकास गर्ने तथा स्थानीय आवश्यकतासँग जोडिएको व्यवहारिक शिक्षाको विस्तार गर्ने विषयहरूलाई विशेष प्राथमिकताका साथ समेटिएको छ।

आजको विश्व परिवेशमा शिक्षा केवल पाठ्यक्रम र परीक्षा प्रणालीमा सीमित नरही सीप, नवप्रवर्तन, अनुसन्धान, नैतिकता तथा जीवनोपयोगी क्षमतासँग जोडिएको छ। त्यसैले यस नगर शिक्षा योजनाले विद्यार्थीलाई सिर्जनशील, जिम्मेवार,

प्रतिस्पर्धी तथा समाजप्रति उत्तरदायी नागरिकका रूपमा विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ। स्थानीय ज्ञान, संस्कृति, भाषा तथा मौलिकतालाई संरक्षण गर्दै आधुनिक प्रविधिसँग समन्वय गर्ने प्रयास यस योजनाको अर्को महत्वपूर्ण पक्ष रहेको छ।

यस योजना कार्यान्वयनका क्रममा सुशासन, पारदर्शिता, उत्तरदायित्व तथा परिणाममुखी कार्यसम्पादनलाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ। योजनाका लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा आवश्यक सुधारका प्रक्रियालाई संस्थागत गरिने अपेक्षा गरिएको छ। साथै उपलब्ध स्रोत-साधनको अधिकतम उपयोग गर्दै शिक्षा क्षेत्रमा लगानीको प्रभावकारिता वृद्धि गर्न नगरपालिका प्रतिबद्ध रहेको व्यहोरा समेत यस अवसरमा अवगत गराउन चाहन्छु।

नगर शिक्षा योजना सफल कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाको एकल प्रयास मात्र पर्याप्त हुँदैन भन्ने तथ्यलाई हामीले आत्मसात गरेका छौं। विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थी, शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, नागरिक समाज तथा सम्पूर्ण समुदायको सक्रिय सहयोग र अपनत्व आवश्यक रहनेछ। सबै पक्षको साझा प्रयासबाट मात्र योजनाले परिकल्पना गरेको शैक्षिक रूपान्तरण सम्भव हुने विश्वास लिएको छु।

यस महत्वपूर्ण योजना निर्माणका क्रममा मार्गदर्शन, सुझाव, अध्ययन, तथ्याङ्क संकलन, परामर्श तथा सहजीकरणमार्फत योगदान गर्नुहुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधि, शिक्षा शाखा, विद्यालय परिवार, विषयविज्ञ, सरोकारवाला निकाय तथा सहयोगी संस्थाहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद तथा आभार व्यक्त गर्दछु। उहाँहरूको योगदानले यस योजनालाई व्यवहारिक, समावेशी तथा कार्यान्वयनयोग्य बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ।

अन्त्यमा, “त्रिवेणी नगर शिक्षा योजना (२०८२-२०९२)” ले नगर क्षेत्रको शिक्षा क्षेत्रमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याई समृद्ध, सक्षम र शिक्षित समाज निर्माण गर्ने दिशामा महत्वपूर्ण कोसेढुंगा सावित हुने विश्वास व्यक्त गर्दै यसको सफल कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूमा सक्रिय सहभागिता तथा सहयोगका लागि हार्दिक आग्रह गर्दछु। यस योजनाको पूर्ण सफलताको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

बुद्धिप्रसाद उपाध्याय

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत (उपसचिव)

त्रिवेणी नगरपालिका तोली बाजुरा

योजनाको सारांश

नेपालको संविधान २०७२ ले आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य तथा निःशुल्क र माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क हुने व्यवस्था गरेको छ। सोही संवैधानिक व्यवस्था, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को मर्मअनुसार त्रिवेणी नगरपालिकाले आगामी १० वर्षका लागि विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना तयार गरेको हो। यस योजनाको मुख्य उद्देश्य गुणस्तरीय, समावेशी, पहुँचयोग्य तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको सुनिश्चितता गर्दै सक्षम, प्रतिस्पर्धी र नैतिक जनशक्ति उत्पादन गर्नु हो। त्रिवेणी नगरपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशको बाजुरा जिल्लामा अवस्थित रहेको नगरपालिका हो। यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल १७०.३२ वर्ग किलोमिटर रहेको छ र ९ वटा वडामा विभाजित छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को आधारमा गरिएको २०८२ सालको जनसंख्या प्रक्षेपण अनुसार नगरपालिकाको कुल जनसंख्या १७,४३७ रहेको छ। नगरपालिकामा विभिन्न जातजाति तथा समुदायको बसोबास रहेको छ र यहाँ धार्मिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको पर्याप्त सम्भावना रहेको छ।

शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण गर्दा नगरपालिकाभित्र ४९ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, २३ वटा आधारभूत विद्यालय, ११ वटा माध्यमिक विद्यालय, ३ वटा सामुदायिक अध्ययन केन्द्र तथा ५ वटा संस्थागत आधारभूत विद्यालय सञ्चालनमा रहेका छन्। शैक्षिक तथ्यांक २०८२ अनुसार बालकक्षामा ८२९ जना, आधारभूत तहमा ३,९०० जना र माध्यमिक तहमा १,३१५ जना विद्यार्थी प्राविधिक धार सिटीभिटी सिभिल सब इन्जिनियरिङमा २० जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका छन्।

योजनाले शिक्षाको पहुँच विस्तारसँगै सिकाइ उपलब्धि, शैक्षिक गुणस्तर, प्रविधिमैत्री शिक्षण प्रणाली तथा शिक्षकको पेशागत क्षमता विकासलाई प्राथमिकतामा राखेको छ। विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग बढाउने, अनलाइन शैक्षिक व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढ गर्ने, विद्यालय सुशासन र पारदर्शिता कायम गर्ने तथा स्थानीय आवश्यकता अनुरूपको पाठ्यक्रम र सिकाइ प्रणाली विकास गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न आवासीय विद्यालय अवधारणा निर्माण गर्ने लक्ष्य लिइएको छ।

यस योजनाको अपेक्षित उपलब्धिमा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, सिकाइ उपलब्धिमा सुधार, विद्यालयलाई आधुनिक सूचना प्रविधिसँग जोड्ने, शिक्षकको पेशागत दक्षता अभिवृद्धि गर्ने तथा विद्यालयमा जवाफदेहिता र सुशासनको प्रवर्द्धन गर्ने विषय समावेश छन्। साथै आधारभूत तहको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गरी स्थानीय भाषा, संस्कृति, प्रविधि र नैतिक मूल्यसहितका दक्ष तथा जिम्मेवार नागरिक उत्पादन गर्ने दीर्घकालीन लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ।

निष्कर्षतः, त्रिवेणी नगरपालिका विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना २०८२/०८३-२०९२/०९३ स्थानीय तहको शैक्षिक विकासका लागि तयार गरिएको दीर्घकालीन मार्गदर्शक दस्तावेज हो। यस योजनाले शिक्षा क्षेत्रमा पहुँच, समता, गुणस्तर, सुशासन र प्रविधिको समुचित प्रयोगमार्फत समृद्ध, सक्षम र प्रतिस्पर्धी मानव संसाधन उत्पादन गरी नगरपालिकाको समग्र सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा योगदान पुर्याउने लक्ष्य राखेको छ।

परिच्छेद-१

परिचय-खण्ड

१.१ पृष्ठभूमि:

शिक्षा सामाजिक विकास तथा आर्थिक रूपान्तरणको मूल आधार हो । शिक्षाको माध्यमबाट मानिस आफू, आफ्नो समाज, राष्ट्रको विकास तथा परिवर्तनमा सशक्त भूमिका खेल्दछ । त्यसैले सामाजिक परिवर्तन, सामाजिकीकरण, सामाजिक न्याय र शान्ति स्थापनाको आधारका साथै समाज विकासको मेरुदण्ड तथा तेस्रो आँखाको रूपमा शिक्षालाई लिइन्छ । शिक्षा कोक्रोबाट सुरु भएर चिहानमा अन्त्य हुने प्रक्रिया हो । शिक्षाले राष्ट्र निर्माण तथा विकासका लागि चाहिने मानव संसाधनको विकास गर्दछ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क साथै माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क गरेको छ । अपाङ्ग, दलित अति पिछ्छाएका बालबालिकालाई शिक्षा निःशुल्क गरेको छ । संघीय राज्य व्यवस्थासँगै तीन तहका सरकार क्रियाशील छन् र आ-आफ्नो परिवेश प्राप्त अधिकार र आवश्यकता अनुरूप शिक्षा पद्धतिलाई अगाडि बढाउनु पर्ने हुन्छ । शिक्षालाई आवश्यकता अनुकूल बनाउन योजनाबद्ध रूपमा जानुपर्छ । नेपालको शैक्षिक विकासक्रम हेर्दा राणाकालबाट विकासको लागि पहल भएको पाइन्छ । तथापि योजनाबद्ध शिक्षाको विकास प्रजातन्त्र स्थापना पछि भयो । यसै क्रममा नेपालको शिक्षाको विकासका लागि विभिन्न समयमा विभिन्न आयोगहरू गठन गरिएका छन् । तिनीहरू मध्ये राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोग २०१०, सर्वाङ्गीण राष्ट्रिय शिक्षा समितिको प्रतिवेदन २०१८, शाही उच्च शिक्षा आयोग २०३९, राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०४७, उच्च स्तरीय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन २०५५ र शिक्षा सम्बन्धी उच्च स्तरीय कार्यसमितिको प्रतिवेदन २०५८ उच्च स्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन २०७५ प्रमुख रहेका छन् ।

प्रजातन्त्रको स्थापना पश्चात वि.सं. २००९ मा शिक्षा समितिले शिक्षा मन्त्रालयलाई शिक्षा सम्बन्धी देशव्यापी योजना तयार पार्नका लागि राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोग गठन गर्न सिफारिस गर्‍यो । शिक्षा आयोग प्रतिवेदन विशेषाङ्क (२०६६) मा उल्लेख भए अनुसार वि.सं. २०११ चैत ९ गते सरदार रुद्रराज पाण्डेको अध्यक्षतामा ४६ सदस्यीय राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोगको गठन गरियो जसले वि.सं. २०११ फागुन १८ गते २७५ पृष्ठ संख्या रहेको ४ भाग २० परिच्छेद रहेको प्रतिवेदन पेस गरेको थियो । तत्कालीन श्री ५ को सरकारबाट शिक्षा मन्त्री श्री विश्वबन्धु थापाको अध्यक्षतामा वि.सं. २०१८ बैशाख २५ गते सर्वाङ्गीण राष्ट्रिय शिक्षा समितिको गठन भयो जसले वि.सं. २०१८ जेष्ठ ४

गतेदेखि १३ गतेसम्म जम्मा १५ बैठक बसी ६२ घण्टा ३० मिनेटको समय लगानी गरेर वि.सं. २०१८ असार १५ गते जम्मा १२१ पृष्ठको ९ विषय र ६ परिशिष्टसहितको प्रतिवेदन पेस गर्‍यो । १२ सदस्यीय समितिले गरेको प्रमुख सिफारिसहरूमा: (१) सम्पूर्ण देशभरी एक प्रकारको शिक्षा पद्धति लागू गर्नुपर्छ । (२) शिक्षाको माध्यम एकै हुनुपर्छ । (३) शिक्षालाई देश, समाज र व्यक्तिको निमित्त सबै दृष्टिबाट उपयोगी बनाउनुपर्छ । (४) प्राथमिक शिक्षालाई निःशुल्क एवम् अनिवार्य बनाउनुपर्छ । (५) व्यावसायिक एवम् प्राविधिक शिक्षामा विशेष ध्यान दिनुपर्छ लगायतका थिए । शिक्षा आयोग प्रतिवेदन विशेषाङ्क, २०६६) शाही उच्च शिक्षा आयोग वि.सं. २०३९ भदौ १ गते रणधीर सुब्बाको अध्यक्षतामा ५ सदस्यीय आयोग गठन भइ वि.सं. २०४० साउन ८ गते ५२४ पृष्ठ, २ भाग रहेको प्रतिवेदन तत्कालीन सरकार समक्ष बुझायो । आयोगले राशिपयो २०२८ प्रारम्भ भएदेखि उच्च शिक्षाको क्षेत्रमा भएका उपलब्धी र कमीकमजोरीहरूको अध्ययन गर्न कार्यटोलीको संयोजकमा डा. केदारनाथ श्रेष्ठ, उच्च शिक्षाको गुणस्तर सम्बन्धी कार्यटोलीमा डा. युगेश्वरप्रसाद वर्मा, अनुसन्धान सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजक डा. चन्द्रबहादुर श्रेष्ठ, उच्च शिक्षाप्रति राष्ट्रको आर्थिक दायित्व सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा डा. नरोत्तमप्रसाद उपाध्याय, शिक्षाको गुणस्तरको व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा श्री बासुदेवचन्द्र मल्ल, अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा नेपालको उच्च शिक्षाप्रतिको मान्यता तथा विश्वास सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा डा. मोहनप्रसाद लोहनी, संस्कृत शिक्षा सम्बन्धी कार्य टोलीको संयोजकमा श्री अम्बिकाप्रसाद अधिकारी, इन्जिनियरिङ्ग शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा श्री गौरीनाथ रिमाल, कृषि शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा श्री अमरेशमान प्रधान, कवनशिक्षा सम्बन्धीको संयोजकमा प्रहलादकृष्ण मानन्धर, चिकित्सा शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा डा. हेमाङ्ग दिक्षित, साधारण शिक्षा सम्बन्धी कार्यटोलीमा डा. पार्थी वेश्वरप्रसाद तिमिल्सेना र उच्च शिक्षामा अंग्रेजी सम्बन्धी कार्यटोलीको संयोजकमा युगेश्वरप्रसाद वर्मा रहेको कार्यदलले गहनतम अध्ययन गरी विभिन्न सिफारिसहरू पेश गरेको थियो । (गन्तव्य, २०६६) वि.सं. २०४७ फागुन १४ गते तत्कालीन शिक्षामन्त्री केशरजङ्ग रायमाझीको अध्यक्षता र डा. त्रैलोक्यनाथ उप्रेती (शिक्षाविद्-उपाध्यक्ष), रहेको सुरुमा १५ र पछि १६ सदस्यीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०४७ गठन भइ वि.सं. २०४८ साउन १३ गते पुनर्गठन भएर श्री रामहरि जोशी अध्यक्ष र पछि शिक्षामन्त्री गोविन्दराज जोशी अध्यक्ष भएको समयमा वि.सं. २०४९ असार १४ गते २१५ पृष्ठको १३ शीर्षक र २ परिशिष्ट सहितको प्रतिवेदन तत्कालीन प्रधानमन्त्री श्री गिरिजाप्रसाद कोइराला समक्ष पेस गर्‍यो । आयोगले शिक्षाका विभिन्न

पक्षहरूको अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार गर्न (१) शिक्षाको उद्देश्य, नीति, जनशक्ति, संगठन तथा आर्थिक व्यवस्थापन, (२) उच्च शिक्षा (साधारण), (३) उच्च शिक्षा (प्राविधिक), (४) शिक्षक शिक्षा, (५) माध्यमिक तथा उच्च माध्यमिक शिक्षा, (६) संस्कृत शिक्षा, (७) पूर्व प्राथमिक तथा प्राथमिक शिक्षा, (८) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र (९) अनौपचारिक शिक्षा, दूर शिक्षा र विशेष शिक्षा गरी जम्मा ९ वटा कार्यटोली गठन गरेको थियो । त्यसैगरी प्रतिवेदनलाई (१) शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य, संरचना र नीति, (२) प्राथमिक शिक्षा, (३) माध्यमिक शिक्षा तथा उच्च माध्यमिक शिक्षा, (४) उच्च शिक्षा (साधारण), (५) उच्च शिक्षा (प्राविधिक), (६) संस्कृत शिक्षा, (७) प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा, (८) शिक्षक शिक्षा, (९) विशेष शिक्षा, (१०) अनौपचारिक शिक्षा, (११) शिक्षा क्षेत्रको आर्थिक व्यवस्थापन, (१२) शैक्षिक व्यवस्थापन तथानिरीक्षण र (१३) विविध गरी जम्मा १३ अध्यायमा प्रस्तुत गरेको छ ।

उच्च स्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग वि.सं. २०५४ वैशाख १२ गतेको निर्णयअनुसार तत्कालीन शिक्षामन्त्री देवीप्रसाद ओझाको अध्यक्षतामा गठन भइ वि.सं. २०५४ जेष्ठ १५ गते सार्वजनिक गरियो । अध्यक्ष, उपाध्यक्ष लगायत १९ जना सदस्य र ७ जना आमन्त्रित सदस्य रहेको आयोगमा म्याद वि.सं. २०५४ मंसिर १५ सम्म थपिएकोमा वि.सं. २०५४ पौष २१ को मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार ५ महिना थप गरी वि.सं. २०५५ वैशाख १५ सम्म पुन्याइएको थियो जसको पुनर्गठित आयोगको अध्यक्षतामा तत्कालीन शिक्षामन्त्री कुलबहादुर गुरूङ्ग रहेका थिए । आयोगको सम्पूर्ण अवधि १ वर्ष १ महिना १९ दिन रहेतापनि खास ९ महिना कार्यरत रही वि.सं. २०५५ असार १५ गते तत्कालीन शिक्षा मन्त्री एवम् अध्यक्ष श्री अर्जुनरसिंह केसीले तत्कालीन प्रधानमन्त्री समक्ष २०२ पृष्ठको २१ शीर्षकसहित विभिन्न तालिका र परिशिष्ट रहेको प्रतिवेदन पेश गरेको थियो ।

यसै गरी वि.सं. २०५८ वैशाख २९ गते राष्ट्रिय योजना आयोगका सदस्य डा. निर्मलप्रसाद पाण्डेको शिक्षा सम्बन्धी उच्चस्तरीय कार्यसमितिको गठन गरी वि.सं. २०५८ असार १३ गते ६४ पृष्ठको १७ विषय शीर्षक र विभिन्न अनुसूचीहरू सहितको प्रतिवेदन शिक्षा मन्त्रालयमा सुझावहरूसहित पेश गरेको थियो ।

नेपालको राजनैतिक परिवर्तन नेपालको संविधान २०७२ लागु भयो । देश संघीय गणतन्त्र स्थापना पछि त्यसको सफल कार्यान्वयनमा गयो । राज्यलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहमा लगियो । स्थानीय सरकारलाई व्यवस्थित सञ्चालनका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय

सरकारलाई शिक्षाका २३ वटा अधिकारको कार्यान्वयनका साथै शिक्षा क्षेत्रको १० वर्षे योजना, शिक्षा नीति २०७६, १५औं आवधिक योजनाले तय गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य पुरा गर्न स्थानीय सरकारले सहयोग र समन्वय गर्नु आवश्यक छ । समावेशी, समतामूलक, गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूलाई प्रोत्साहित गरी यस त्रिवेणी नगरपालिकाको समग्र विकास र परिवर्तनका लागि स्पष्ट लक्ष्य, उद्देश्य योजनाले तय गरेको छ । यसै गरी स्थानीय सरकार सञ्चान ऐन, २०७४ को परिच्छेद ६(२४) मा योजना तयारको नीतिगत व्यवस्था भएको छ । जसमा नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्राधिकारको विषयमा आवधिक, वार्षिक क्षेत्रगत योजना निर्माण गर्नु पर्ने र उक्त योजना निर्माण गर्दा संघ तथा प्रदेश सरकारका नीति तथा लक्ष्य सित मेल खानुपर्ने, वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन लैङ्गिक समता तथा समावेशीकरण विपद व्यवस्थापन सुशासन आदि दिगो विकास लक्ष्यलाई ध्यान दिइ दीर्घकालीन योजनाको तयारी तथा सहभागिता मूलक योजना तर्जुमा, सरोकारवालाको सहभागितामा क्षेत्रगत योजना तयार गर्नु पर्ने नीतिगत व्यवस्था रहेको छ ।

नेपाललाई २०६२ सम्ममा अल्प विकसित राष्ट्रबाट विकासशिल राष्ट्रमा स्तरोन्नती गर्न र २०८७ सम्ममा मध्ययम आय भएको राष्ट्र बनाउन आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्न नेपाल सरकारले राखेका २५ वर्षीय दीर्घकालीन सोच अन्तर्गत "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" को लक्ष्य प्राप्तिको लागि शिक्षा क्षेत्रको विकास, सुधार, सहभागिता र योगदान सुनिश्चित गर्न स्थानीय सरकारले सहयोग पुऱ्याउनु आजको आवश्यकता हो ।

स्थानीय सरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा बजेट तथा कार्यक्रम तयार पार्नु पर्ने हुन्छ । हालको अवस्थामा संघीय सरकारले एकमुष्ट रुपमा स्थानीय तहमा बजेट हस्तान्तरण गर्ने र प्राप्त बजेटको स्थानीय सरकारले कार्यक्रम बनाइ लागु गर्नु पर्ने रहेको छ । विश्वव्यापी महामारीको रुपमा रहेको कोराना महामारीको कारणले शिक्षा क्षेत्रमा पारेको प्रभाव तथा असरलाई मध्यनजर गरी शिक्षा क्षेत्रको सुधारको लागि नगरपालिकासित भएको स्रोत र साधनलाई आवश्यकताको आधारमा समस्या समाधान तथा कार्यान्वयनका लागि योजना निर्माण गर्नु अति आवश्यक छ । राज्यको नीति, कार्यक्रम लक्ष्य, उद्देश्य पुरा गर्नका लागि त्रिवेणी नगरपालिकाले १० वर्षे शिक्षा योजना तयार पार्नु आवश्यक रहेको छ ।

नेपालको सामुदायिक विद्यालयहरूको अवस्थामा सुधार ल्याउन योजनाबद्ध प्रयासको आवश्यकता छ । तसर्थ नयाँ योजना र प्रयासका साथ काम गरेर शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउनु पर्ने हुन्छ । विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी विभिन्न आवधिक योजना, संघ तथा प्रदेश योजना, दलका घोषणा पत्र, राष्ट्रिय तथा

अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा राज्यले गरेका शिक्षा सम्बन्धी सन्धि सम्झौता लगायतको आधारमा प्रस्तुत योजना तयार पार्न लागिएको हो ।

१.२ नगरपालिकाको सन्दर्भः

१.२.१ भौगोलिक तथा राजनैतिक अवस्थाः

नामाकरणः राज्यको पुनःसंरचनासँगै देश संघीयतामा जानै लाग्दा राज्यका हरेक भौगोलिक, प्रशासनिक तथा राजनैतिक क्षेत्रहरूको संरचनामा आम बदलाव आयो । कुन क्षेत्र तथा भूगोल कसरी समायोजन गर्ने भन्ने विषयमा राज्य पुनःसंरचनाको सुरुवातको चरणमा थुप्रै अभिमतहरू देखापरे । अध्ययन अनुसन्धान भए । राजनैतिक नेतृत्वहरू, विषयगत क्षेत्रका विज्ञहरू सम्मिलित गोष्ठी, छलफलबाट नेपालले नयाँ संरचनाको नौलो आयाम भेट्न सफल भयो । जसको प्रभाव तत्कालीन सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र हालको सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तरगतका जिल्ला र नगरपालिका पनि परे । यसै सिलसिलामा सुदूरपश्चिम प्रदेशको भौगोलिक २१८८ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल ओगटेको बाजुरा जिल्ला र यस अन्तरगतको त्रिवेणी नगरपालिका साविक कैलाशमाण्ड गाउँ विकास समिति, तोली गाउँ विकास समिति र छतारा गाउँ विकास समितिमा पनि छलफल भए । राजनैतिक सहमति र विज्ञ टोलिको सुझाव तथा भौगोलिक अनुकूलतालाई मध्येनजर गर्दै नेपालकै प्रमुख धार्मिक शक्तिपीठ साविक कैलाशमाण्डौँ गाविसमा अवस्थित यस नगरपालिकाको सिमानाभित्र रहेको जगतजननी बडीमालिका देवीको मन्दिरसँगै रहेको प्रमुख धार्मिक स्थल त्रिवेणी धाम तथा साविकको कैलाशमाण्डौँ, तोली र छतारा गाउँ विकास समितिको संयोजनबाट त्रिवेणी नगरपालिका नामाकरण गरिएको हो ।

भौगोलिक अवस्थितिः

नेपालको कुल भूभाग १,४७,५१६ वर्ग कि.मि. मध्ये सुदूरपश्चिम प्रदेशले १९,८७४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस प्रदेश अन्तर्गतका ९ ओटा जिल्ला मध्ये बाजुराको क्षेत्रफल २१८८ वर्ग कि.मि. रहेको छ । नेपालको संविधान अनुसार नेपालको शासकीय स्वरूप संघीय संरचनामा ७५३ स्थानीय तह, ७ प्रदेश र संघीय सरकारको रूपमा विभाजन गरिएको छ ।

यो विभाजन मध्ये बाजुरा जिल्ला अन्तर्गत बुढीनन्दा, बडीमालिका, बुढीगंगा र त्रिवेणी गरी ४ वटा नगरपालिका र स्वामिकार्तिक खापर, जगन्नाथ, हिमाली, गौमुल, र खप्तड छेडेदह गरी ५ वटा गाउँपालिका रहेका छन् । बाजुरा सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत पर्ने हिमाली जिल्ला हो ।

बाजुरा जिल्लाका जम्मा ९ ओटा स्थानीय तह मध्ये त्रिवेणी नगरपालिका बाजुरा जिल्लाको दक्षिणी भागमा पर्दछ । हाल ९ वटा वडा कायम गरिएको त्रिवेणी नगरपालिकाको कार्यालय तोलीमा रहेको छ र यसको क्षेत्रफल १७०.३२ वर्ग कि.मि. रहेको छ । यस नगरपालिकाको सिमानामा पूर्वमा कालिकोटको सान्नित्रिवेणी गाउँपालिका, पश्चिममा बुढीगंगा नगरपालिका, उत्तरमा बडीमालिका नगरपालिका र दक्षिणमा अछामको मेल्लेख गाउँपालिका पर्दछन् । यो नगरपालिका २९° ३५'५५" उत्तरी अक्षांस र ८१° ३९'५२" पुर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । समुन्द्री सतहको न्युनतम १३२२ मिटरको उचाई देखि अधिकतम ४२४३ मिटरसम्मको उचाईमा रहेको छ ।

१.२.२ ऐतिहासिक चिनारी,नामाकरण तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू

नेपालमा सँघीयता कार्यान्वयनसँगै नेपालकै प्रमुख धार्मिक शक्तिपीठ साविक कैलाशमाण्डौँ गाविसमा अवस्थित यस नगरपालिकाको सिमानाभित्र रहेको जगतजननी बडीमालिका देवीको मन्दिरसँगै रहेको प्रमुख धार्मिक स्थल त्रिवेणी धाम तथा साविकको कैलाशमाण्डौँ,तोली र छतारा गाउँ विकास समितिको संयोजनबाट त्रिवेणी नगरपालिका नामाकरण गरिएको हो । त्रिवेणी नगरपालिका गाउँ नै गाउँ मिलेर बनेको छ । क्षेत्री,ब्रहामण र दलित जातिहरूको बसोबास रहेको यस नगरपालिकामा जैविक तथा प्राकृतिक विविधता पाइन्छ । त्रिवेणी नगरपालिका र बुढीगंगा नगरपालिकाको बीचमा बुढीगंगा नदी र त्रिवेणी नगरपालिकाको बीचमा मालागाढ नदी बग्दछ भने काँसागाड नदि, मनागाड, किम्नीछडा लगाएत विभिन्न खोलानाला पनि रहेका छन् । प्रमुख धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको रूपमा बडीमालिका, त्रिवेणी पाटन, नाटेश्वरी, मौरे क्षेत्र, सैमाण्डु,खिन्नैसत्यदेवी,बडीमालिका भण्डार गृह,नाटेश्वरी भण्डार गृह,धवलपुरी दह क्षेत्र, छतारामाई रहेका छन् । धार्मिक दृष्टिकोणबाट त्रिवेणी नगरपालिकामा कैलाश,भेराल,मष्टा,वेताल देवताका मन्दिरहरू, कालिका मन्दिर,ओखली पडा भगवती,मष्टामाण्डौँहरू लगाएत हिन्दु धर्मका विभिन्न मठ मन्दिरहरू यस क्षेत्रमा अवस्थित छन् ।

त्रिवेणी नगरपालिकामा माथिका लगाएत अन्य धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण क्षेत्रको रूपमा कैलाशमाण्डौँ, किम्नीछडा, सातुबुरबुरे, तोलीदेवल, सैमाण्डु क्षेत्र, खलाटुपा क्षेत्र, हलेनीविय,रुप्सेपडा, कालिका भगवती, खडिल्ला, विस्नापानी, अजम्मगड, खिन्नैसत्यदेवी क्षेत्र,लौडीविनायक,खलाटुपा, भगवती फडिल्ला, चाकाथली, गहतेमाई, सोवनथली, बासुधारा, धर्मछिर्ना, बुढीमाई,फुलचडाउना, बागडाँडा, इभियादुङ्गा,सोतावण्ड क्षेत्र, भौलिन क्षेत्र, वाम्नीमाडु क्षेत्र, फूलचडाउँना, भेडीखोड, ढोगदिना पौवा, लगायतका क्षेत्र धार्मिक,ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक महत्व बोकेका क्षेत्रहरू हुन् । यी सम्पूर्ण स्थलहरू

पर्यटकीय महत्त्वका छन् र उचित संरक्षण तथा विकास गरी प्रचारप्रसार गर्न सके स्थानीय तहले मनग्य फाइदासमेत लिन सक्ने देखिन्छ।

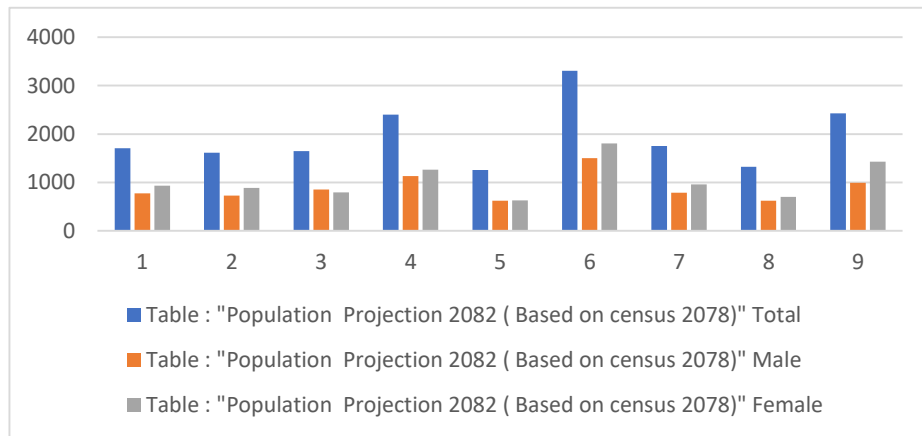
मालागाड जलविद्युत आयोजनाले यहाँको जीवनस्तर सुधारमा कायापलट गर्ने सम्भावना छ। यति मात्र हैन, एघार वटा माध्यमिक विद्यालय सञ्चालन भई गुणस्तरीय शिक्षा दिई युग सुहाउँदो शिक्षालयको रूपमा विकास हुनु गौरवको कुरा हो । स्थानीय तहको संस्थागत विकास हुँदै जादा यहाँ साना-ठूला सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयहरू, सुरक्षा निकायहरू, ठूलूला भवनहरू, सानाठूला बजारहरू, होटल\रेष्टुरा, खेलमैदान, विद्यालयहरू आदिका कारण त झनै यस स्थानीय तहको महत्त्व बढ्दै गएको छ। नेपालकै ऐतिहासिक,सांस्कृतिक धार्मिक तथा पुरातात्विक महत्त्व र सभ्यता बोकेको बडीमालिका क्षेत्रले यस पालिकामा पर्यटन व्यवसायको विकासका गरी त्रिवेणी नगरबासी र नगरपालिकाको आम्दानीको प्रमुख स्रोत बन्ने सम्भावना छ। पर्यटनका लागि धवल्पुरी दह र किम्नीछडा झरना, भित्रिखोला झरना,बारलाग्ने छडा,सातुबुरबुरे,घट्टेखोला लगाएत उच्च पाटन तथा घना जङ्गलहरू र असङ्ख्य डाँडाकाँडाहरू यस नगरपालिकामा रहेका छन् । यस पालिकामा बग्ने साना खोलाका कारण यस स्थानीय तहमा सानाठूला बगर/जिउलाहरू बनेका छन्। यी जिउलाहरूमा प्रसस्त मात्रामा अन्नबालीहरू उत्पादन गरिन्छन् ।

यस नगरपालिकामा बिभिन्न भुवा,अनन्ते,होरी,चैतोले,विसु,घाँसे,रत्यौली, जन्माष्टमी, भैलो र दशैं लगाएतका चाडपर्व तथा विवाह ब्रतबन्ध पूजाआजा जस्ता अवसरमा गाइने देउडा, ठाडीभाका, मागल,चाचरी,लोरी, झोडा,सगुन,भसो,लोदैया,भारीखेल साँस्कृतिक सम्पदा तथा विशिष्ट पहिचानका विषय हुन् । नेपालकै प्रमुख धार्मिक शक्तिपीठ साविक कैलाशमाण्डौँ गाविसमा अवस्थित यस नगरपालिकाको सिमानाभित्र रहेको जगतजननी बडीमालिका देवीको मन्दिरसँगै रहेको प्रमुख धार्मिक स्थल त्रिवेणी धाम तथा साविकको कैलाशमाण्डौँ,तोली र छतारा गाउँविकास समितिको संयोजनबाट त्रिवेणी नगरपालिका नामाकरण गरिएको भौगोलिक हिसाबले विकट भएपनि धार्मिक,जैविक, प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सौन्दर्यताले यो नगरपालिका भरिपूर्ण रहेको छ।

१.२.३ जनसाङ्ख्यिक अवस्था:

नेपालको राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन २०७८ अनुसार २०८२ को जनसङ्ख्याको प्रक्षेपण गर्दा त्रिवेणी नगरपालिकाको कूल जनसङ्ख्या १७४३७ रहेको देखिन्छ । वडा गत हिसाबमा जनसङ्ख्याको वितरणलाई तलको तालिकाबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छ।

Table : "Population Projection 2082 (Based on census 2078)"			
Wards	Total	Male	Female
१	१७०५	७७४	९३१
२	१६१४	७२७	८८७
३	१६५०	८५८	७९७
४	२४००	११३४	१२६६
५	१२५९	६२६	६३३
६	३३०७	१५००	१८०७
७	१७५२	७९१	९६१
८	१३२६	६२३	७०३
९	२४२४	९९२	१४३२

कूल १७४३७ मध्ये वडागत रुपमा सबैभन्दा बढी ६ नं वडामा ३३०७ र सबै भन्दा कम वडा नं ५ मा जम्मा १२५९ जना रहेको पाइन्छ।

१.२.३.१ उमेर अनुसार जनसङ्ख्या वितरण:

त्रिवेणी नगरपालिकाराष्ट्रिय जनगणना रिपोर्ट:२०७८ अनुसार कूल जनसङ्ख्या १७७९८ रहेको र नेपालको राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन २०७८ अनुसार २०८२ को जनसङ्ख्याको प्रक्षेपण गर्दा त्रिवेणी नगरपालिकाको कूल जनसङ्ख्या १७४३७ रहेको देखिन्छ । उमेरगत हिसाबबाट सबभन्दा बढी २४-

४० वर्ष उमेर समूहको सक्रिय ३००९ (१७.२५ %) जनसङ्ख्या देखिन्छ । त्यसै गरी सबभन्दा कम ९५+ को उमेर समूह रहेको छ । जून कुल जनसङ्ख्यामा ३ जना मात्र रहेका छन् ।

विद्यालय उमेर समूहको जनसङ्ख्या ५-१६ वर्षको जनसङ्ख्या ५२२२ रहेको छ । कूल जनसङ्ख्याको २९.९४ % जनसङ्ख्या विद्यालय उमेरको छ । जसमा २६३५ (१५.११%) छात्रा तर्फको जनसङ्ख्या देखिन्छ ।

यस सम्बन्धी समग्र विवरण तलको तालिकाबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छ:

Population 2082 (2025) Projection Of Census			
Age	Total	Male	Female
0 Year	394	206	188
1 Year	374	195	179
2 Year	362	191	171
3 Year	349	182	167
4 Year	347	176	171
5 Year	356	179	177
6 Year	369	185	184
7 Year	387	191	196
8 Year	410	204	206
9 Year	429	212	217
10 Year	438	217	221
11 Year	452	225	227
12 Year	462	231	231
13 Year	472	236	236
14 Year	481	239	242
15 Year	484	237	247
16 Year	482	231	251
17 Year	461	212	249
18 Year	427	188	239
19 Year	387	160	227
20 Year	344	132	212
21 Year	310	111	199

22 Year	291	100	191
23 Year	278	93	185
24 Year	269	90	179
25 Year	253	86	167
26 Year	244	86	158
27 Year	232	85	135
28 Year	220	85	135
29 Year	208	82	126
30 Year	196	80	116
31 Year	186	76	110
32 Year	177	71	106
33 Year	175	69	106
34 Year	177	70	107
35 Year	171	69	102
36 Year	167	67	100
37 Year	164	68	96
38 Year	167	71	96
39 Year	167	71	96
40 Year	159	66	93
41 Year	158	66	92
42 Year	164	67	97
43 Year	171	70	101
44 Year	175	72	103
45 Year	166	69	97
46 Year	161	69	92
47 Year	155	68	87
48 Year	151	68	83
49 Year	152	70	82
50 Year	143	65	78
51 Year	145	65	80
52 Year	153	71	82

53 Year	162	77	85
54 Year	165	80	85
55 Year	154	76	78
56 Year	137	69	68
57 Year	121	63	58
58 Year	113	59	54
59 Year	103	53	50
60 Year	96	49	47
61 Year	95	45	50
62 Year	95	44	51
63 Year	97	43	54
64 Year	96	42	54
65 Year	84	36	48
66 Year	69	31	38
67 Year	67	29	38
68 Year	67	29	38
69 Year	70	32	38
70 Year	73	32	41
71 Year	75	32	43
72 Year	82	35	47
73 Year	86	34	52
74 Year	84	32	52
75 Year	77	28	49
76 Year	66	26	40
77 Year	62	25	37
78 Year	54	22	32
79 Year	48	19	29
80 Year	43	18	25
81 Year	37	15	22
82 Year	29	12	17
83 Year	21	8	13

84 Year	16	7	9
85 Year	11	5	6
86 Year	8	3	5
87 Year	0	0	0
88 Year	0	0	0
89 Year	0	0	0
90 Year	1	0	1
91 Year	0	0	0
92 Year	0	0	0
93 Year	0	0	0
94 Year	0	0	0
95 Year	1	0	1
All Age	17437	7855	9570

१.२.४ जातिगत / धर्मगत आधार:

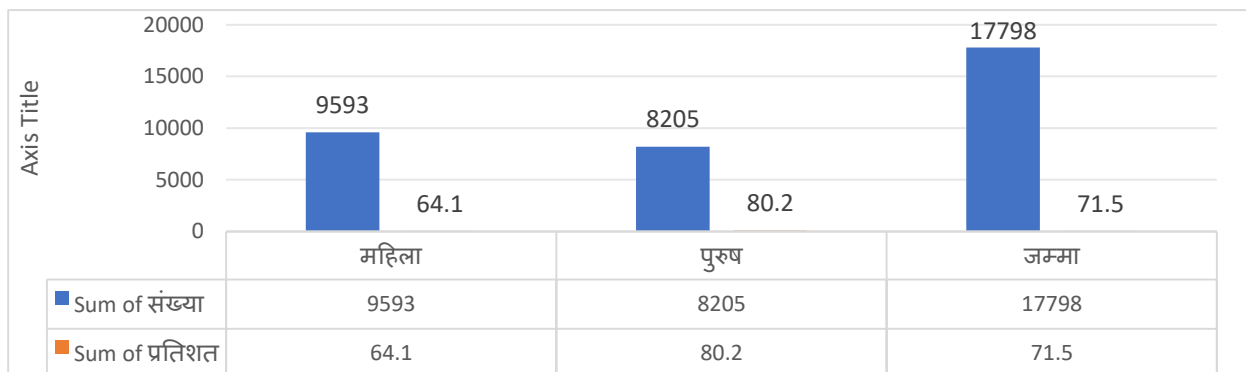
यस नगरपालिकामा कूल जनसङ्ख्याको सबभन्दा बढी ६९.४ % क्षेत्री जातीको बसोबास देखिन्छ । भने सबभन्दा कम दशनामी १.६% जातिगत जनसङ्ख्या रहेको देखिन्छ ।

१.२.५ नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था:

साक्षरता:

नेपालको शैक्षिक सन्दर्भलाई हेर्दा एक वर्षे प्रारम्भिक बालविकास सहित कक्षा १ देखि ८ सम्म आधारभूत तह तथा कक्षा ९ देखि १२ सम्म माध्यमिक तह रहेको छ । साथै नेपालमा निजी स्तरबाट सञ्चालित सशुल्क र सरकारी स्तरबाट सञ्चालित निःशुल्क गरी शिक्षा प्रणाली दुई प्रकारले सञ्चालन भएका छन । यस त्रिवेणी नगरपालिकामा पनि यी दुवै प्रणालीको शिक्षा सञ्चालन भइरहेको छ ।

पुरुष		महिला		जम्मा	
संख्या	%	संख्या	%	संख्या	%
८२०५	८०.२	९५९३	६४.१	१७७९८	७१.५

१.२.२.५.१ नीतिगत प्रबन्धः

नेपालको संविधान २०७२मा शिक्षालाई प्राथमिकतामा राखेको छ साथै संविधानको भाग ३मा मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ । जस अन्तरगत धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धि हक उल्लेख छ । धारा ३१ मा शिक्षालाई नागरिकको आधारभूत अधिकारको रूपमा व्यवस्था गरी प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क, माध्यमिक तह निःशुल्क शिक्षा पाउने हक रहेको छ । अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक रहेको छ । त्यस्तै दृष्टिविहीन नागरिकलाई ब्रेललिपि बहिरा तथा बोलाइ सम्बन्धी समस्या भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानुन बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने तथा नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हक हुने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसै गरी संविधानको धारा ३८ मा महिलाको हक अन्तर्गत उपधारा ५ मा महिलालाई शिक्षा,स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर पाउने हक हुने छ भन्ने उल्लेख गरिएको छ । यसै गरी नेपालको संविधान २०७२मा बालबालिकाको हक अन्तर्गत प्रत्येक बालबालिकालाई परिवार तथा राज्यबाट शिक्षा,स्वास्थ्य, पालन-पोषण, उचित स्याहार, खेलकुद,मनोरञ्जन तथा व्यक्तित्व विकास तथा बाल सहभागिताको हक रहेको छ । बालबालिकालाई घर विद्यालय वा जुनसुकै स्थानमा शारीरिक, मानसिक वा कुनै किसिमको यातना दिन पाइने छैन भनि उल्लेख छ । दलितको हक अन्तर्गत आधारभूत तहबाट उच्चतहसम्म छात्रवृत्ति सहित निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था हुने कुरा उल्लेख छ । त्यसै गरी नेपालको संविधानमा शिक्षालाई वैज्ञानिक,प्राविधिक,व्यावसायिक,सिपमूलक, रोजगारमूलक, जनमूखी बनाउदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने, शिक्षा क्षेत्रमा

राज्यको लागानी अभिवृद्धि गर्ने कुरा उल्लेख छ साथै नागरिकको व्यक्तित्व विकासको लागि पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्रको स्थापना र प्रवर्धन गर्ने कुरा उल्लेख छ ।

१५औं आवधिक योजनामा गुणस्तरीय शिक्षा मार्फत दक्ष, प्रतिस्पर्धी, उत्पादनशील, नवप्रवर्तनशील, मानव स्रोतको विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ । त्यसै गरी विद्यालय क्षेत्र विकास योजना २०७३/०७४-२०७९/०८०मा समाजका विविधता पूर्ण परिवेश तथा आवश्यकताका यथार्थतालाई आत्मसाथ गरी सबै नागरिकलाई उत्पादनशील, जीवनयापन गर्न चाहने पूर्ण कार्यमूलक साक्षरता गणितीय सीप तथा आधारभूत जीवनोपयोगी सिपको विकासको अवसर प्राप्त गर्न सहजीकरण गर्दै जनशक्तिको क्षमता विकास निरन्तर एवं समावेशी प्रयत्न मार्फत मुलुकको सामाजिक, आर्थिक, विकासमा योगदान विद्यमान असमानता हटाउने लक्ष्य तथा राष्ट्रको सामाजिक, आर्थिक, रुपान्तरणका लागि आवश्यक स्वावलम्बी प्रवर्तनात्मक र मूल्य उन्मुख नागरिको विकासमा योगदान पुऱ्याउने दूर दृष्टि राखेको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६मा सबै तहको शिक्षालाई प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, रोजगारमूलक र उत्पादन शील बनाइ देशको आवश्यकता अनुरूपको मानव संसाधन विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ । त्यसै गरी उच्च स्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोग २०७५को प्रतिवेदनमा शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य पुरा गर्नका लागि सामाजिक न्याय सहित सभ्य समुन्नत स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन राष्ट्र निर्माणको दिशा, व्यक्तिको सर्वाङ्गीण विकास र सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणका लागि त्रिवेणी नगरपालिका शिक्षा ऐन-२०७७ निर्माण भइ कार्यान्वयनमा रहेको छ ।

त्रिवेणी नगरपालिकाको स्थापना कालदेखि नै विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधारमा विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । परीक्षा प्रणाली, स्थानीय पाठ्यक्रम, प्रारम्भिक कक्षा पढाइ तथा सिकाइ सुधार, शिक्षक व्यवस्थापन तथा सिकाइ सुधार गतिविधिहरूमा केन्द्रित हुदै आएको छ । यसै गरी नगरपालिकाले उत्कृष्ट सिकाइ उपलब्धी तथा कार्यसम्पादनमा उत्कृष्ट विद्यालयहरूलाई पुरस्कृत गर्ने नीति अख्तियार गरेको छ । विद्यालयमा उचित व्यवस्थापकीय प्रवन्ध, सुशासन तथा पारदर्शिता कायम गर्नको लागि दुई महिनाको अन्तरमा प्रधानाध्यापकको बैठक बस्ने गरी कार्यक्रम निर्धारण गरिएको छ । वर्तमान समयमा विद्यालयलाई सूचना तथा प्रविधि मैत्री बनाउनको लागि सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा कम्प्युटर तथा ईन्टरनेट पुऱ्याउने नीति समेत नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको छ । यसका अतिरिक्त सबै माध्यमिक विद्यालयहरूको व्यवस्थापन, लेखा प्राणालीमा सुधार ल्याउन तथा विद्यालय तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित पार्न अनलाइन प्रणालीलाई व्यवस्थित पार्ने नीति अवलम्बन गरेको छ ।

१.३ अवस्था, उपलब्धी र अन्तरः

१.३.१ शैक्षिक अवस्था:

यस त्रिवेणी नगरपालिकाले नगरपालिकाको स्थापना सँगै शिक्षामा विशेष जोड दिदै आएको छ । हरेक वर्ष शिक्षा क्षेत्रको बजेट विस्तारका साथै भौतिक पूर्वाधार, शैक्षिक गुणस्तरमा सुधार, शैक्षिक उपलब्धी हासिल लगायतका सम्पूर्ण पक्षको विस्तार हुँदै आएको छ । यस नगरपालिकामा पछिल्ला दिनहरूमा शिक्षाको पहुँचमा उल्लेखित विस्तार भएपनि गुणस्तर तथा सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चितता एक मुख्य चुनौतीको विषय बनेको छ ।

त्रिवेणी नगरपालिकाको शिक्षाको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकाभित्र विद्यालयमा संचालित ४९ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, २३ वटा आधारभूत विद्यालय र ११ वटा माध्यमिक विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा ३ सामुदायिक अध्ययन केन्द्र सञ्चालनमा रहेका छन् । साथै ५ वटा संस्थागत आधारभूत विद्यालयहरू पनि सञ्चालनमा रहेका छन् । यस नगरपालिकामा एउटा पनि नमूना माध्यमिक विद्यालय नभएकाले निकट भविष्यमा नमूना विद्यालय छनौट गरी सञ्चालनमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । नगरपालिका भरिमा १ विद्यालयमा सिटिईभिटी अन्तरगतको प्रिडिप्पोलोमा प्राविधिक धारमा पढाइ भइरहेको छ । नगरपालिकाको शैक्षिक तथ्याङ्क २०८२ अनुसार यस नगरपालिका भित्र बालकक्षामा ८२९ जना, आधारभूत तह (कक्षा १-८) तर्फ ३९०० जना, माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा १३१५ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन् । कूल विद्यार्थी संख्या ६०४४ जना नगरपालिका भर अध्ययनरत छन् ।

१.३.२ नतिजा तथा उपलब्धी

१. माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निशुल्करूपमा व्यवस्थित भएको हुने छ ।
२. विद्यालयको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार भएको हुने छ ।
३. विद्यालय शिक्षा आधुनिक सूचना प्रविधिसँग जोडिएको हुने छ ।
४. शिक्षकको पेसागतक्षमता विकास भएको हुने छ ।
५. विद्यालयमा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व बोध भएको हुने छ ।
६. आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा पूर्णरूपमा कार्यान्वयन भएको हुने छ
७. विद्यार्थीहरूमा स्थानीय भाषा, प्रविधिको विकाससँगै सुसंस्कारको विकास भएको हुने छ ।

१.३.४ मुख्य शैक्षिक सूचकहरू:

त्रिवेणी नगरपालिकाले शिक्षामा जोड दिदै आएको छ । हरेक वर्ष शिक्षा क्षेत्रको बजेटमा विस्तार गरिदै आएको छ । विद्यालय शिक्षालाई गहन रुपमा विश्लेषण गर्दा पछिल्ला दिनमा शिक्षाको पहुँचमा उल्लेखनीय विस्तार भएको भए तापनि गुणस्तर तथा सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चितता एक मुख्य चुनौतिको विषय रहेको छ । समग्र त्रिवेणी नगरपालिकाको एकिकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली(IEMIS) २०८२ को Dashboard मा देखिए अनुसार शैक्षिक सूचकहरूको अवस्थालाई तलको तालिकबाट प्रष्ट पार्न सकिन्छ;

सूचकहरूको क्षेत्र	मुख्य कार्य सम्पादन सूचक/आर्थिक वर्ष	इकाई	सूचकहरूको बिगतको प्रगती प्रवृत्ति				आधार वर्ष २०८१		योजना कार्यान्वयनका आ.ब.हरू						योजनाको अन्तिम आ.ब.हरू	
			19/20	20/21	21/22	22/23	23/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31	31/32	
			७७	७८	७९	८०	८१	८२	८३	८४	८५	८६	८७	८८	८९	
			/७	/७	/८	/८	/८	/८	/८	/८	/८	/८	/८	/८	/९	
			८	९	०	१	२	३	४	५	६	७	८	९	०	
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा															
१.१	ECED मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER in ECED)	जम्मा	95.5	89.5	88.8	90.4	117.5	117.0	116.5	116.0	115.5	115.0	114.5	114.0	113.5	
		छात्र	98.6	81.6	80.9	98.6	119.3	118.4	117.5	116.6	115.8	114.9	114.1	113.2	112.4	
		छात्रा	92.2	99.4	98.7	82.0	115.7	115.6	115.6	115.5	115.5	115.5	115.4	115.4	115.3	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
१.२	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका	जम्मा	82.7	83.2	85.6	95.7	66.7	67.3	67.8	68.4	68.9	69.5	70.0	70.6	71.2	

	बालबालिकामध्ये	छात्र	79.8	80.	85.	97.	73.	74.	74.	75.	76.	76.	77.	77.	78.	
	ECED को अनुभव			5	2	6	6	2	8	4	0	6	2	9	5	
	लिई आएका	छात्रा	85.9	86.	86.	93.	61.	61.	62.	62.	63.	63.	64.	64.	65.	
	बालबालिकाको		0	0	8	3	8	3	8	3	8	4	9	4		
	प्रतिशत	प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
२	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - द)															
२.१	कक्षा १ मा सहजै देखिने प्रवेश दर (GIR Grade 1)	जम्मा	96.4	104	107	102	128	131	133	136	139	142	145	148	151	
				.9	.8	.5	.4			.6	.5	.4	.4	.4	.5	
		छात्र	96.8	107	107	100	112	114	117	119	122	124	127	129	132	
			.0	.4	.6	.3			.5	.0	.5	.2	.8	.5		
		छात्रा	96.1	102	108	104	144	148	150	153	157	160	163	167	170	
		.9	.1	.6	.6			.9	.1	.4	.8	.2	.7			
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
२.२	कक्षा १ मा खुद प्रवेश दर (NIR Grade 1)	जम्मा	95.0	95.	97.	95.	95	95.	96	96.	96.	96.	96.	96.	96.	
				0	7	6		5		2	3	3	4	7	8	
		छात्र	95.3	95.	98.	97.	4.5	95.	96	96.	96.	96.	96.	96.	96.	
			3	1	0		4		4	5	6	7	8	9		
		छात्रा	94.6	94.	97.	94.	-	95.	96	96.	96.	96.	96.	96.	96.	
		6	3	1	10.	1		4	5	6	7	8	9			
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														

२.३	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	जम्मा	100.2	104.9	105.7	102.5	126.9	128.9	131.0	133.0	135.2	137.3	139.5	141.8	144.0
		छात्र	100.2	107.0	102.5	100.8	122.3	124.8	127.3	129.9	132.5	135.2	138.0	140.7	143.6
		छात्रा	100.2	102.9	109.1	104.3	131.3	132.9	134.4	136.0	137.6	139.2	140.8	142.5	144.1
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.४	आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा खुद भर्ना दर (NER)	जम्मा	97.1	97.1	97.1	95.3	81.1	85.7	90.4	95.5	100.8	106.4	112.4	118.6	125.3
		छात्र	97.0	97.0	97.0	95.4	76.9	81.5	86.4	91.5	97.0	102.8	108.9	115.4	122.3
		छात्रा	97.2	97.2	97.2	95.2	85.3	89.7	94.4	99.2	104.4	109.8	115.4	121.4	127.7
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कूलप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	0	0	0	0	101.9	104.3	104.3	106.7	109.2	111.8	114.4	117.1	119.9
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुदप्रवेश दर* (%)	स्थानीय	0	0	0	0	12.1	13.9	13.9	16.0	18.4	21.2	24.3	28.0	32.2
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.७	कक्षा १ का जम्मा विद्यार्थीमध्ये कक्षा ५	जम्मा	86.9	96.3	96.3	98.2	78.8	79.2	79.5	79.9	80.3	80.7	81.0	81.4	81.8

	सम्म पुग्ने बालबालिकाको दर (Survival Rate to Grade 5)	छात्र	85.6	94.	94.	99.	78.	79.	79.	79.	80.	80.	81.	81.	81.
				3	3	4	8	2	5	9	3	7	0	4	8
		छात्रा	88.2	91.	98.	96.	78.	79.	79.	79.	80.	80.	81.	81.	81.
				6	2	7	8	2	5	9	3	7	0	4	8
	प्रदेश														
		राष्ट्रिय													
२.८	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ५ तथा आधारभुतह (कक्षा १-५) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G1-5)	जम्मा	80.3	89.	89.	94.	72.	73.	74.	74.	75.	76.	77.	77.	78.
				6	6	5	5	2	0	7	5	3	1	8	6
		छात्र	79.5	87.	87.	94.	72.	73.	74.	74.	75.	76.	77.	77.	78.
				9	9	8	5	2	0	7	5	3	1	8	6
		छात्रा	81.2	91.	91.	94.	72.	73.	74.	74.	75.	76.	77.	77.	78.
				1	1	0	5	2	0	7	5	3	1	8	6
२.९	आधारभूत तहमा (प्राथमिक कक्षा १-५)मा भर्ना भएका ५-९ वर्ष उमेर भन्दा माथिका बालबालिका* (%)	जम्मा	0	0	0	0	45.	36.	36.	28.	22.	17.	13.	10.	8.6
							7	0	0	3	3	5	8	9	
		छात्र	0	0	0	0	45.	35.	35.	28.	22.	17.	13.	10.	8.4
							4	7	7	1	1	4	7	7	
		छात्रा	0	0	0	0	46.	36.	36.	28.	22.	17.	13.	10.	8.6
							0	2	2	5	4	7	9	9	
२.१	आधारभूततह (कक्षा १-५) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता	स्थानीय	1.00	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
		य		6	6	3	7	6	6	5	4	3	2	1	0

	सूचांक (GPI in GER)															
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
२.१ १	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	जम्मा	99.4	104	108	106	117	116	115	118	120	121	122	124	125	
				.3	.3	.5	.1	.2	.6	.8	.1	.4	.8	.2	.6	
		छात्र	99.3	105	106	105	111	110	109	112	114	115	117	118	120	
				.9	.6	.3	.2	.1	.5	.8	.2	.6	.1	.6	.1	
		छात्रा	99.6	102	110	107	122	122	121	124	126	127	128	129	131	
				.6	.2	.8	.9	.3	.6	.8	.1	.3	.6	.9	.3	
२.१ २	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्ना दर (NER)	जम्मा	96.3	96.	96.	94.	64.	64.	65.	71.	75.	80.	84.	89.	94.	
				3	3	5	4	2	5	6	7	0	5	3	4	
		छात्र	95.5	95.	95.	94.	61.	61.	62.	68.	72.	76.	81.	85.	90.	
				5	5	3	3	2	5	5	4	6	1	7	7	
		छात्रा	97.1	97.	97.	94.	67.	67.	68.	74.	78.	83.	87.	92.	97.	
				1	1	6	5	1	5	7	9	3	9	8	9	
२.१ ३	कक्षा १ का जम्मा विद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ सम्म पुग्ने दर (Survival Rate to Grade 8)	जम्मा	76.4	85.	85.	95.	66.	67.	68.	69.	70.	71.	71.	72.	73.	
				2	2	2	5	4	3	1	1	0	9	8	8	
		छात्र	75.8	83.	83.	96.	61.	62.	63.	64.	64.	65.	66.	67.	68.	
				2	2	1	6	4	2	0	9	7	6	4	3	
		छात्रा	77.1	87.	87.	94.	70.	71.	72.	73.	74.	75.	76.	77.	78.	
				5	5	9	8	7	7	6	6	6	6	6	6	

		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१ ४	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा ८ तथा आधारभुतह (कक्षा १-८) पुरा गर्नेको दर (Cycle Completion Rate at Basic Level:-G1-8)	जम्मा	71.1	81. 6	81. 6	90. 1	61. 0	62. 2	63. 4	64. 7	66. 0	67. 3	68. 6	70. 0	71. 4
		छात्र	69.9	79. 5	79. 5	89. 4	56. 4	57. 5	58. 7	59. 8	61. 0	62. 2	63. 4	64. 7	66. 0
		छात्रा	72.2	84. 0	84. 0	91. 1	64. 9	66. 2	67. 5	68. 8	70. 2	71. 6	73. 0	74. 4	75. 9
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१ ५	आधारभूततह (कक्षा १-८) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	स्थानीय	1.00	0.9 7	1.0 3	1.0 2	1.1 1	1.1 1	1.1 0	1.1 1	1.1 0	1.1 0	1.1 0	1.1 0	1.0 9
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१ ६	कक्षा ३ मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरूले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानीय	Rea ding				47. 7	50. 9	54. 3	57. 9	61. 8	65. 9	70. 3	75. 0	80. 0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Nu mer acy				61. 3	63. 9	66. 5	69. 3	72. 2	75. 2	78. 3	81. 6	85. 0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
२.१ ७	कक्षा ५ मा अध्ययनरत	स्थानीय	Rea ding				56. 0	59. 4	63. 1	66. 9	71. 0	75. 3	79. 9	84. 8	90. 0

२.१ ८	बिद्यार्थीहरूले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Numeracy				67.5	70.0	72.5	75.2	77.9	80.8	83.8	86.8	90.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Nepali				56.6	60.0	63.6	67.4	71.4	75.6	80.1	84.9	90.0
	बिद्यार्थीहरूले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय	Math				42.9	46.4	50.1	54.2	58.6	63.3	68.5	74.0	80.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
		स्थानीय													
२.१ ९	आधारभूततह (कक्षा १-५) मा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको दर (OOSC)	जम्मा	0	0	0	0	-	-	-	-	-	-	-	0.0	0.0
							0.8	0.5	0.5	0.3	0.2	0.1	0.1		
		छात्र	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
		छात्रा	0	0	0	0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
	आधारभूततह (कक्षा १-८) मा विद्यालय बाहिर रहेका	जम्मा	0.7	2.3	2.8	5.0	1.3	0.2	0.2	-	-	-	-	-	-
										1.9	3.0	4.1	5.2	6.3	7.4
		छात्र	0.9	4.2	4.3	5.4	3.8	2.8	2.7	0.7	-	-	-	-	-
											0.4	1.4	2.5	3.6	4.7

	बालबालिकाको दर (OOSC)	छात्रा	0.4	0.1	1.1	4.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
							1.2	2.3	2.3	4.4	5.6	6.7	7.8	8.9	10.1	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
२.२०	आधारभूततह (कक्षा १-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	स्थानीय	36.5	37.6	37.85	39.00	24.3	24	24	25	25	25	25	25	25	25
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
२.२१	आधारभूततह (कक्षा १-५) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	स्थानीय	44.0	44.6	46.60	47.20	30.4	30	30	30	30	30	30	30	30	30
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
२.२२	आधारभूततह (कक्षा ६-८) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	स्थानीय	28.9	30.5	29.10	30.80	2.4	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
३	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)															
३.१	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा सहजै देखिने भर्ना दर (GER)	जम्मा	67.2	72.3	83.0	73.4	68.5	74.4	78.4	87.9	95.8	104.5	114.2	125.0	137.0	
		छात्रा	66.6	75.2	91.2	71.3	66.4	72.8	76.6	88.3	97.4	107.8	119.4	132.5	147.3	
		छात्रा	67.9	69.7	75.4	75.4	70.6	73.9	77.7	86.7	94.0	101.9	110.7	120.3	130.8	
		प्रदेश														

		राष्ट्रिय														
३.२	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (NER)	जम्मा	50.1	52.1	57.1	51.6	19.7	23.2	25.9	31.9	37.5	44.2	52.1	61.5	72.6	
		छात्र	49.5	51.2	56.6	49.6	18.7	22.7	25.4	31.6	37.3	44.2	52.4	62.2	74.1	
		छात्रा	50.7	52.9	57.7	53.4	20.8	24.3	27.2	33.0	38.5	45.0	52.6	61.6	72.1	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
३.३	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) को कूल भर्ना दरमा लैङ्गिक समता सूचांक (GPI in GER)	स्थानीय	1.02	0.93	0.83	1.06	1.06	1.01	1.01	0.98	0.96	0.95	0.93	0.91	0.89	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
३.४	आधारभूततह बाट माध्यमिकतहमा संक्रमण दर (Transition rate from Basic Level to Secondary Level)	जम्मा	91.0	96.8	96.8	94.4	88.8	104	121	140	164	190	190	222	260	
		छात्र	94.7	96.0	96.0	92.4	86.0									
		छात्रा	88.1	97.6	97.6	96.1	91.1									
		प्रदेश	प्रदेश													
		राष्ट्रिय	राष्ट्रिय													
३.५	कक्षा १ का जम्मा बिद्यार्थीमध्ये कक्षा १०	जम्मा	72.9	80.9	80.9	91.4	64.2	66.1	68.0	69.9	72.0	74.1	76.2	78.4	80.7	

	सम्म पुग्ने दर (Survival Rate to Grade 10)	छात्र	70.1	79.	79.	91.	59.	61.	63.	64.	66.	68.	70.	72.	74.
				8	8	3	6	3	1	9	8	7	7	8	9
		छात्रा	75.3	82.	82.	92.	68.	70.	72.	74.	76.	78.	81.	83.	85.
				1	1	0	2	2	2	3	5	7	0	3	7
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.६	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये कक्षा १२ मा पुग्ने दर (%)	स्थानी	0	0	0	0	100	108	108	117	127	138	150	163	176
		य					.1	.6	.6	.8	.8	.6	.3	.0	.8
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.७	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१२) मा महिला शिक्षकको प्रतिशत	स्थानी	17.4	18.	18.	20.	10.	11.	11.	11.	12.	12.	13.	13.	13.
		य		6	65	00	9	2	6	9	3	6	0	4	8
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
३.८	जम्मा सामुदायिक बिद्यालयमध्ये कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सहित सन्चालन गर्ने बिद्यालयहरूमा भर्ना भएका जम्मा बिद्यार्थी सङ्ख्या	स्थानी	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
		य			0	0									
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
	सामुदायिक माध्यमिक बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा ९-१२ मा विज्ञान विषयमाभर्ना भएका जम्मा बिद्यार्थी प्रतिशत	स्थानी	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
		य			0	0									
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													

३.९	कक्षा १० मा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरूले हासिल गरेको तोकिएका न्युनतम सक्षमताहरूको प्रतिशत (Achieving minimum proficiency)	स्थानी	०.०	०.०	०.०	०.०	६३.	६५.	६८.	७२.	७५.	७८.	८२.	८६.	९०.
		य_Ne			०	०	०	९	९	०	३	७	३	१	०
		pali													
		प्रदेश_													
		Nepali													
		राष्ट्रिय_													
		Nepali													
		स्थानी	०.०	०.०	०.०	०.०	४९.	५२.	५५.	५८.	६२.	६६.	७०.	७५.	८०.
		य_Eng			०	०	०	१	४	९	६	६	८	२	०
		lish													
		प्रदेश_													
		Englis													
		h													
		राष्ट्रिय_													
		Englis													
		h													
		स्थानी	०.०	०.०	०.०	०.०	५४.	५७.	६०.	६४.	६७.	७१.	७५.	८०.	८५.
		य_Mat			०	०	०	२	५	०	७	७	९	३	०
		h													
		प्रदेश_													
		Math													
		राष्ट्रिय_													
		Math													
		स्थानी	०.०	०.०	०.०	०.०	३७.	४०.	४४.	४९.	५४.	५९.	६६.	७२.	८०.
		य_Sci			०	०	०	७	९	४	४	९	०	७	०
		ence													

		प्रदेश_														
		Scienc														
		e														
		राष्ट्रिय_														
		Scienc														
		e														
४	जिवन-पर्यन्त शिक्षा तथा सिकाइ र अनौपचारिक शिक्षा															
४.१	५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षर जनसङ्ख्या	स्थानी य	०.०	०.०	०.०	०.०	७२.	७४.	७५.	७७.	७९.	८१.	८३.	८५.	८७.	
					०	०	६	२८	९९	७४	५४	३७	२४	१६	१२	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
४.२	१५ वर्ष र सो भन्दा माथिका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षर जनसङ्ख्या	स्थानी य	०.०	०.०	०.०	०.०	५५.	५७.	५८.	६०.	६२.	६४.	६५.	६७.	६९.	
					०	०	६	२१	८४	५३	२६	०४	८७	७६	७०	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
४.३	१५ देखि २४ वर्ष उमेरका जनसङ्ख्यामध्ये साक्षर जनसङ्ख्या	स्थानी य	०.०	०.०	०.०	०.०	८९.	८९.	८९.	८९.	८९.	८९.	८९.	८९.	९०.	
					०	०	२	३३	४४	५४	६४	७५	८५	९५	०६	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														
४.४	१५ वर्ष र सो भन्दा माथिको साक्षर दरमा लैङ्गिक समता सूचांक	स्थानी य	०.०	०.०	०.०	०.०	०.६	०.६	०.६	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०.८	
					०	०	६	७	९	१	३	४	६	८	०	
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														

५	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकास तालिम														
५.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकास तथा तालिम प्राप्त आर्थिक रूपले सक्रिय जनशक्ति*(%)	स्थानीय													
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
५.२	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा(कक्षा ९-१२ वा डिप्लोमा वा प्रि- डिप्लोमा वा सो सरह)उत्तीर्णजनशक्ति* (वार्षिक सङ्ख्या)	स्थानीय													
		छात्रा													
		स्थानीय छात्र													
		प्रदेश													
		छात्रा													
		प्रदेश													
		छात्र													
		राष्ट्रिय													
		छात्रा													
		राष्ट्रिय													
		छात्र													
६	सुशासन तथा व्यवस्थापन														
	सामुदायिक बिद्यालयमा स्वीकृत र राहत														

	दरबन्दीमा तहगत रूपमा कार्यरत शिक्षक र विद्यार्थीको अनुपात (STR):-														
६.१	बालविकास तथा पूर्व प्र.बि.मा (ECED)		0.0	0.0	0.0	0.0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
६.२	आधारभूततह (कक्षा १-५)		0.0	0.0	0.0	0.0	120	137	156	178	203	231	264	301	343
६.३	आधारभूततह (कक्षा ६-८)		0.0	0.0	0.0	0.0	175	179	184	188	193	198	203	208	213
६.४	आधारभूत (कक्षा १- ८)		0.00	0.0	0.0	0.0	141	155	170	188	206	227	250	275	303
६.५	माध्यमिकतह (कक्षा ९-१०)		0.0	0.0	0.0	0.0	109	114	119	124	130	135	142	148	155
६.६	माध्यमिकतह (कक्षा ११-१२)		0.0	0.0	0.0	0.0	35	37	39	41	43	45	48	50	53
६.७	माध्यमिक विद्यालय (कक्षा ९-१२)		0.00	0.0	0.0	0.0	57	60	63	66	70	73	77	80	85
७	शिक्षामा लगानी														
७.१	कूल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट*(%)	स्थानीय													
		प्रदेश													
		राष्ट्रिय													
७.२	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा प्रति विद्यार्थी	स्थानीय													
		प्रदेश													

	सरकारी खर्च (रु. हजारमा)	राष्ट्रिय														
७.३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा प्रति विद्यार्थी सरकारी खर्च (रु. हजारमा)	स्थानीय														
		प्रदेश														
		राष्ट्रिय														

१.४ मुख्य समस्याहरु:

- विद्यार्थी भर्नादरमा वृद्धि नहुनु ।
- विद्यालय छोडने दर घटाउन नसकिनु ।
- पाठ्यक्रमले तोके बमोजिमका सिकाइ उपलब्धीहरू हासिल गर्न नसक्नु ।
- बाल/लैङ्गिक/अपाङ्गता मैत्रिपूर्ण विद्यालय व्यवस्थापन नहुनु ।
- भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरी सिकाइ वातावरणमा सुधार हुन नसक्नु ।
- स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रबोधिकरण र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न नसकिनु ।
- शिक्षक दरबन्दी मिलान गर्न नसक्नु ।
- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि पुर्‍याउन नसकिनु ।
- कक्षाकोठामा शिक्षक तथा विद्यार्थी उपस्थिती कमजोर देखिनु ।
- स्पष्ट सूचक अनुसार अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नहुनु ।
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीमा उल्लेख्य सुधार हुन नसक्नु ।
- शिक्षक उत्प्रेरणात्मक कार्यक्रम नहुनु ।
- शिक्षक पेशागत विकासका लागि आवश्यक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिनु ।
- विद्यालय दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमको प्रभावकारीताको लागि भान्साकोठा, शौचालय तथा विद्यालय सरसफाइ व्यवस्थापन गर्न नसकिनु ।
- विद्यार्थीहरूमा नैतिक तथा सुसंस्कारको विकास गर्न अभिभावक शिक्षाको अभाव ।

१.५ चुनौतिहरु:

- अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा ऐन कार्यान्वयन गर्न ।

- विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा शिक्षक दरबन्दीको मिलान तथा वितरण गर्न ।
- समुदायलाई सामुदायिक विद्यालयहरूको अपनत्व स्वीकार गराउन ।
- शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न ।
- विद्यालयहरूलाई नेट इन्टरनेटको पहुँचमा पुर्याउन ।
- स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित सन्दर्भ सामग्री तथा पाठ्यपुस्तक विकास गर्न ।
- विद्यालयहरूमा आवश्यकता अनुसार भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्न ।
- विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गरी टिकाइ राख्न
- विद्यालय विपद प्रतिकार्य योजना विकास तथा कार्यान्वयन गर्न ।
- विद्यार्थीहरूमा नैतिक तथा सुसंस्कारको विकास गर्न ।

१.६ अवसरहरू:

- शिक्षामा पहुँच र सहभागितामा वृद्धि गर्ने, ।
- शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्ने,
- शिक्षा सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्थाको कार्यान्वयन गर्ने,
- तिनै तहका सरकारबीच समन्वय, सहकार्य र जिम्मेवारी पूरा गर्ने
- शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्ने,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार गर्ने,
- स्थानीय पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
- सार्वजनिक विद्यालयप्रतिको जनचाँसो र अपनत्व ग्रहण गर्ने,
- प्राविधिक शिक्षाको विस्तारबाट रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने,
- स्रोतको पहिचान तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
- अभिभावक शिक्षा विद्यार्थीहरूमा नैतिक तथा सुसंस्कारको विकास गर्ने ।
- स्थानीय भाषा, कला , संस्कृति, प्रविधि र सभ्यताको संरक्षण गर्ने ।

परिच्छेद-दुई

लक्ष्य निर्धारण

२.१ राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच:

आर्थिक तथा सामाजिक रूपान्तरणको माध्यमबाट न्यायपूर्ण समाजको विकास सहित नेपाललाई समृद्ध र नेपालीलाई सुखी बनाउन योगदान गर्ने ।

२.२ प्रदेशको दीर्घकालीन सोच:

.....

२.३ पालिकाको दीर्घकालीन सोच/दूरदृष्टी:

" त्रिवेणी नगरमा सुसंस्कारयुक्त जनशक्ति उत्पादन हाम्रो इच्छा, सबैका लागि जीवनोपयोगी ,व्यवसायिक र रोजगारमूलक गुणस्तरीय प्रविधिमैत्री शिक्षा ।"

२.४ नगरपालिकाको लक्ष्य:

विद्यालय शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याइ प्रतिस्पर्धी, प्रविधिमैत्री, गुणस्तरीय , नैतिक र जीवन उपयोगी शिक्षाको माध्यमबाट दक्ष एवम् सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

२.५ नगरपालिकाको उद्देश्यहरु:

१. प्रारम्भिक बालविकासको अनुभव सहित आधारभूत शिक्षा अनिवार्य तथा निशुल्क र माध्यमिक शिक्षामा निःशुल्क एवम् शिक्षामा समन्यायिक पहुँचको विस्तार गर्नु ।
२. विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार गर्नु ।
३. विद्यालय शिक्षालाई आधुनिक सूचना प्रविधिसित जोड्नु ।
४. विपदजन्य अवस्थामा पनि बालबालिकाहरूलाई वैकल्पिक शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु ।
५. अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यन्त सिकाइका अवसरहरूलाई विस्तार गर्नु ।
६. प्रभावकारी सिकाइका लागि आवश्यक सिकाइ वातावरणको सिर्जना गर्नु ।
७. शिक्षकको पेशागत क्षमता विकास गर्नु ।
८. विद्यालयमा शैक्षिक सुशासन, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व बोध गराउनु ।
९. विद्यार्थीहरूमा जीवन उपयोगी सिपको विकास गराउनु ।
१०. विद्यार्थीहरूमा स्थानीय भाषा कला संस्कृति र सिपको विकास गराउनु ।
११. विद्यार्थीहरूमा स्थानीय भाषा, संस्कृति, भेषभूषासित परिचित गराउनु ।
१२. समावेशी , समतामूलक , बालमैत्री, सुरक्षित र गुणस्तरीय सिकाइ वातावरण निर्माण गरी दक्ष , प्रतिस्पर्धी, नैतिक र सिर्जनशील जनशक्ति उत्पादन गर्नु ।

२.६ रणनीतिहरु:

१. एक विद्यालय एक बालविकास केन्द्रको अवधारणा लागु गरी त्यसलाई निरन्तरता दिई प्रत्येक वर्ष एक नमूना बालविकास केन्द्रको विकास गरिनेछ ।
२. आवश्यकताको आधारमा विद्यालयको नक्साङ्कन, समायोजन र पुनःवितरण गरिने छ ।
३. विद्यालयमा सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चितताको लागि छात्रवृत्ति लगायतका कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
४. आर्थिक रुपमा विपन्न, गरिब, पिछडिएका वर्ग तथा भिन्न क्षमता भएका बालबालिकाको पहिचान गरी शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।
५. बालविकास सहजकर्ताहरूको क्षमता विकासको लागि पालिका तथा अन्य निकायसित समन्वय गरी आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन् ।
६. विद्यालय तहको शिक्षण सिकाइमा सुधार गर्नको लागि सबै कक्षाहरूमा शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकबाट निर्मित No cost and low cost शैक्षिक सामग्री निर्माण कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
७. बालबालिकाको चौतर्फी विकासको लागि सह-क्रियाकलापलाई सिकाइको अभिन्न अंग बनाइनेछ ।
८. शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धीका लागि सरोकारवाला बीच विद्यालय स्तरमा र क्लस्टर स्तरमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
९. शिक्षकको पेशागत सहयोगका लागि पालिकास्तरमा स्थानीय विज्ञ समूहको परिचालन, क्लस्टर तथा विद्यालयस्तरमा विषयगत शिक्षक समूहको निर्माण तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
१०. विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षकको पेशागत सहयोगको लागि पालिका स्तरमा निश्चित कार्यविधि बनाई विषय विज्ञको व्यवस्था गरिनेछ ।
११. शिक्षकको पेशागत विकासका लागि मागमा आधारित छोटो अवधिका तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
१२. सामाजिक सञ्जाललाई शिक्षण सिकाइ कार्यमा आवद्ध गर्दै लगिनेछ ।
१३. विद्यालयमा सिकाइ वातावरण सुनिश्चित गर्न तथा प्रस्तावनामा आधारित नगर प्रमुख शैक्षिक सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१४. सिकाइको लागि निरन्तर मूल्याङ्कनलाई अनिवार्य गरी कक्षा ५ सम्म निरन्तर मुल्यांकन र ८ मा पालिकास्तरीय परीक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।
१५. नगरपालिकाको शैक्षिक व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउनका लागि पालिकास्तरीय नमूना विद्यालय तथा आवासीय विद्यालय विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
१६. आवश्यकता अनुसार दरबन्दी मिलान गरी शिक्षा ऐन तथा नियमावलीमा तोकिए अनुसार प्रअ व्यवस्थापन गरी प्र.अलाई विद्यालयको शैक्षिक तथा शैक्षणिक नेतृत्वकर्ताको रूपमा विकास गर्दै लगिनेछ ।
१७. विद्यालयको सुशासन, जवाफदेहिता तथा व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता ल्याउन विद्यालयको नेतृत्व क्षमता विकास, कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरी पुरस्कार र दण्ड जस्ता विभिन्न रणनीतिक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
१८. बालबालिकाको सिकाइका लागि अभिभावक सशक्तीकरण तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।
१९. निरन्तर सिकाइका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सुदृढीकरण गर्दै निरन्तर सिकाइ तथा जीवनोपयोगी सिपका कार्यक्रम सञ्चालनको पूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गर्दै लगिनेछ ।
२०. विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभावकारी रूपमा लागू गरिनेछ ।
२१. विद्यालयलाई आधुनिक सूचना प्रविधिसित जोड्न पालिकाले प्रविधिमैत्री सिकाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ साथै सबै विद्यालयमा आइ.सि.टि ल्यावको स्थापनामा विशेष जोड दिनेछ ।
२२. नगरपालिकामा क्याम्पस र प्राविधिक विद्यालय स्थापनाका लागि कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
२३. प्राविधिक तथा व्यावसायिक विषय अध्ययन गर्न चाहने विद्यार्थीहरूका लागि प्रोत्साहन स्वरूप छात्रवृत्ति प्रदान गरिनेछ ।
२४. गरिब, आर्थिक रूपले विपन्न तथा दलित समुदायका बालबालिकाको लागि निःशुल्क शिक्षाको विशेष अवसरको व्यवस्था गरिनेछ ।

२५. नगरपालिकामा नगर शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रअमार्फत निरन्तर शिक्षण सिकाइको अवस्थाबारे बुझ्न र थप प्रोत्साहनका कार्यका लागि सुपरीवेक्षणलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
२६. विद्यालयको शैक्षिक सुधारका लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई बढी जिम्मेवार बनाइ दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था लागु गरिनेछ ।
२७. विद्यालय शिक्षालाई प्रविधिमैत्री बनाउन एक शिक्षक एक ल्यापटप कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
२८. शिक्षकको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाई प्रत्येक वर्ष पालिकामा ३ जना उत्कृष्ट शिक्षक घोषणा गरी पुरस्कार र प्रमाणपत्रको व्यवस्थापन मार्फत शिक्षकलाई प्रोत्साहन गरिने छ ।
२९. प्रत्येक विद्यालयमा ई-हाजिरी व्यवस्थापनसंगै डिजिटल बोर्ड व्यवस्थापनमा जोड दिइने छ ।
३०. विद्यालयमार्फत स्थानीय भाषा, कला, संस्कृति, प्रविधि तथा असल सामाजिक संस्कार संरक्षण र सम्बर्धनमा विशेष जोड दिइनेछ ।

२.७ कार्यनीतिहरू

१. विद्यालय नक्साङ्कनको आधारमा विद्यालय स्थापना, समायोजन तथा विस्तार गरिने छ ।
२. एक वडामा एक नमूना प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको विकास गरिने छ ।
३. विद्यालय शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्नका लागि विद्यालय भर्ना तथा स्वागत कार्यक्रम, निःशुल्क पाठ्यपुस्तक, छात्रवृत्ति, स्थानीय उत्पादनमा आधारित विद्यालय दिवा खाजा, शैक्षिक सामग्री र निशुल्क स्यानीटरी प्याड वितरण र अभिभावक शिक्षा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ ।
४. विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने अभियानलाई निरन्तरता दिदै सेवा क्षेत्रभित्रका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षामा प्रवेश गराइने छ ।
५. प्रत्येक आधारभूत तथा माध्यमिक विद्यालयहरूमा एक विद्यालय एक पुस्तकालय, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगशाला, विज्ञान प्रयोगशालाको विस्तार गरी गुणस्तरीय शिक्षण सिकाइको न्यूनतम वातावरण निर्माण गरिने छ ।
६. भाषिक तथा सांस्कृतिक विविधताअनुरूप शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिने छ ।

७. प्रत्येक विद्यालयहरूमा लैङ्गिक सम्पर्क शिक्षकको व्यवस्था गरी लैङ्गिकमैत्री सिकाइ वातावरण तयार गरिने छ ।
८. विद्यार्थीहरूको सिकाइ गतिलाई द्रुत बनाउन अभिभावक, शिक्षक र विद्यार्थीहरू सहभागी हुने गरी अन्तरक्रिया तथा कार्यशालाहरू आयोजना गरिने छ ।
९. विद्यार्थीहरूमा रहेका प्रतिभाहरूको खोजी गर्न आधारभूत तह देखि नै अतिरिक्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिने छन् ।
१०. गुणस्तरीय शिक्षा प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी कार्यक्रम लागु गरिने छ ।
११. पालिकास्तरीय वार्षिक शैक्षिक कार्यपत्रो र शिक्षा नीति तयार गरी कार्यान्वयनलाई निरन्तरता दिइने छ ।
१२. शैक्षिक सत्रको शुरुवात देखि नै निर्धारित पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनमा जोड दिन पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
१३. स्थानीय मूल्य मान्यता परम्परागत ज्ञान प्रविधि, सामाजिक तथा सांस्कृतिक पहिचान, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न स्थानीय पाठ्यक्रमलाई आवश्यकता अनुसार संशोधन गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
१४. सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा स्वीकृत प्राप्त पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाइने छ ।
१५. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीहरू निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याइने छ ।
१६. शैक्षिक संस्थाहरूको नियमित सुपरीवेक्षण गरी सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिने छ ।
१७. नतिजामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणालीका आधारमा पुरस्कार, दण्ड र पृष्ठपोषणको पद्धतिलाई अवलम्बन गरिने छ ।
१८. शिक्षाको गुणस्तर मापनका लागि समय समयमा परीक्षा बाहेकका अन्य शैक्षिक मूल्याङ्कन हुने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
१९. पालिकाभित्र सञ्चालित उच्च शिक्षण संस्थाहरू तथा अन्य शैक्षिक संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गरिने छ ।
२०. कमजोर भौतिक संरचना भएका विद्यालयहरूलाई प्राथमिकता दिई शैक्षिक संस्थाहरूको भौतिक संरचना निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ ।

२१. विद्यार्थीहरूलाई खेल, योगाभ्यास र सह क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि पालिकास्तरमा आधुनिक प्रविधिसहितका रङ्गशाला निर्माणमा जोड दिइने छ ।
२२. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम संरचनाहरूको स्थापना तथा विकास गरिने छ ।
२३. संघ तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा सहजीकरणमा स्थानीय सरकारले विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास र शैक्षिक विकासमा उच्च प्राथमिकता दिइने छ ।
२४. विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा बैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभावकारी रूपमा लागु गरिनेछ
२५. विशेष शिक्षा आवश्यक भएका बालबालिकाहरूका लागि विशेष कक्षा सञ्चालन गरिने छ ।
२६. शिक्षण सिकाइका सन्दर्भ सामग्रीहरू तयार गरी अनलाइन शिक्षा प्रदान गरिने छ ।
२७. औपचारिक शिक्षाबाट बञ्चित भएका बालबालिकाहरूका लागि सिकाइको अवसर प्रदान गर्न आवासीय विद्यालय सञ्चालन तथा बैकल्पिक सिकाइका माध्यमहरू प्रयोगमा ल्याइने छ ।
२८. शिक्षा प्रणालीलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित बनाउने अभ्यास गरिने छ ।
२९. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका सहजकर्ताहरूका लागि क्षमता विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ ।
३०. नव नियुक्त प्रधानाध्यापक, शिक्षक तथा कर्मचारीका लागि सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन गरिने छ ।
३१. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीहरू निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याइने छ ।
३२. शैक्षिक संस्थाहरूको नियमित सुपरीवेक्षण गरी सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिने छ ।
३३. नतिजामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणालीका आधारमा पुरस्कार, दण्ड र पृष्ठपोषणको पद्धतिलाई अवलम्बन गरिने छ ।
३४. पालिकाभिन्त्र सञ्चालित उच्च शिक्षण संस्थाहरू तथा अन्य शैक्षिक संस्थाहरूको विकासका लागि समन्वय तथा सहकार्य गरिने छ ।
३५. कमजोर भौतिक संरचना भएका विद्यालयहरूलाई प्राथमिकता दिई शैक्षिक संस्थाहरूको भौतिक संरचना निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ ।
३६. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम संरचनाहरूको स्थापना तथा विकास गरिने छ ।

३७. संघ तथा प्रदेश सरकारको समन्वय तथा सहजीकरणमा स्थानीय सरकारले विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास र शैक्षिक विकासमा उच्च प्राथमिकता दिइने छ ।
३८. विपदको बेलामा पनि सिकाइलाई निरन्तरता दिनका लागि पालिकास्तरमा बैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण कार्यविधि तयार पारी प्रभावकारी रूपमा लागु गरिनेछ ।
३९. विशेष शिक्षा आवश्यक भएका बालबालिकाहरूका लागि विशेष कक्षा सञ्चालन गरिने छ ।
४०. शिक्षण सिकाइका सन्दर्भ सामग्रीहरू तयार गरी अनलाइन कक्षामार्फत शिक्षा प्रदान गरिने छ ।
४१. औपचारीक शिक्षाबाट बञ्चित भएकाहरूका लागि सिकाइको अवसर प्रदान गर्न बैकल्पिक सिकाइका माध्यमहरू सञ्चालन गरिने छ ।
४२. विद्यालय तहमा लागु गरीएको पाठ्यक्रमको प्रबोधिकरण र स्थानीय परिवेश, आवश्यकता, सामाजिक, संस्कृति अनुरूप कक्षा ८ सम्म स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी लागु गरिनेछ र स्थानिय पाठ्यक्रममै वृहत यौनिकता शिक्षाको विषयवस्तु समावेश गरी रूपान्तरण कक्षालाई निरन्तरता दिइनेछ ।
४३. शिक्षकको शैक्षिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न समय समयमा शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीहरूलाई तालिम, कार्यशाला, अभिमुखीकरण कार्यक्रम, बैठक, अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छन् ।
४४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको पहुँच विस्तार गरिने छ ।
४५. सम्पूर्ण शिक्षा प्रणालिलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित बनाउने अभ्यास गरिने छ ।
४६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धि गरी सामाजिक परिचालनका कार्यक्रममा सहभागी गराइने छ ।
४७. पालिकास्तरमा अतिरिक्त क्रियाकलापहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न बाल सञ्जालहरूलाई सक्रिय गराइनेछ ।
४८. विद्यालयमा नेतृत्व विकास, पारदर्शिता, जवाफदेहिता कायम गर्न विद्यालयका शिक्षक, विद्यालय कर्मचारी र सरोकारवालाको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।
४९. कार्य सम्पादनका आधारमा प्रत्येक वर्ष उत्कृष्ट शिक्षक छनौट गरी पुरस्कृत गरिने छ ।

५०. विपन्न तथा जेहेन्दार विद्यार्थीको पहिचान गरी छात्रवृत्ति, शैक्षिक सामग्री उपलब्ध गराइ उनीहरूको शैक्षिक निरन्तरतामा जोड दिइने छ ।
५१. बालबालिकाको पठन सीप अभिवृद्धि गर्न अभिभावकहरूको संलग्नतामा पालिकास्तरमा शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
५२. विद्यार्थीहरूलाई राष्ट्र समाज प्रति उत्तरदायित्व बोध गर्नका लागि अनिवार्य रूपमा माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूलाई स्काउट, रेडक्रस जस्ता मानवीय कार्य र गतिविधिमा संलग्न गराइने छ ।
५३. रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको अवस्था मापन गरी आवधिक प्रतिवेदन तयार गर्न पालिका स्तरमा अनुगमन मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन समिति गठन गरिने छ ।
५४. शिक्षाको पेशागत सहयोग र विद्यालय सुपरिवेक्षण कार्यका लागि पालिका स्तरमा विज्ञ समूह, विशेषज्ञ समूहको रोष्टर समूह गठन गरी परिचालन गरिनुका साथै शिक्षा प्रणालीलाई तथ्याङ्कमैत्री बनाइने छ ।
५५. शिक्षक नियुक्ति व्यवस्थापन र सेवा सर्त सम्बन्धि निश्चित मापदण्ड तयार पारी लागु गरिने छ ।
५६. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध शैक्षिक सामग्री निर्माण र प्रयोगमा जोड दिइने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधार बनाइने छ ।
५७. आधारभूत तह कक्षा ५ र ८ को परीक्षालाई मर्यादित र स्तरयुक्त बनाउन नगरपालिका भरि एउटै मापदण्डको प्रश्नपत्र तयार गरीपायक पर्ने विद्यालयको एउटै परिक्षा र परिक्षण केन्द्र कायम गरीसञ्चालन गरिनेछ ।
५८. नगरपालिका भरि एउटै खालको विद्यार्थी पोशाक कायम गरीलागु गरिनेछ ।
५९. नगरपालिका भरिका सबै आधारभूत तथा माध्यामिक (६-१२) मा अनिवार्य रूपमा किशोरकिशोरी मैत्री सूचना केन्द्र स्थापना गरी दिर्घकालिन रूपमा सहयोग गर्ने खालका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
६०. शिक्षाको गुणस्तर मापनका लागि समय समयमा परीक्षा बाहेकका अन्य शैक्षिक मूल्याङ्कन हुने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

६१. आमा बुबा कामका लागि विदेश तथा भारत जाँदा विद्यालय छोड्ने दर घटाउन आवाशिय विद्यालयको अवधारणा कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
६२. माध्यमिक तहमा पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम मार्फत विद्यार्थीहरूलाई जीवन उपयोगी सीप सिकाउदै लगिने छ ।

परिच्छेद-३

विद्यालय शिक्षाका उपक्षेत्रहरू

३.१ प्रारम्भिक बालविकास

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा विद्यालय जाने उमेर पूर्वका बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गरी आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउने कार्यक्रम हो । सर्वाङ्गीण विकास अन्तर्गत बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, तथा बौद्धिक, सामाजिक र संवेगात्मक विकास पर्दछन् । नेपालको संविधान २०७२, को धारा-३९ मा बालबालिकाको हक अन्तर्गत उपधारा (३) मा प्रत्येक बालबालिकालाई प्रारम्भिक बालविकास तथा बाल सहभागिताको हक हुनेछ भनि उल्लेख गरिएको छ । शिक्षा ऐन, २०२८ आठौँ संशोधनले बालविकास शिक्षालाई विद्यालयको संरचना भित्र कायम गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले चार वर्ष उमेर पुरा भएका बालबालिकालाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गरिने छ भनि उल्लेख गरेको छ साथै नेपालको सोही योजनामा पनि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अंगको रूपमा विकास गरी सबै बालबालिकाका लागि अनिवार्य गरिनेछ भन्ने रणनीति लिएको पाइन्छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको मुख्य उद्देश्य विविध किसिमका मनोरञ्जनात्मक सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापका माध्यमद्वारा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग पुऱ्याउनु र कक्षा एकमा प्रवेशका लागि तयार पार्नु हो । हालका वर्षहरूमा प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा पूर्व प्राथमिक शिक्षाका कारण सिकाइको तत्परतामा उल्लेख्य प्रगति भएको र विचैमा पढाई छाड्ने तथा कक्षादोहोर्न्याउने दर घटाउनेमा यसको सकारात्मक प्रभाव रहेको र कक्षा एकमा प्रवेश गरेका बालबालिकाहरूको शैक्षिक उपलब्धी दर बढी हुने गरेको पाइएको छ । यो तह विद्यालय शिक्षाको आधारस्तम्भ मात्र नभई बालबालिकाको जीवनभरिको विकासको पूर्वाधार हो । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई विद्यालय र समुदाय दुवैमा सञ्चालन गरिएको छ । प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई थप विस्तार गरी सबैको पहुँचसम्म पुऱ्याउने रणनीति विकास तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गरिनेछ कार्यमा यो योजना केन्द्रित रहेको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था:

त्रिवेणी नगरपालिका भित्र हाल ४९ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालित छन् जसमध्ये सामुदायिक प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र ४६ वटा र संस्थागत प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र ३ वटा

रहेका छन्। प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई विद्यालयमा मात्र सञ्चालन गरिएको छ । हाल प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा सबै गरी ५३ जना शिक्षकहरू कार्यरत छन् ।

शैक्षिक सत्र २०८२ को तथ्यांक अनुसार सामुदायिक र संस्थागत तर्फ गरी जम्मा ८२९ जना बालबालिकाहरू बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएका छन् । जसमध्ये छात्राहरू ३९५ जना र छात्रहरू ४३४ जना रहेका छन् । यस नगरपालिकाको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा सहजै देखिने भर्ना दर ११८.७ प्रतिशत रहेको छ। प्रत्येक वर्ष सहजै देखिने भर्नादरमा सुधार देखिन्छ भने प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा एकमा भर्ना भएका बालबालिकाहरूको हाल ६७.३ प्रतिशत रहेका छन् ।

विस्तृत विवरण तलको तालिकाबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छः

क्षेत्रहरू	आ.व २०८२/०८३	आ.व २०८३/०८४	आ.व २०८४/०८५	आ.व २०८५/०८६	आ.व २०८६/०८७	आ.व २०८७/०८८
सामुदायिक विद्यालयको संख्या	३४	३४	३४	३४	३४	३४
संस्थागत विद्यालयको संख्या	५	५	५	५	५	५
ECD विद्यार्थी संख्या	८२९	८३५	८४०	८४१	८४१	८४१

३.१.३ अवसर / चुनौतिहरूः

- सबै बालबालिकाहरूलाई बाल विकास शिक्षामा पहुँच सुनिश्चिता गर्ने ।
- बालविकास कार्यक्रमको नक्साडकन, पुनर्वितरण र आवश्यकता अनुसार बालविकास केन्द्र सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा लागत सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने,

- अपाङ्गता भएका बालबालिका, अनाथ तथा टुहुरा बालबालिकालाई बालविकास केन्द्रको पहुँचमा पुऱ्याउने,
- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा तालिमप्राप्त शिक्षकको व्यवस्था गर्ने,
- प्रारम्भिक बालहेरचाह, पोषण, सुरक्षा तथा सिकाइको सम्बन्धमा अभिभावक जागरण गर्ने ।

३.१.४ उद्देश्यहरू:

- बालविकास उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चित गर्नु ।
- बालविकास केन्द्रहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड अनुरूप विकास गर्नु ।
- सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा प्रवेश गराउनु ।

३.१.५ रणनीतिहरू:

- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमलाई प्रविधिमैत्री, बालमैत्री एवं गुणस्तरीय बनाउँदै सबै बालबालिकाहरूको पहुँचमा विस्तार गरिनेछ ।
- माग, आवश्यकता तथा दुरीको आधारमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूको समायोजन, पुनर्वितरण तथा आवश्यकभएमा नयाँ स्थानमा केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारिता वृद्धिका लागि परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघ संस्था, सरकारी तथा निजी क्षेत्र र विद्यालयलाई जिम्मेवार बनाइनेछ ।
- प्रारम्भिक बाल कक्षामा निर्धारित मापदण्ड अनुरूप बसाइ व्यवस्थालाई ध्यान दिइ खेल तथा सिकाइ सामग्री र अडियो-भिडियो सामग्री सहितको कक्षाकोठा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- सबै बालकक्षा शिक्षकहरूका लागि सेवाकालीन क्षमता अभिवृद्धि तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
- प्रत्येक वडा वा टोलमा खेल तथा सिकाइ सामग्री सहितको बाल उद्यान वा बालपार्कको निर्माण गरिनेछ ।
- प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा नमुना बालविकास केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।
- शिक्षकहरूसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरी पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गरिनेछ ।

- वि.व्य.स. सदस्यहरू, अभिभावकहरू तथा सरोकारवालाहरूका लागि प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरिने छ।
- पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई अनिवार्य गरी सो बमोजिम सिकाइ सहजीकरण गरिनेछ ।
- शिक्षकहरूलाई जिल्ला भित्र वा बाहिरका नमूना तथा उत्कृष्ट केन्द्रहरूको भ्रमण गराई त्यहाँको असल अभ्यासलाई प्रयोगमा ल्याइनेछ।

३.१.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८
१	प्रारम्भिक बालविकासमा सहजै देखिने भर्ना प्रतिशत	११८.७%	११८.२%	११७.७%	११७.२%	११६.७%	११६.१%
२	न्युनतम मापदण्ड पूरा गरेका बालविकास केन्द्रको संख्या	४६	४६	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता

३.१.७ उपलब्धी, नतिजाहरू, प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

उपलब्धी

सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

प्रमुख नतिजाहरू

- प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई एक वर्षको प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा कार्यक्रममा सहज पहुँच हुने,
- प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा प्रवेश गरिनेछ ।

- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूका सबै शिक्षकहरूले न्युनतम योग्यता र तालिम हासिल गरेका हुनेछन्,
- प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा नमुना बालविकास केन्द्रको स्थापना भएको हुनेछ,
- प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा परिवार, समुदाय, गैरसरकारी संघसंस्था, विद्यालय र स्थानीय सरकार जिम्मेवार हुनेछ,

पूर्व प्रा.बि./बालविकासका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed ECED Activities)												Financing Level (In NPR)				
	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))					Existing	Proposed	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)					Federal			Others
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	२०२५	२०२६	२०	२०	२०			२०	२०	२०	२०	२०				
	/२६	/२७	२७	२८	२९			/२	/२	/२	/२	/३				
			/२	/२	/३			६	७	५	९	०				
	५२/ ५३	५३/ ५४	५४ /५	५५ /५	५६ /५			५२ /५	५३ /५	५४ /५	५५ /५	५६ /५				
पूर्व प्रा.बि./ECED कक्षा/केन्द्रमा तोकिएका न्युनतम मापदण्डहरूको (Minimum Standards) कार्यान्वयन गर्ने	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	१	१	१	१		FG				
Revisiting the existing ECED/PPE (including the	१०	०	१०	०	१०	१०	१		१			LG				

[illegible]

imporvement against set standards)																			
बिभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई सहयोग (Support to disable students)	०	०	०	०	०		२	०	०	०	०			FG					
पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा फल बार्षिक रूपमा बालबालिकाहरूको स्वस्थ जांच गर्ने साथै बालबालिकाहरूमा अपाङ्गता परीक्षण गरी पहिचान गर्ने (Assement and identification of disabilities)	१०	१०	१०	१०	१०		०.०१५	१	१	१	१			LG					
ECED कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकको तलब भत्ता	-	-	-	-	-		१३०	०	०	०	०			FG					
ECED कक्षाका सहयोगी	-	५७५	५७५	५७५	५७५		१३	०	४६	४६	४६			FG					

कार्यकर्ता/शिक्षकका लागि पोशाक भत्ता																			
ECED कक्षाका सहयोगीहरूका लागि तलब/भत्ता	-	४,७८४	४,७८४	४,७८४	४,७८४		१०४	०	४६	४६	४६		FG						
ECED कक्षाहरूका सामग्री र सिकाई कुनाका लागि बजेट अनुदान	४६	४६	४६	४६	४६		१	४६	४६	४६	४६		FG						
ECED कक्षाहरूका सिकाई सामग्री र विद्युतीय सिकाई सामग्रीका लागि बजेट अनुदान	-	२३	२३	२३	२३		०.५	०	४६	४६	४६		FG						
ECED कक्षाहरूमा अध्ययनरत तोकिएका अति बिपन्न र लक्षित समुदायका बालबालिकाहरूको सुबिधाका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		०.५	०	०	०	०		FG						
जम्मा बजेट (लाखमा)	०	९	९	९	९														

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

शिक्षा ऐन २०२८ (संशोधन सहित) अनुसार प्रारम्भिक बालविकास देखि कक्षा ८ सम्मको शिक्षालाई आधारभूत शिक्षा भनिन्छ । दुर्गम तथा हिमाली जिल्ला बाजुराको त्रिवेणी नगरपालिकामा आधारभूत तहको शिक्षामा ९८ प्रतिशत भन्दा बढी बालबालिकाहरूको शिक्षा पहुँचमा रहेको देखिन्छ । यस विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजनाले विद्यालय शिक्षामा पहुँचलाई कायम राख्दै गुणस्तर वृद्धिमा जोड दिइएको छ ।

विद्यालय शिक्षाको विकासमा भएका विभिन्न प्रयास तथा परियोजनाहरू मध्ये आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा परियोजना सन् १९९७-२००२, प्राथमिक शिक्षा परियोजना, प्राथमिक शिक्षा विकास परियोजना, सेती परियोजना (२०३८), माध्यमिक शिक्षा सहयोग कार्यक्रम(सन् २००३-२००९), सबैका लागि शिक्षा कार्यक्रम (२००१-२०१६), विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना (SSRP:) विद्यालय क्षेत्र विकास योजना(२०१६/०१७-२०२२/०२३) आदि धेरै परियोजनाहरू सञ्चालन गरिएको छ । जसको प्रमुख लक्ष्य नेपालको शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि र शिक्षक व्यवस्थापन हो । विद्यालय शिक्षामा शिक्षक तालिम अनिवार्य गरिएको हुनाले आधारभूत तहका शिक्षकहरूलाई व्यापक तालिमको व्यवस्था गरियो । विद्यालयको समग्र भौतिक व्यवस्थापनलाई पनि उच्च महत्वका साथ भौतिक संरचनाहरूको समेत उल्लेख्य विकास गरिएको छ । सन् २०१५ पछाडि शैक्षिक सुधार र गुणस्तर वृद्धिका प्रयासहरू भएको देखिन्छ । हाल सञ्चालित विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम SSDP ले शैक्षिक गुणस्तरलाई जोड दिँदै संरचनागत रूपमा परिवर्तन गरिएको छ । जस अन्तरगत ४ वर्ष उमेर समूहका लागि प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, ५ देखि ७ वर्ष उमेर समूहका लागि आधारभूत-तह १ (कक्षा १ देखि ३) ८ वर्ष देखि ९ वर्ष उमेर समूहका लागि आधारभूत-तह २ (कक्षा ४ र ५) १० देखि १२ वर्ष उमेर समूहका लागि आधारभूत तह (कक्षा ६, ७ र ८) रहेका छन् । यिनै ३ वटा तहलाई नेपालको आधारभूत शिक्षाको तह भनिएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३१ मा शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरिएको छ । संविधानले सबैका लागि निःशुल्क तथा आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गरिनेछ प्रत्याभूति गरिएको सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन एवम् सेवा प्रवाह प्रणालीको पुनरावलोकन एवम् परिमार्जन आवश्यकता महसुस गरी संविधानले स्थानीय तहको अधिकारमा बढोत्तरी गरी विद्यालय शिक्षा

व्यवस्थापनमा तीनै तहको अधिकार सुनिश्चित गरी एकल अधिकार र संघ, प्रदेशको साझा अधिकार भित्र राखिए पनि सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न एकल वा साझा सूचिका आधारमा तीनै तहका सरकार जिम्मेवार रहेका देखिन्छन्। आधारभूत शिक्षाको लक्ष्य ४ वर्ष देखि १२ वर्ष उमेर समूहका सबै बालबालिकालाई विद्यालय प्रवेशको पूर्व तयारी एवं गुणस्तरीय आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरी तिनको शारीरिक, सामाजिक संवेगात्मक, संज्ञानात्मक, आध्यात्मिक तथा नैतिक शिक्षाको विकास गराई जीवनोपयोगी सीप एवम् मूल्यमा आधारित सामाजिक सांस्कृतिक विविधताबारे परिचित गराइ अपाङ्गता तथा सिकाइ कठिनाई भएका बालबालिकालाई शैक्षिक स्तर वृद्धिकालागि संस्थागत सहयोग आवश्यक पर्ने हुँदा त्रिवेणी नगरपालिका, सामाजिक विकास समिति र शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा बीच समन्वय कायम गर्दै माध्यमिक शिक्षामा प्रवेश गराइ आवश्यकता अनुरूप निर्माण गरिएका शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछु सबैको समान दायित्व रहनेछ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको शिक्षा शाखामा रहेको तथ्यांक अनुसार यस नगरपालिकामा जम्मा ३९ विद्यालयहरू रहेका छन् । जस मध्ये ३४ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् अर्थात् ८७.१८ प्रतिशत सामुदायिक र १२.८२ प्रतिशतः संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन् । सामुदायिक तर्फ आधारभूतका विद्यालयहरू ६७.६४ प्रतिशत छन् भने माध्यमिक विद्यालयहरू ३२.३६ प्रतिशत रहेका छन् । त्यसैगरी कक्षा १-५ का विद्यालयको प्रतिशत आधारभूतभित्र १७.६४ प्रतिशत छ भने ६-८ का विद्यालयको प्रतिशत १४.७० प्रतिशत रहेको छ ।

त्रिवेणी नगरपालिका शैक्षिक तथ्याङ्क २०८२ अनुसार ९४.२१ प्रतिशत विद्यार्थी सामुदायिक विद्यालयमा रहेका छन् भने संस्थागत तर्फ ५.७९ प्रतिशत रहेका छन् । समग्रमा ६४.९२ प्रतिशत बालबालिकाहरू आधारभूत तहमा रहेका छन् ।

त्यसैगरी हरेक शैक्षिक सत्रमा आधारभूत तहका विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या सामान्य वृद्धि भएको छ । यसै गरी विद्यार्थी भर्नादरमा समेत उल्लेखनीय सुधार आएको देखिन्छ । आधारभूत तह कक्षा ८ को सिकाइ उपलब्धीमा खासै सुधार नहुनुले शिक्षण सिकाइको क्षेत्रमा सुधारको आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

२.३ अवसर/चुनौती

- शैक्षिक संस्थाहरूमा आधारभूत शैक्षिकपूर्वाधारहरूको समुचित व्यवस्थापन गर्नु,
- शैक्षिक समन्यायिकता, जनचासो र विश्वास सहित सार्वजनिक शिक्षामा आकर्षणगर्नु,

- विद्यार्थी सङ्ख्याका आधारमा कक्षागत विषयगत रूपमा दरबन्दी मिलान तथा पुर्नवितरण,
- शैक्षिक सुशासन, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिताको विकास गर्नु,
- व्यावहारिक बालमैत्री तथा प्रविधिमा आधारित सिकाइ वातावरणको निर्माण गर्नु
- विद्यालय बाहिर रहेका सम्पूर्ण बालबालिकाहरूलाई भर्ना गर्नु
- कक्षा छाड्ने दर शून्यमा झार्नु,
- विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजनाले अपेक्षा गरे अनुसार सिकाइ उपलब्धी वृद्धि गर्नु,
- सूचना तथा सञ्चारमा आएका नवीनतम प्रविधिहरूलाई अवसरको रूपमा ग्रहण गर्नु।

३.२.४ उद्देश्यः

- उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षामा समतामुलक पहुँच तथा सहभागिताको सुनिश्चितता गर्नु.
- आधारभूत तहका विद्यार्थीहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चित गर्नु,
- आधारभूत तह पूरा गर्ने बालबालिकाहरूको संख्यामा सुधार ल्याउनु,
- सिकाइ सुधारको लागि शैक्षिक तथा भौतिक वातावरणलाई बालमैत्री बनाउनु
- विद्यार्थी सिकाइप्रति उत्तरदायी, विद्यालयको व्यवस्था तथा प्रबन्धमा सुधार ल्याउनु ।

३.२.५ रणनीति

१. जनसहभागिता सहितको भर्ना अभियानलाई प्रभावकारी बनाउँदै आधारभूत तहमा विद्यालय बाहिर बालबालिकाहरू नरहेको घोषणा गरिनेछ।
२. जोखिममा परेका, आर्थिक रूपमा विपन्न, दलित समूदायका विद्यार्थीहरूको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न त्यस्ता विद्यार्थीको पहिचान गरी सिकाइ सामग्री लगायतको सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
३. विद्यार्थीलाई टिकाइ राख्न दिवा खाजा कार्यक्रमलाई विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाको सहयोगमा प्रभावकारीरूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ।
४. कक्षा दोहोर्‍याउने र अनुत्तीर्ण हुने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्यालाई क्रमशः न्यूनीकरण गर्न उपचारात्मक शिक्षणको माध्यम अवलम्बन गरिनेछ ।

५. अध्ययनको निरन्तरताका लागि बालकेन्द्रित शिक्षण, बालमैत्री शैक्षणिक वातावरण, शिक्षक विद्यार्थी बीच सुमधुर सम्बन्ध विकास, सिकाइमुखी शिक्षण पद्धति, सुरक्षित कक्षाकोठा, सम्मानपूर्ण व्यवहार जस्ता उपायहरूको अवलम्बन गरिनेछ ।
६. प्राथमिकताको आधारमा विद्यालयमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक व्यवस्था, भवन, शौचालय, खानोपानीको व्यवस्था लगायतका आवश्यक सुविधाहरू संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी थप गर्दै लगिनेछ ।
७. सामान्य मर्मत संभार गरी व्यवस्थापन गर्न सकिने भौतिक व्यवस्थापनको कार्यलाई स्थानीय समुदाय परिचालन गरी अगाडि बढाइनेछ ।
८. भौतिक निर्माणको कार्यलाई 'आफ्नो विद्यालय आफै बनाऔं' भन्ने नारा तय गर्दै लागत सहभागितालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
९. शिक्षक तथा विद्यार्थी मार्फत शैक्षिक सामग्रीको विकास तथा विस्तार गरिनेछ ।
१०. शिक्षण सुधार योजना निर्माण र पठन सहितको शिक्षणलाई अनिवार्य गरिनेछ ।
११. विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण तथा परियोजना कार्यलाई प्राथमिकता दिइ शिक्षण सिकाइ कार्य अगाडि बढाइनेछ ।
१२. लागत सहभागिताको आधारमा हरेक विद्यालयमा प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइलाई उच्च प्राथमिकता प्रदानगरिनेछ । शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समय सम्बन्धि कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
१३. कक्षा ८ मा नगरपालिकास्तरीय स्तरीकृत परीक्षा सञ्चालन गरिनेछ र कक्षा ६,७ का प्रश्नपत्र पालिकाबाट प्रदान गरिने छ ।
१४. नगरपालिकामा क्रमशः निश्चित मापदण्डको आधारमा हरेक वडामा एक नमूना आधारभूत विद्यालय स्थापना गरिनेछ ।
१५. कक्षा १ देखि ३ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि बालमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण गर्दै आधारभूत साक्षरता सीपविकासको लागि पढाइ तथा गणितीय साथै अन्य अन्तरविषयक जीवनोपयोगी पक्षको शिक्षण सिकाइ कार्यलाई सुनिश्चित गर्न पठन तथा गणितीय सीप केन्द्रित क्रियाकलापहरूलाई निरन्तरता गरिनेछ ।

१६. स्थापना भएका कक्षा पुस्तकालय तथा बुक कर्नरमा नियमित पढाइ तथा स्वयं सिकाइ एवं गणितीय सीप विकास गरिनेछ । सामाग्रीहरूलाई उचित व्यवस्थापन तथा प्रयोगलाई अनिवार्य गरी सोको अभिलेखीकरण गरिनेछ । प्रविधिमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापनका लागि प्रत्येक आधारभूत विद्यालयमा इन्टरनेट, कम्प्युटर लगायतका सुविधा बिस्तार तथा अभिवृद्धिका लागि बजेट व्यवस्थापन गरिनेछ ।

१७. कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिकाहरूको सिकाइ सहजीकरणका लागि आवश्यकताका आधारमा शैक्षिक सामाग्री व्यवस्थापन शीर्षकमा अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

१८. कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिकाहरूकालागि पठन सीप विकासका लागि नगरपालिका स्तरीय पढाइ मेला तथाप्रतियोगिता सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गरिनेछ तथा विद्यालयस्तरीय अभिभावक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१९. विद्यार्थी सिकाइ स्तरको पहिचानका लागि नगरपालिका स्तरीय सिकाइ उपलब्धी परीक्षण कार्यक्रमसञ्चालन गरी उत्कृष्ट विद्यार्थी र विद्यालय सम्मानगरिनेछ ।

२०. कक्षा १-५ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि पठन सीपमा आधारित सिकाइ वातावरणका लागि छापामय कक्षाकोठा व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्दै समयानुकूल जीवनोपयोगी, व्यावहारिक, गणितीय सिप सहितको अन्य विषयको शिक्षण सिकाइलाई सीप केन्द्रित क्रियाकलापहरूलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

३.२.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	आधारभूत तह (१-५)मा विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी संख्या		११३	०	०	०	०
२	आधारभूत तह (१-५)मा विद्यार्थी संख्या	२४०४	२४०४	२४१२	२४२०	२४३०	२४४०

३	आधारभूत तह (१-५) तालीम प्राप्त शिक्षकको संख्या	१४८	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
४	न्युनतम सिकाइ सवलिकरण मापदण्ड पूरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालयको संख्या	३४	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार

३.२.७ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धी

आधारभूत तहमा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने । अनिवार्य र निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना दर तथा टिकाउदरमा वृद्धि हुने तथा कक्षा छोड्ने रदोहोन्त्याउने दरमा कमि आएको हुने ।

आधारभूत तहका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Basic Level)												
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	२०२२	२०२३	२०२४	२०२५	२०२६			२०२२	२०२३	२०२४	२०२५	२०२६
	८२/८	८३/८	८४/८	८५/८	८६/८			८२/८	८३/८	८४/८	८५/८	८६/८
सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत	४१,८०	४१,८०८	४८,५५	४८,५५	४८,५५५		५८	८३	८३	८३	८३	८३

शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)												
सामुदायिक आधारभूत बिद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	१६,६२४.	१६,६२४.	१८,०९६	१८,०९	१८,०९६.		६२४	२९	२९	२९	२९	२९
आधारभूत तह १-५ कालागि थप वटा नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको	-	-	-	-	-		५८ ५	०	०	०	०	०

शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने												
आधारभूत तह ६-८ कालागि थप .वटा नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाई बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	१,१४६. ५	-	६२४.०	-	६२४.०		६२४	२	०	१	०	१
सामुदायिक आधारभूत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारी र साह्यक कर्मचारीहरूका लागि तलब	२,६२२. ०	२,६२२.०	२,६२२. ०	२,६२२. ०	२,६२२.०		११४	२३	२३	२३	२३	२३

भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)												
सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-५) बिद्यालयहरूका लागि व्यवस्थापन/ सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	२,७००. ०	२,७००. ०	२,७००. ०	२,७००. ०	२,७००. ०		१५०	१८	१८	१८	१८	१८
सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) बिद्यालयहरूका लागि)	१,०००. ०	१,०००. ०	१,०००. ०	१,०००. ०	१,०००. ०		२० ०	५	५	५	५	५

लागि व्यवस्थापन/ सन्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)												
आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि प्र.अ.भत्ता	१६५.६	१६५.६	१६५.६	१६५.६	१६५.६		७.२	२३	२३	२३	२३	२३

आधारभूत							५०	२३	२३	२३	२३	२३
विद्यालय	१,१५०.	१,१५०.०	१,१५०.	१,१५०.	१,१५०.०							
(कक्षा १-८)	०		०	०								
का लागि												
सन्चालन र												
व्यवस्थापन												
बापत एकमुष्ट												
अनुदान (SIP												
निर्माण/अद्याव												
धिक, SMC												
का												
सदस्यहरूको												
क्षमता												
विकास,												
अभिभावक												
शिक्षा,												
अतिरिक्त												
क्रियाकलाप,												
सामाजिक												
परीक्षण,												
EMIS												
व्यवस्थापन,												
School report												
card												
विकास र												
प्रयोग, School												

bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)												
आधारभूत तह (कक्षा १-५) सन्चालित परम्परागत धार्मिक बिध्यालयहरू: गुरुकुल/ आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५० ०	०	०	०	०	०
आधारभूत तह (कक्षा १-८) सन्चालित परम्परागत धार्मिक बिध्यालयहरू:	-	-	-	-	-		१० ००	०	०	०	०	०

गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान												
दुर्गम तथा हिमाली जिल्लाहरूमा सन्चालित घुम्ती बिद्यालयहरूका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५००	०	०	०	०	०
बहुकक्षा/बहुभाषिक कार्यक्रम (MGML program) सन्चालन भएका बिद्यालयका लागि सन्चालन अनुदान	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०		१००	१	१	१	१	१
बहुभाषिक कार्यक्रम (ML program)	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०		१००	१	१	१	१	१

सन्चालन भएका बिद्यालयका लागि सन्चालन अनुदान												
Early Grade Learning (EGL) program को न्युनतम package कार्यक्रम व्यवस्थापन र संचालनका लागि बिद्यालयहरूला ई बजेट अनुदान	१६२.०	१६२.०	१६२.०	१६२.०	१६२.०		३	५४	५४	५४	५४	५४
पालिका तहको स्वास्थ्य केन्द्रहरूसँगको समन्वयमा बिद्यालय स्वस्थ्य कार्यक्रम								३४	३४	३४	३४	३४

सन्चालन अनुदान												
आधारभूत तह (कक्षा १-५) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	१,०९७. ७	१,०२३.५	१,०७१.१	१,०३४. ४	१,०८७.७		०.४ ४	२५१ २	२३४ २	२४ ५१	२३६ ७	२४ ८९
आधारभूत तह (कक्षा ६-८) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र बितरण अनुदान	१,३७५.१	१,२६२.६	१,३१६.४	१,२७८. २	१,३२०.३		०.९ ८	१४ ०६	१२९ १	१३४ ६	१३० ७	१३५ ०
कर्णाली क्षेत्रका ५ जिल्लाका आधारभूत तह (कक्षा १-५) का बालबालिकाका लागि दिवा खाजा व्यवस्थापन र	१,१०९.३	१,०३४.२	१,०८२. ४	१,०४५. ३	१,०९९.१		४.४ २	२५१	२३४	२४ ५	२३७	२४ ९

सन्चालन अनुदान												
कर्णाली							३.२	२२६	२१०	२२०	२१३	२२
कर्णाली बाहेक	७,३२५.	६,८२९.३	७,१४७.	६,९०२.	७,२५७.९		४	१	८	६	०	४०
अन्य क्षेत्रका	०		१	२								
जिल्लाका												
आधारभूत												
तह (कक्षा १-												
५) का												
बालबालिकाका												
लागि दिवा												
खाजा												
व्यवस्थापन र												
सन्चालन												
अनुदान												
आधारभूत							२	७८	७२७	७५	७३५	७६८
तहमा	१,५६८.	१,४५४.	१,५१८.	१,४७०.	१,५३६.०			४		९		
अध्ययनरत	०	०	०	०								
बिद्यार्थीमध्ये												
करिब २०%												
बिद्यार्थीलाई												
मागमा												
आधारित												
साधारण												
छात्रवृत्ति												

(सबै कर्णाली क्षेत्रका बिध्यार्थीलाई समेत) बापतको बजेट अनुदान												
आवासीय सुबिधा प्राप्त गर्ने बाहेकका बिभिन्न अपाङ्गता भएका बिद्यार्थीहरूलाई थप सुबिधा बापतको बजेट अनुदान	३३.६	४२.०	९६.६	६७.२	-		६	६	७	१६	११	०
आवासीय सुबिधा सहितको छात्रवृत्ति बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५०	०	०	०	०	०
कक्षा ६-८ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण	१,०३५.	९५४.५	१,०००.	९७६.१	१,०१२.५		१.३५	७६७	७०	७४१	७२३	७५०

बापतको बजेट अनुदान												
बिद्यालयहरूमा							७०	५	५	५	५	५
ICT lab	३,५००.	३,५००.	३,५००.	३,५००.	३,५००.०		०					
स्थापना र	०	०	०	०								
ICT												
learning												
materials												
व्यवस्थापन												
बापतको												
बजेट अनुदान												
समता							०.५	८८	१०	११४	१०६	१०१
रणनिति	४४.०	५२.०	५७.०	५३.०	५०.५				४			
कार्यन्वयन												
गरी सोका												
आधारमा												
लक्षित												
स्थानीय												
तहहरूमा												
बिद्यालय												
बाहिर रहेका												
बालबालिकाहरू												
लाई												
बिद्यालय												
शिक्षामा ल्याई												
उनीहरूको												

शिक्षालाई निरन्तरता दिन पालिकाहरूलाई बजेट अनुदान												
शुन्य दरबन्दी भएका बिद्यालयहरूलाई ई एकमुष्ट बजेट अनुदान	१,१००. ०	१,६५०.०	२,२००. ०	२,७५०. ०	३,३००.०		१० ००	१	२	२	३	३
SMCs र PTAs को क्षमता अभिवृद्धी र अभिभावकहरू लाई सचेतना कार्यक्रम	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५		०.५	१	१	१	१	१
आधारभूत तहको अन्तिम परीक्षा (कक्षा ८) व्यवस्थापन र सन्चालन बापत स्थानीय	११७.०	१०४.७	१०७.१	१०६.३	११८.२		०.२ ५	४६ ८	४१ ९	४२ ८	४२ ५	४७३

तहलाई बजेट अनुदान												
आधारभूत तहको जम्मा												
बजेट (लाखमा)	८५.८८	८४.३४ ०	९४.३७	९३.८३	९५.५६							

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गरिनेछ हक स्थापित गरेको छ। संविधानले एकातिर विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको देखिन्छ भने अर्कातिर शिक्षालाई संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकार भित्र पनि राखेको छ। यसरी गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चितताका लागि संविधानले तीन तहलाई जिम्मेवार बनाउने स्पष्ट मार्गनिर्देशन गरेको छ। शिक्षा ऐन २०२८ ले कक्षा ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षाको रूपमा राखेको छ। माध्यमिक शिक्षालाई साधारण, प्राविधिक तथा व्यावसायिक र परम्परागत गरी तीन प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ। गुरुकुल, गोन्पा विहार, मदरसा, मुन्धुम लगायतका परम्परागत शिक्षा पद्धतिलाई माध्यमिक शिक्षामा समेटिएको छ। माध्यमिक शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना एकलपथको हुने व्यवस्था छ।

माध्यमिक तहको सिकाइ सक्षमताहरूमा मानवीय मूल्य, मान्यता र लोकतान्त्रिक संस्कार अवलम्बन गर्दै राष्ट्र र राष्ट्रियताको प्रवर्द्धनका लागि सचेत नागरिकको जिम्मेवारी वहन, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, सदभाव र सह-अस्तित्वलाई आत्मसाथ गर्दै सभ्य, सुसंस्कृत र समतामूलक समाज निर्माणका लागि भूमिका निर्वाह, दैनिक क्रियाकलापका साथै प्राज्ञिक क्षेत्रमा आत्मविश्वासका साथ उपयुक्त, सिर्जनात्मक र सान्दर्भिक रूपमा भाषिक सिपको प्रयोग, प्रभावकारी सिकाइ, रचनात्मक र विश्लेषणात्मक सोच तथा सामाजिक सम्पर्क र सञ्चारबाट विचारहरूको आदानप्रदान, व्यक्तिगत विकास र आवश्यकताको परिपूर्तिका लागि सिकाइप्रति सकारात्मक सोचको विकास तथा स्वअध्ययन एवं ज्ञान र सिपको खोजी गरिनेछ। बानीको विकास, गणितीय समस्या समाधानमा गणितीय

अवधारणा, सिद्धान्त तथा तार्किक सिपको प्रयोग, व्यावहारिक गणितीय ज्ञान र सिपको बोध र प्रयोग, वैज्ञानिक ज्ञान, तथ्य, सिद्धान्त र प्रविधिको समुचित प्रयोग, जीवनजगत र व्यवहारसँगको सम्बन्ध बोध गरी जीवनोपयोगी सिपको प्रयोग गर्दै समाजसापेक्ष व्यवहार प्रदर्शन, स्वास्थ्यप्रतिको सचेततासहित वातावरण संरक्षण र संवर्धन तथा जनसङ्ख्या व्यवस्थापनमा सक्रिय सहभागिता, प्राकृतिक तथा सामाजिक घटनाको विश्लेषण, तिनको कारण र असर बोध तथा सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन, वैज्ञानिक खोज तथा अनुसन्धान गर्न आवश्यक प्राविधिक सिपहरू हासिल गरी आधुनिक प्रविधिहरूको दैनिक जीवनमा प्रयोग, श्रमप्रति सम्मान गर्दै कामको संसारमा आत्मविश्वास साथ तयारी, प्राविधिक ज्ञान, सिप, प्रवृत्ति तथा पेसागत र व्यवस्थापकीय क्षमताको विकास र प्रयोग तथा उच्च तहमा अध्ययनको आधार विकास गरिनेछ रहेका छन्।

१५ औं योजनाले माध्यमिक शिक्षामानिःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गरी शिक्षालाई गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र प्रविधिमैत्री बनाउने कुरामा जोड दिएको छ भने शिक्षा नीति २०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी, सीपयुक्त एवं उत्पादनशील जनशक्ति तयार गरिनेछ उद्देश्य राखेको छ ।

१६ औं योजनाले माध्यमिक शिक्षालाई वृत्ति विकास र उच्च शिक्षालाई उद्धम तथा रोजगार केन्द्रित, "पढ्दै कमाउँदै र कमाउँदै पढ्दै" अवधारणा उल्लेख गरिएको छ । साथै यस योजनाले माध्यमिक शिक्षामा खोज अनुसन्धान विकासमा आधारित नविनतम व्यावहारिक प्रयोगात्मक, सीपयुक्त र जीवनोपयोगी शिक्षाको प्रवर्द्धन गरिनेछ नीति लिईएको छ ।

त्रिवेणी नगरपालिकाले नीतिगत रूपमा माध्यमिक तहको शिक्षालाई प्रविधियुक्त, सीपमूलक, निःशुल्क, बालमैत्री र समावेशी गराउने नीति अख्तियार गरेको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

त्रिवेणी नगरपालिका भित्र हाल ३९ विद्यालयहरू रहेका छन्। जसमध्ये ३४ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयहरू रहेका छन्। कक्षा १-१० सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयको संख्या ६ वटा रहेको छ । त्यसैगरी कक्षा १-१२ सञ्चालित कुल विद्यालय ५ वटा रहेका छन्। यस नगरपालिका भित्र प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको विद्यालय १ वटा रहेको छ जुन वडा नं ९ मा पार्वती मावि सिटिईभिटीको सबन्जिनियरिड नेपाल सरकार, सिटिईभिटी सानोठिमीबाट अनुमतिमा सञ्चालित छ ।

३.३.३ अवसर र चुनौती:

- निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्नु
- सबै किसिमका बालबालिकालाई समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु
- माध्यमिक तहमा प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षालाई व्यवस्थित गर्नु ।
- सुचना तथा सञ्चार प्रविधिमा शिक्षक र विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गर्नु
- विषयगत दरबन्दिको व्यवस्था गरी विद्यालयमा सक्षम जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार ल्याउनु ।
- शिक्षकहरूको पेशागत वृत्ति तथा विकासलाई व्यवस्थितगर्नु।
- विपदजन्य परिस्थितिमा सिकाइमा निरन्तरता दिनु ।
- विद्यालय शिक्षालाई विविधता अनुकुल, समावेशी र समतामूलक बनाउनु ।

३.३.४. उद्देश्यहरू:

- माध्यमिक शिक्षा सबैको पहुँचमा ल्याउनु।
- माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चित गर्नु।
- सिकाइ सुधारको लागि शैक्षिक तथा भौतिक वातावरणलाई बालमैत्री बनाउनु।
- विद्यार्थी सिकाइप्रति उत्तरदायी विद्यालयको व्यवस्थापन तथा प्रबन्धमा उल्लेखनीय सुधार ल्याउनु ।

३.३.५ रणनीतिहरू

१. जोखिममा परेका विपन्न, दलित तथा अन्य विद्यार्थीको सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सिकाइ सामग्री लगायतको सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनगरिनेछ।
२. कक्षादोहोर्न्याउने र अनुत्तीर्ण हुने विद्यार्थीहरूको सङ्ख्यालाई क्रमशः न्यूनीकरण गर्न उपचारात्मक शिक्षण अपनाइनेछ।
३. प्राथमिकताको आधारमा विद्यालयमा आवश्यक न्यूनतम भौतिक व्यवस्था, भवन, शौचालय, खानोपानीको व्यवस्था गर्न प्रदेश तथा संघीय सरकारहरूसँग पनि समन्वय गरिने छ ।
४. भौतिक निर्माणको कार्यलाई आफ्नो विद्यालय आफैं बनाऔं भन्ने नारा तय गर्दै लागत सहभागितालाई प्राथमिकता दिइनेछ।

५. आन्तरिक विद्यार्थी मूल्याङ्कनको प्रयोग मार्फत मूल्याङ्कनलाई सिकाइ सुधारको औजार बनाइनेछ ।
६. शिक्षक विद्यार्थी मार्फत शैक्षिक सामग्रीको विकास तथा विस्तार गरिनेछ ।
७. शिक्षकलाई शिक्षण सुधार योजना अनिवार्य गरिनेछ ।
८. विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण तथा परियोजना कार्यलाई शिक्षणमा प्राथमिकता दिइनेछ ।
९. लागत सहभागिताको आधारमा हरेक विद्यालयमा प्रविधियुक्त शिक्षण सिकाइलाई उच्च प्राथमिकता प्रदान गरिने छ ।
१०. शिक्षकले कक्षाकोठामा बिताउने समय सम्बन्धि कार्याविधि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ
११. माध्यमिक तहमा साधारण धारको अतिरिक्त प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारलाई समेत सञ्चालन गरिनेछ ।

३.२.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	माध्यमिक तह (९-१०) मा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या	७६१	८१९	८२५	८३५	८४५
२	माध्यमिक तह (११-१२) मा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या	५५४	५५४	५५५	५५६	५५७
३	विज्ञान विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या	०	०	०	०	०
४	न्युनतम सिकाइ सवलिकरण	११	११	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता

मापदण्ड पूरा गरेका माध्यमिक विद्यालय संख्या						
--	--	--	--	--	--	--

३.३.६. उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धी

माध्यमिक तहमा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार हुने । निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना दर, टिकाउ दर वृद्धि गर्ने कक्षा छोड्ने र कक्षा दोहो-याउने दरमा कमि आउने ।

नतिजाहरू

- न्यूनतम सिकाइ उपलब्धी वृद्धि भएको हुने ।
- उच्च शिक्षाको लागि आवश्यक जनशक्ति तयार हुने ।

माध्यमिक तहका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Secondary Level)												
	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	२०२५ /२६	२०२६ /२७	२०२७ /२८	२०२८ /२९	२०२९ /३०			२०२५ ५/२	२०२६ ६/२	२०२७ ७/२	२०२८ ८/२	२०२९ ९/३
	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७			८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७
माध्यमिक तहसम्म संचालित विद्यालयहरूको सङ्ख्या								११	११	११	११	११
सबै प्रकार र तहका विद्यालय नक्शांकन, समायोजन र पुनरवितरण कार्यक्रम सन्चालन	-		-		-		४०	०	०	०	०	०
सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयमा (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (दुर्गम भत्ता सहित)	२४, ९४ ८	२४, ९४ ८	२४, ९४ ८	२४, ९४ ८	२४, ९४ ८		७५ ६	३३	३३	३३	३३	३३

माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	१४३	१४३	१४३	१४३	१४३		१३	११	११	११	११	११
सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) विद्यालयहरूमा कार्यरत कर्मचारी र साहायक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	२,०	२,०	२,०	२,०	२,०		१९ १	११	११	११	११	११
सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१० र १-१२) विद्यालयहरूमा कार्यरत लेखा र प्रशासनिक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता (पोशाक र दुर्गम भत्ता सहित)	४,१	४,१	४,१	४,१	४,१		३८ २	११	११	११	११	११
माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ट अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, शिक्षण सिकाई सामग्री, कम्तिमा १/१ सेट पाठ्यक्रम र शिक्षक निर्देशिका, Book Corner, इन्टरनेट सुविधा, सुदृढ पिउने पानी, बिद्भुत महशुल, आदि)	५,५	५,५	५,५	५,५	५,५		५० ०	११	११	११	११	११
माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१२) का लागि एकमुष्ट अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	७७०	७७०	७७०	७७०	७७०		७०	११	११	११	११	११

माध्यमिक विद्यालय (कक्षा १-१०) सन्चालित परम्परागत धार्मिक विद्यालयहरूः गुरुकुल/आश्रम, गुम्बा र मदरसाका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	१२ ००	०	०	०	०	०
माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र वितरण अनुदान	६०४	६०४	६०४	६०४	६०४	०. ८	७६ १	७६ १	७६ १	७६ १	७६ १
माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिब र वितरण अनुदान (पाठ्यपुस्तकको सङ्ख्या पाठ्यक्रम ढाँचाले तोके अनुसार हुने)	५४ ८	५४ ८	५४ ८	५४ ८	५४ ८	१	५५ ४	५५ ४	५५ ४	५५ ४	५५ ४
माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ९-१०) अतिविपन्न छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	५०२	५९ ४	६३९	६८५	७३१	६	८४	९९	१० ७	११ ४	१२ २
माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूमध्ये (कक्षा ११-१२) अतिविपन्न छात्रवृत्ति (Pro-poor targeted Scholarship) का लागि छनौट भएका विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति वितरण	६६५	७२०	७७६	८३१	८८६	१०	६६	७२	७८	८३	८९
कक्षा ९-१२ का छात्राहरूलाई Sanitary Pad वितरण बापतको बजेट अनुदान	१,० २२	९५६	९४७	१,१६ ४	१,४ ९३	१. ४	७५ ७	७० ८	७० १	८६ २	११ ०६
माध्यमिक विद्यालय तहमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	३८५	५३९	६९३	७७०	८४ ७	७० ०	१	१	१	१	१

माध्यमिक विद्यालय तहमा विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र सन्चालन बजेट अनुदान	३८५	५३९	६९३	७७०	८४७	७००	१	१	१	१	१
ध्यमिक विद्यालय तहमा ICT प्रयोगशाला स्थापना, सिकाई सामग्री र सन्चालन बजेट अनुदान	३८५	५३९	६९३	७७०	८४७	७००	१	१	१	१	१
नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा भौतिक विकास कार्यक्रम बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	५०००	०	०	०	०	०
नमूना विद्यालय कार्यक्रम छनौटमा परेका माध्यमिक विद्यालयमा Master Plan कार्यान्वयन (पुस्तकालय व्यवस्थापन, ICT र विज्ञान प्रयोगशाला, सामग्री र किट्सहरू, आदि) का लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	१६६७	०	०	०	०	०
प्र.अ.हरूकालागि कार्य सम्पन्नका आधारमा प्रोत्साहन र नमूना विद्यालय कार्यक्रम सन्चालन भएका विद्यालयमा कार्य सम्पन्नका आधारमा नियुक्त भएका शिक्षकहरूका लागि प्रोत्साहन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	१५८	०	०	०	०	०
सबै प्रकारका छात्रवास सन्चालन बापत बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	२८८	०	०	०	०	०
कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सन्चालन भएका विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक, प्रशिक र सहायक प्रशिकका लागि तलब र भत्ता बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	७५६	०	०	०	०	०

कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सन्चालन भएका विद्यालयमा प्रत्ति विद्यार्थी सिकाई सामग्री, प्रयोगशाला सहयोग, औजार/सामग्री, प्रयोगात्मक सामग्री, OJT र सन्चालन खर्च बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	१५	०	०	०	०	०
कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सन्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशाला स्थापना, औजार/सामग्री खरिद र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	३०	०	०	०	०	०
तपाइको पालिकाबाट थप गर्न चाहेका कार्यक्रमहरू:											
माध्यमिक तहको जम्मा बजेट (लाखमा)	४२	४३	४३	४४	४४						

३.४ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा

३.४.१ परिचय:

"शिक्षा विकासको ढोका हो भने प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विकासको मुल ढोका हो-" UNESCO

"Give me a fish and I eat for a day, Teach to fish I eat for a life time."

शिक्षालाई उत्पादनसँग जोडी प्रयोगात्मक कार्यको माध्यमबाट ज्ञान हासिल गरी श्रम बजारमा विकने नागरिक उत्पादन गर्ने काम प्राविधिक शिक्षाले गर्दछ। यो शिक्षा समाज र समग्र मुलुकको समृद्धिसँग जोडिएको हुन्छ। त्यसैले पनि हाम्रो जस्तो बसी बसी खानलाई पढ्नु पर्छ भन्ने मानसिकता बोकेका समाजमा गरीखाने शिक्षालाई प्राथमिकता दिएर कार्यान्वयन नगर्दासम्म मुलुकको समुन्नति सम्भव देखिदैन। सरकारले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको विकास र विस्तारलाई उच्च प्राथमिकता राखेर स्थानीय तहसम्म यसको पहुँच विस्तार गरी सिपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरेर स्वदेशमै रोजगारीको विकास गराउन सहयोग गर्नु पर्दछ। त्यसैले प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकास आजको आवश्यकता हो। प्राचीन कालदेखि नै अनौपचारिक रूपमा सिकेका सिपलाई उपयोग

गर्दै व्यवसाय गरेको पाइन्छ। लिच्छवी काल, मल्लकाल तथा राणाकालमा विभिन्न कार्य गर्दै विदेशमा समेत नेपालमा उत्पादित सामग्री व्यापकता तथा तालिम लिनसमेत विदेश पठाउने कार्य गरेको थियो। राणाकालीन तथा शाहकालीन समयमा पनि कालीगडी व्यवसायले व्यापकता पाएको र बेलायतबाट कालीगडहरू झिकाइ नेपालीहरूलाई डकर्मी, सिकर्मी जस्ता तालिमहरू दिइएको थियो। औपचारिक रूपमा स्थापित प्राविधिक तथा व्यावसिक शिक्षाको सुरुवात वि.सं. १९९९ सालमा स्थापित प्राविधिक तालिम शिक्षालय हाल इन्जिनियरिङ्ग कलेजबाट भएको थियो। नेपालमा विद्यालय शिक्षालाई जीवनोपयोगी बनाउने उद्देश्यले विद्यालय तहमा व्यावसायिक सिप र ज्ञान सिकाउने प्रयास वि.सं. २००४ सालदेखि नै सुरु भएको हो।

शिक्षालाई सिपसँग, सिपलाई रोजगारी र उत्पादनसँग र उत्पादनलाई बजारसँग जोड्न सक्ने शिक्षा प्रणालीको विकास र विस्तार गर्न आवश्यक छ। विद्यालय शिक्षाको अन्तिम तह माध्यमिक तहको शिक्षाले नागरिकलाई जीवन निर्वाह गरेर खाने सक्ने आधारभूत व्यावसायिक सिप र दक्षतासहितको श्रम शिक्षा दिन जरूरी छ। माध्यमिक तहको शिक्षाको उत्पादन कम्तिमा पनि स्थानीय स्तरमा उपलब्ध स्रोत साधनमा आधारित व्यावसायिक र उद्यमशीलताको माध्यमबाट श्रम गरेर जीवनयापन र आय आर्जनमा संलग्न भई आत्मनिर्भर र स्वावलम्बी बन्न सक्ने हुनुपर्छ। अहिलेको मुलुकमा जनसङ्ख्याको २८.६ % बहुआयामिक गरीबीको मारमा परेका छन्। यसको प्रमुख कारण देशमा उपलब्ध मानव संसाधनको व्यवस्थापन र विकासका लागि योजनाबद्ध रूपमा काम हुन नसक्नुलाई लिन सकिन्छ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले श्रम बजारको आवश्यकताको आधारमा सिप नक्साङ्कन गरी तोकिएको मापदण्डको आधारमा सबै स्थानीय तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना गरिनेछ भन्ने कुरा अघि सारेको छ। त्यसरी नै प्रत्येक प्रदेशमा कम्तिमा एउटा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिप विकासका विषयगत प्रयोगशाला सहितका अनुसन्धानकेन्द्रहरू स्थापना गरिनेछ भनि उक्त नीतिमा उल्लेख गरिएको छ। नेपालको आवधिक योजनाहरूले पनि निजी क्षेत्र, गैरसरकारी क्षेत्र, स्थानीय निकाय र विकास साझेदारहरूसँगको सहकार्यमा शिक्षा र तालिमका अवसरहरू विस्तार गरिनेछ रणनीति लिइएको पाइन्छ। जीवनोपयोगी शिक्षा र सिपमूलक तालिमलाई मानवीय क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने सामाजिक तथा आर्थिक रूपान्तरणको आधारशिला मानिएको छ। राष्ट्रिय योजना आयोगले मुलुकलाई राष्ट्रिय श्रम बजारलाई लक्षित गरी प्राविधिक शिक्षा तथा तालिमका कार्यक्रमहरूको विस्तार गरी आवश्यकता भएका इन्सिच्युटहरू खोल्ने, शिक्षालय, तालिमकेन्द्रहरू स्थापना गरी

कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने नीति अख्तियार गरेको छ। प्राविधिक शिक्षा र तालिमका कार्यक्रमहरूमा द्वन्द्व पीडित, सहिद परिवार, पछाडि पारिएका वर्ग, आदिवासी, जनजाति, मुसलमान, महिला र पिछ्छाडिएका क्षेत्रलाई प्राथमिकता राखी प्राविधिक शिक्षा र घुम्टि तालिमहरू सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम राज्यले अगाडि सारेको छ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था:

नेपालको संविधान धारा-३० मा रोजगारीको हकअन्तर्गत प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुने, धारा ५१ को ज १ मा शिक्षालाई वैज्ञानिक प्राविधिक, व्यवसायिक, सिपमूलक, रोजगारमूलक एवम् जनमुखी बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवम् राष्ट्रप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने, यस्तै शिक्षा २०२८ (संशोधनसहित) ले विद्यालय शिक्षालाई प्रारम्भिक बालविकासदेखि कक्षा १२ सम्म परिभाषित गरी माध्यमिक शिक्षा ९-१२मा प्राविधिक र व्यवसायिक धारको व्यवस्था गरेको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले श्रमप्रतिको सम्मान एवं सकारात्मक सोच भएका रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मुख उत्पादनमुखी, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गरिनेछ भन्ने उद्देश्य राखी थप एक वर्ष अवधिको प्राविधिक र व्यवसायिक धार तर्फ व्यवहारिक अभ्यास व्यवस्था गरेको छ। विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन निर्देशिका २०६९ (दोस्रो संशोधन) कार्यमूलक, व्यवहारिक प्राविधिक तथा व्यवसायिक सिपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ कुरा उल्लेख गरिएको छ। पन्ध्रौं योजनाले पनि शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभुत गरी आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य र निःशुल्क गरिनेछ र शिक्षालाई रोजगारीमूलक बनाउने सिपमूलक तथा व्यवसायिक शिक्षाको विस्तार गरी लगानीमा वृद्धि गरी प्राविधिक शिक्षालाई हरेक स्थानीय तहसम्म सर्वसुलभ गरिनेछ कुरामा जोड दिएको छ।

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयबाट २०७८ मा प्रकाशित तथ्याङ्कलाई हेर्दा केही समय यता प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाका कार्यक्रमहरूको सङ्ख्यात्मक रूपमा निकै विस्तार भएको छ। CTEVT को केन्द्रको संरचना र ७ ओटा प्रदेश कार्यालयहरू बाहेक ६१ ओटा आङ्गिक पोलिटेक्नक्स, २० ओटा साझेदारीमा सञ्चालित पोलिटेक्नक्स शिक्षालयहरू, ५६३ ओटा सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा, ४२१ ओटा सम्बन्धन प्राप्त निजी शिक्षालयहरू र ११४० ओटा छोटो अवधिका निजी तालिम प्रदायक संस्थाहरू देश भरि विस्तार गरिएका छन्।

नेपालमा हाल विभिन्न १२ ओटा विषयगत मन्त्रालयहरूले प्राविधिक शिक्षा र सिपमूलक तालिमसँग सम्बन्धित रोजगारमूलक तथा स्वरोजगार सिर्जना गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन्। जसमध्ये पनि ६ ओटा मन्त्रालयहरू (कृषि तथा पशुपन्छि विकास, संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि र स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय, श्रम तथा रोजगार र उद्योग तथा वाणिज्य) ले मुख्यरूपमा प्राविधिक शिक्षा र तालिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको देखिन्छ।

त्रिवेणी नगरपालिका अन्तरगत वडा नं ९ मा सञ्चालित श्री पार्वती माध्यमिक विद्यालय, मा कक्षा सिटीइभिटीको सब इञ्जिनियर प्राविधिक धार सञ्चालनमा रहेको छ । यस विद्यालयमा प्रति वर्ष २० जना विद्यार्थीहरू प्राविधिक धार तर्फ अध्ययनरत रहेका अवस्था छ।

पन्ध्रौं योजनाको दीर्घकालीन सोच:समृद्ध नेपाल सुखी सुखी नेपालीको नारालाई साकार बनाउन विद्यालय तह देखि नै प्राविधिकतथा व्यावसायिक शिक्षा सञ्चालन गर्नुपर्दछ । प्राविधिक ज्ञान सिक्ने आधार शिक्षा आजको आवश्यकता हो। अबको शिक्षा गरेर खाने शिक्षा हो, त्यसैले विद्यालयमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अपरिहार्य आवश्यकता रहेको छ ।

३.४.३ चुनौतीहरू

- ❖ आजको पुस्तालाई कामको संसारसित जोड्नु।
- ❖ प्राविधिक शिक्षामा सबैको पहुँच विस्तार गर्नु ।
- ❖ गुणस्तर सुनिश्चितता गर्नु ।
- ❖ व्यक्ति, संस्था र पद्धतिको विकास तर्फ कम ध्यान गई क्षमता विकासका कार्यक्रमहरूको सञ्चालन गर्नु।
- ❖ स्रोत साधनको व्यवस्थापन ।
- ❖ शिक्षणको माध्यम अंग्रेजी भएकोले सबैलाई पहुँच योग्य बनाउनु ।
- ❖ विद्यार्थी मूल्यांकनमा On the Job Training को प्रभावकारी व्यवस्था गर्नु ।
- ❖ दिगो शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु ।
- ❖ अनुगमन मूल्यांकन प्रणालीकोविकासगर्नु
- ❖ श्रोत व्यवस्थापन र दिगोपनाको विकास गर्नु।
- ❖ लगानीको अभिवृद्धि गर्नु ।
- ❖ अध्ययन अनुसन्धानको कार्यमा लाग्न स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु।

३.४.४ उद्देश्य

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा पहुँच अभिवृद्धि गर्नु ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासमा अवसरको सृजना गर्न संयन्त्रको विकास गर्नु ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा सिप विकासका अवसरहरूलाई सान्दर्भिक उपयोगी र गुणस्तरीय बनाउनु ।

३.४.५ रणनीतिहरू

१. त्रिवेणी नगरपालिकामा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपको अवसर सृजना गरिनेछ ।
२. प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन भएका विद्यालय तथा शिक्षालयहरूको प्रभावकारिताको निरन्तर अनुगमन गरिनेछ ।
३. प्रभावकारी अनुगमन र सहयोग प्रणालीको विकास सबै निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यको संस्कृति विकास गरिनेछ ।
४. प्राविधिक शिक्षामा अवसर दिन पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई समेट्न विशेष अवसर दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
५. प्रयोगात्मक पक्षलाई बढी जोड दिनका लागि आवश्यक सामग्री तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गरिने छ ।
६. सुविधासम्पन्न प्रयोगशाला स्थापना र सञ्चालनका साथै फिल्डका कार्यमा जोड दिइने छ ।
७. अपायक विद्यार्थीहरूका लागि छात्रावासको व्यवस्था गरिनेछ ।
८. प्रशिक्षक तथा सहायक प्रशिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिको लागि तालिम तथा प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिनेछ ।
९. उत्पादित जनशक्तिलाई रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्न पहिल गरिनेछ ।
१०. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका लागि सरोकारवालाहरूको सहभागीता र स्थानीय सरकारको अपनत्व लगानी वृद्धि गरिनेछ
११. आय आर्जन गरिने खालका क्रियाकलापको माध्यमबाट आत्मनिर्भर हुनको निम्ति संस्थागत क्षमता बढाउने ।

१२. त्रिवेणी नगरपालिकामा सञ्चालित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपप्रदायक संस्थाहरूको सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गरिनेछ ।

१३. विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका अवसर उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित संस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

१४. On the-job training लाई उधमशीलतासित जोडिनेछ ।

३.४.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्राविधिकशिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने विद्यालय संख्या	१	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
२	माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना भएका विद्यार्थी संख्या		१	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने	आवश्यकता अनुसार वृद्धि गर्ने

३.४.७ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धी :

उत्पादनशील जनशक्तिले आवश्यकता अनुसारका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका क्षेत्रहरूमा प्रयास दक्षता हासिल गरी उत्पादनशील, रोजगारी स्वरोजगारी र जीविको पार्जनका क्षेत्रबाट आर्थिक स्तर सुधार भएको हुनेछ ।

नतिजा

१. On-the-job training कार्यक्रम उधमशीलतासँग जोडिएको हुनेछ ।
२. खोज नवप्रवर्तन तथा उधमशीलतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

३. प्रभावकारी अनुगमन र सहयोग प्रणालीको विकास सबै निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यको संस्कृति विकास भएको हुनेछ ।
४. उत्पादनशील, रोजगारी, स्वरोजगारी र जीविकोपार्जनका अवसरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
५. त्रिवेणी नगरपालिकाबाट उत्पादित जनशक्ती दक्ष र गुणस्तरीय जनशक्ति भएको हुनेछ ।
६. प्राविधिक शिक्षामा सबै वर्ग, क्षेत्र र समुदायको सहभागीता वृद्धि भएको हुनेछ ।
७. प्राविधिक शिक्षाको लागि उपयुक्त सुविधा सम्पन्न प्रयोगशाला तथा कक्षाकोठा निर्माण भएको हुनेछ ।
८. प्राविधिक शिक्षामा लगानी वृद्धि भएको हुनेछ ।
९. तालिम प्राप्त प्रशिक्षक तथा शिक्षकको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
१०. प्राविधिक शिक्षामा थप अन्य विधा विस्तार भएको हुनेछ ।

प्रमुख क्रियाकलापहरू र लक्ष्य निर्धारण

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५			
१	प्राविधिक धारका विद्यालय स्थापना र सञ्चालन	पटक	१		१		१	३		
२	शिक्षक व्यवस्थापन	पटब	१	१	१	१	१	५	१०	
३	छात्रवृत्ति कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	छोटा अवधिका सिपमूलक तालिम सञ्चालन	जना	१५	१५	१५	१५	१५	६०		
७	आर्थिक रूपमा पछाडि परेका सिमान्तकृत, दलित अपाङ्गता, महिला जनजाति विद्यार्थीका लागि उच्च	जना	१	१	१	१	१	५	१०	

	शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सिर्जनागरिनेछ									
८	प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गरिनेछ विद्यार्थीको लागि छात्रावास निर्माण	ओटा	१	१	१	१	१	५	१०	
९	शिक्षालय तथा विद्यालयको अनुगमन र नियमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	आवासिय छात्रावासको व्यवस्थापन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि आवश्यक अनुमानित बजेट तालिका

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	अनुमानित बजेट रू हजारमा						स्रोत	कैफियत
		कुल बजेट	२०८०	२०८१	२०८२	२०८३	२०८४		
१	प्राविधिक धारका विद्यालय स्थापना र सञ्चालन							प्रदेश र सङ्घीय सरकार	
२	प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार विकास	१०००	२०००	२०००	२०००	२०००	२०००	प्रदेश र सङ्घीय सरकार	
४	शिक्षक व्यवस्थापन							प्रदेश र सङ्घीय सरकार	
५	छात्रवृत्ति कार्यक्रम	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र	

								स्थानीय सरकार	
६	स्थानीय स्तरमा रहेका परम्परागत सिपहरूको पहिचान, प्रमाणिकरण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	स्थानीय सरकार र अन्य सङ्घ संस्था	
७	छोटा अवधिका सिपमूलक तालिम सञ्चालन	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार, अन्य सङ्घ संस्था उद्यम शाखा	
८	वैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजि र उपयोग	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	स्थानीय सरकार	
९	आर्थिक रूपमा पछाडि परेका सिमान्तकृत, दलित अपाङ्गता, महिला जनजाति विद्यार्थीका लागि उच्च शिक्षामा सहज पहुँचको अवसर सिर्जनागरिनेछ	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	स्थानीय सरकार	
१०	प्राविधारको विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको लागि छात्रवास							सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार	
११	अनुगमान तथा नियमन	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	स्थानीय सरकार	

३.५ अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षा

३.५.१. परिचयः

औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानव जीवनका लागि आवश्यक ज्ञान, सिप र प्रक्रियाको प्रशोधन गरिजीवनपर्यन्त अर्थात्आजीवन सिकाइ प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षा एवम् आजीवन शिक्षालेसमाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्नो लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ । निरक्षरका लागि साक्षरता, साक्षरका लागि साक्षरोत्तर, सिकाइ अवसरका लागि स्तरवृद्धि, शिक्षासँग सिप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवम् आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ । साक्षरता तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरूको समन्वयात्मक रूपले विकास, योजना तथा सञ्चालनका लागि स्थानीय सरकारहरूसँग सहकार्य गरिनेछ । अनौपचारिक शिक्षा र औपचारिक शिक्षाको दोहोरो प्रवेशको अवसर प्रदान गरी प्राप्त ज्ञानको समकक्षता निर्धारण तथा प्रमाणीकरण गरिनेछ तथा निरक्षर र नवसाक्षरलाई जीवनपर्यन्त शिक्षा दिन सामुदायिक सिकाइकेन्द्रमार्फत साक्षरता स्वयम् सेवक परिचालन गरिनेछ नीति लिएको छ ।

निरक्षर जनताहरूलाई साक्षर बनाउने र नव साक्षरलाई निरन्तर शिक्षा दिनु राज्यको दायित्व हो । अर्कोतिर उनीहरूका लागि आयमूलक र कार्यमूलक कार्यक्रम दिनु पनि आवश्यक देखिन्छ । जसलाई सार्थक बनाउनका लागि सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको अवधारणा कार्यान्वयनमा आएको छ । एकातिर संचालनमा रहेका सिकाइ केन्द्रको व्यवस्थापन प्रभावकारी ढंगले हुन सकिरहेको छैन भने साक्षर भएकाहरू पनि निरन्तर शिक्षाको अवसर नपाउँदा पुनः निरक्षर बन्नु पर्ने अवस्था टड्कारो रूपमा रहेको देखिन्छ । राज्यले काम दिन नसक्दा र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रले काम खोज्न नसक्ने कारणले गर्दा कतिपय सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरू बन्द हुने अवस्थामा छन् । दक्षिण कोरियाको इन्चोनमा भएको विश्व शिक्षा मञ्चको घोषणाअनुसार जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रवर्धन गरिने विषयमा नेपालले प्रतिबद्धता जाहेर गरेको छ । तसर्थ साक्षर, नवसाक्षर र कक्षा ५ पूरा नगरेका नागरिकहरूका लागि जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउनुपर्ने दायित्व राज्यमा रहेको छ ।

वि.सं.२००७ सालमा नेपालमा आधुनिक प्रजातान्त्रिक युग सुरु हुँदा कुल जनसंख्याको झन्डै २ प्रतिशत मात्रै नागरिकहरूसाक्षर थिए । प्रजातन्त्रको आगमनसँगै नेपालमा शैक्षिक जागरणको शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक शिक्षासाथै अनौपचारिक शिक्षालाई के कसरी अगाडि बढाउनु पर्छ भन्ने बारेमा युगानुकूल सुझावहरू दिएको थियो । उक्तप्रतिवेदन प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमलाई जोड दिन

सिफारिस गरे पछि वि. सं. २०१३ सालदेखि योजनावद्ध रूपमा अनौपचारिकप्रौढ साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइएको हो।

विश्व-व्यापीकरण, तीव्र सहरीकरण र बसाइसराइ, सूचना-प्रविधिको क्षेत्रमा भएको क्रान्तिले विश्वको हरेक मुलुक र समाजमा तीव्र परिवर्तनहरू भइरहेका छन्। बालबालिका र युवाको लागि मात्र हैन प्रौढ र ज्येष्ठ नागरिकका लागि पनि निरन्तर सिकिरहने व्यवस्था र वातावरणको जरुरत पर्दछ। संयुक्त राष्ट्रसंघको युनेस्को लगायत अन्य अन्तरराष्ट्रिय संस्थाहरूले पनि दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्तिको रणनीतिमा आजीवन सिकाइलाई महत्वकासाथ प्रस्तुत गरेका छन्। युनेस्कोले अघि सारेको परिभाषा र व्याख्या अनुसार आजीवन सिकाइको अवधारणा लोकतन्त्र, मानवीय र मानव मुक्तिको मूल्य मान्यतामा आधारित रहेको छ। सुखी र खुशी जीवनयापनका लागि सिकने प्रक्रिया जीवनभर चलिरहनु पर्छ। हरेक उमेर समूहका मानिसहरू सिकाइ प्रक्रियामा संलग्न भइरहनु पर्छ र घरपरिवार, कार्यथलो, विद्यालय, समुदाय र हरेक सामाजिक स्थानमा सिकाइ प्रक्रिया हुनसक्छ।

आजीवन सिकाइ एउटा छुट्टै विधि होइन समग्र शिक्षा प्रणालीलाई मार्ग निर्देशन गरिने सिद्धान्त हो। बाल शिक्षा, आधारभूत शिक्षा हुदै माध्यमिकदेखि उच्च शिक्षासम्म पुग्ने क्रममा हरेक व्यक्तिलाई आजीवन कसरी सिकी रहने भन्ने ज्ञान र सीप प्रदान गर्नु जरुरी हुन्छ। त्यसैले अतिरिक्त, अनौपचारिक र औपचारिक सबै माध्यमबाट आजीवन सिकाइको अभ्यासलाई सुदृढ तुल्याउनु जरुरी छ। मानव जीवनलाई सहज, उन्नतर सुखी तुल्याउनु नै आजीवन सिकाइको मूल ध्येय हो।

३.५.२. वर्तमान अवस्था

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याई अनौपचारिक, वैकल्पिक, परम्परागत र खुल्ला शिक्षाका माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्नु सबै प्रकारका आपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने उद्देश्य निर्धारण गरेको छ।

आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएसँगै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ। देश संघीय संरचनामा रुपान्तरण भएपछि शिक्षा क्षेत्रको पुनःसंरचना हुँदा साविकको अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको एउटा शाखामा सीमित हुन पुगेको छ। प्रदेश तहमा सामाजिक विकास मन्त्रालय र सो अन्तर्गत शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान शाखा

रहे पनि उक्त शाखाको कार्य विवरणमा अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइसँग सम्बन्धित विषय समावेश छैन। स्थानीय तहमा रहेको शिक्षा शाखाको कार्य विवरणमा यस सम्बन्धी विषय समावेश भए पनि यस विषयले प्राथमिकता प्राप्त गरेको देखिदैन। यसरी हेर्दा शिक्षा क्षेत्रको एउटा सिङ्गै पाटोको रूपमा रहेको अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइले न त व्यक्तिगत रूपमा न त संस्थागत र प्राणालीगत रूपमा नै क्षमता विकास गरिने विषयले महत्व पाएको देखिन्छ। विगत १ दशक भन्दा बढी अवधिदेखि साक्षरतालाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्दा समेत अझै २४ जिल्ला साक्षर घोषणा हुन बाँकी रहेका छन्। सबै युवाहरूका लागि खुल्ला तथा दूर शिक्षाको अवसर उपलब्ध गराउन सकिएको छैन। अनौपचारिक शिक्षा नीति र खुल्ला तथा दूर शिक्षा नीतिले परिकल्पना गरेको उपलब्धी हासिल गर्न सकिएको छैन। सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूलाई अपेक्षित रूपमा सुदृढीकरण गर्न सकिएको छैन। त्यसैगरी आवश्यकता अनुरूप आजीवन सिकाइका अवसरहरू विस्तार गर्न सकिएको छैन। देश संघीय संरचनामा रूपान्तरण भए पश्चात अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइको व्यवस्थापन (संरचना, लगानी, अपनत्व आदि) को जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको तर यसको मर्म अनुसार कार्यसम्पादन हुन सकेको देखिदैन। आवधिक रूपमा शैक्षिक सर्वेक्षण गर्न नसकिएकाले साक्षरता सम्बन्धी तथ्यांकका लागि पनि राष्ट्रिय जनगणनाको प्रक्षेपणमा भर पर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ। यस त्रिवेणी नगरपालिकामा हाल अनौपचारिक शिक्षा संचालन गर्न १ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र संचालित भए पनि प्रभावकारी रूपमा सञ्चालनमा आउन सकेको छैन।

३.५.३ अवसर र चुनौती

- अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको सहज र सर्वसुलभ पहुँच सुनिश्चित गर्नु।
- साक्षरता, निरन्तर सिकाइ, आयमूलक सिपसँगै समय सापेक्ष सूचना प्रविधियुक्त कार्यमूलक सिकाइ लगायत आजीवन शिक्षा तथा समकक्षताको व्यवस्था गर्नु।
- सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई समय सापेक्ष सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन गर्न सक्ने बनाउनु।
- साक्षर व्यक्तिहरूलाई निरन्तर शिक्षाको कार्यक्रम दिनु।
- साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमलाई दैनिक व्यवहारसँग जोडनु।
- साक्षरता कार्यक्रममा सहभागी भएका व्यक्तिहरूले सिकेको ज्ञान र सीपलाई रोजगारसँग जोडनु साथै सीपको प्रमाणपत्र रोजगारको अवसरसँग जोड्नु।

- साक्षरता र निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रमहरू गैर सरकारी र समुदायमा आधारित संस्थाहरूले संचालन गर्न छाड्नु ।
- साक्षर नगरपालिका घोषणा गर्दा साक्षर भएको जनसंख्या लगभग ९५ प्रतिशत रहेको तर उनीहरूका लागि निरन्तर शिक्षा र सीपमूलक कार्यक्रम संचालनहुन नसक्दा ७२% मा झर्नु ।
- पुरुषको तुलनामा महिला निरक्षरता दर बढी हुनु ।
- साक्षर भएकाहरू साक्षरता सीपको प्रयोग र अभ्यास नहुदा पुनः निरक्षर हुनु ।
- शैक्षिक सत्र पूरा नगरी बीचमै छाड्ने, बालबालिकाहरूको संख्या ४.५ प्रतिशत रहेको हुँदा साक्षर हुन नसक्ने र नव साक्षरको अवस्थामा रहेका व्यक्तिको संख्या अझैपनि अधिक रहनु ।

३.५.४ उद्देश्यहरू

१. सबै नागरिककालागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर र पहुँच सुनिश्चित गर्नु ।
२. आजीवन सिकाइ संस्कृति सापेक्ष अनौपचारिक शिक्षा तथा निरन्तर सिकाइका लागि एकिकृत प्रणालीमा आधारितसंस्थागत सुदृढीकरण गर्नु ।
३. बालबालिकाको सिकाइका लागि अभिभावकहरूको सचेतनामा सुधार ल्याउनु ।
४. नवसाक्षरहरूलाई जीविकोपार्जनका गतिविधिहरूको सहभागितामा वृद्धि गर्नु ।

३.५.५ रणनीति:

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई सुदृढ गरिनेछ । यसका लागि स्थानीय आवश्यकता, माग र स्रोतका आधारमा स्थानीय समुदायसँगको सहकार्यमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालनमा ल्याउने ।
२. स्थानीय सरकारको संयोजनमा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, विद्यालय, विकास साझेदार, नागरिक समाज, सञ्चार माध्यम, अभिभावक, अन्य साझेदारहरू परिचालन गरी साक्षरता तथा साक्षरोत्तर कक्षाहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
३. स्थानीय तहले सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई आधारभूत सुविधा सम्पन्न पुस्तकालय, ई-पुस्तकालय, सामुदायिक सूचना केन्द्र, एफ एम द्वारा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन र सेवा प्रवाह गरिनेछ, बहुउद्देश्यीय संयन्त्रको रूपमा सुदृढीकरण गरी समावेशी एवम् समतामा आधारित आजीवन सिकाइ थलोको रूपमा विकास गरिनेछ ।

३.५.६ नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक		२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भाषिक तथा गणितीय साक्षरता शीप (१५ वर्ष भन्दा माथी)प्रतिसत	७१.६४	७२	७२.५	७३	७३.५	७४.५
२	भाषिक तथा गणित शीप (१५ वर्ष भन्दा माथीका महिला) प्रतिशत	५३.९	५४	५४.५	५५.५	५६	५७
३	आधारभूत सुविधा सम्पन्न सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको संख्या	३	३	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
४	सामुदायिक पुस्तकालयको संख्या	१	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने

३.५.७ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य:

सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ एवं सिपमूलक शिक्षाको अवसर प्राप्त हुनेछ ।

नतिजा

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र आजीवन सिकाइ केन्द्रको रुपमा विकास हुनेछ ।

२. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संरचनागत व्यवस्था तयार भई कार्यसन्चालन हुनेछ
३. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ सम्बन्धी तथ्यांक अद्यावधिक हुनेछ ।
४. अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइका लागि लागत साझेदारिताको प्रारूप तयार हुनेछ ।
५. सबै नागरिकहरूका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा, जीवनपर्यन्त सिकाइ र जीवनोपयोगी सीपका अवसरहरू प्राप्त हुनेछ ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Non-Formal and Continuous Education)												
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))					Existing unit cost	Proposed unit cost	बार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	२०२५	२०२६	२०२७	२०२८	२०२९			२०२५	२०२६	२०२७	२०२८	२०२९
	/२६	/२७	/२८	/२९	/३०			/२६	/२७	/२८	/२९	/३०
	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७			८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७
स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-संस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी स्थानीय तहको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको विकास गर्ने	०	०	०	०	०		१००	०	०	०	०	०
स्थानीय तह र सो तहमा कार्यरत गैर-सरकारी र अन्य सङ्घ-संस्थाहरू सँगको सहकार्यमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा सन्चालन र व्यवस्थापनसम्बन्धी लागत	१००						१००	१				

सहभागिताको तौरतरिका तथा विधिका लागि ढाँचा र स्वरूप विकास गर्ने												
स्थानीय तहका सबै सरोकारवालाहरू सँगको समन्वय र सहयोगमा लक्षित कार्यक्रमहरू मार्फत स्थानीय तहका वार्डहरूलाई चरणबद्ध रूपमा पूर्ण साक्षरता बनाउन पूर्ण साक्षर पालिका कार्यक्रम सन्चालन बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-			२५०	०	०	०	०	०
अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका लागि रेडियो, टिभी जस्ता आम सन्चारका साधनहरूको उपयोग गर्न बजेट अनुदान (स्थानीय तहमा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी विषयबस्तुहरूको विकास, बितरण र प्रचारप्रसार गर्ने)	-	-	-	-	-		३५०	०	०	०	०	०
स्थानीय तहको प्रत्येक वार्डमा सन्चालित सामुदायिक अध्ययन केन्द्रमा रहेका पुस्तकालयहरू सँग सम्बन्ध स्थापना गराउने गरी समुदाय स्तरमा पुस्तकालय स्थापना र सन्चालन गर्ने	-	-	-	-	-		१०० ०	०	०	०	०	०
अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षाका अययन, अद्यापन र व्यवहारिक विषयबस्तु विकास गर्दा वातावरणको परिवर्तन, संरक्षण, प्राथमिक स्वास्थ्य,	-	-	-	-	-		१०० ०	०	०	०	०	०

परम्परागत ज्ञान र सीपहरूको अभिवृद्धि, स्थानीयस्तरका विभिन्न सवालहरू र अन्य स्थानीय विकासात्मक पक्षहरूलाई समेटेर तयार गर्ने												
हाल सन्चालनमा रहेका समुदायिक केन्द्रहरूमा आवश्यकतामा आधारित नमुना कार्यक्रमहरू थपगरी सवलिकरण गर्ने साथै समुदायिक केन्द्रहरूको सन्चालन र व्यवस्थापन खर्च र अनौपचारिक शैक्षिक सुचना व्यवस्थापन प्रणालीको कार्यान्वयन गरी तथ्यांक विवरण तयार गर्ने बापतको बजेट अनुदान	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००	१,५००		५००	३	३	३	३	३
हाल सन्चालनमा रहेका सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरूमा कम्तिमा १२ कक्षा उत्तीर्ण पूर्णकालिक परिचालकको व्यवस्था गर्न सोको तलबभत्ता बापतको बजेट अनुदान	५७२	५७२	५७२	५७२	५७२		१९०.५	३	३	३	३	३
अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी NQF कार्यान्वयन (समकक्षता मूल्यांकन र निर्धारणका लागि ऐन, निर्देशिका साथै संस्थागत संरचना, मानव स्रोत विकास र तिनको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने) का लागि बजेट अनुदान	५,०००			२०,०००	१०,०००							

शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा हाल सन्चालनमा रहेको Online Learning Portal मा अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षासम्बन्धी सम्बन्धी Online सामग्रीहरूको विकास र कार्यान्वयन साथै नमुना CLC हरूका लागि Online र Offline नमूना सामग्रीहरू विकास र प्रयोग गर्न बजेट अनुदान	२०	२०	२००	२००	२००		२००	१	१	१	१	१
CLC परिचालकहरूको क्षमता अभिवृद्धि/तालिमका लागि बजेट अनुदान	५	५	५	५	५		१.५	३	३	३	३	३
अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमहरूको अनुगमन बापतको बजेट अनुदान	१५०	३००	१५०	३००	१५०		१५०	१	२	१	२	१
कक्षा ६-१२ सम्म सन्चालित खुल्ला विद्यालयका विद्यार्थीहरूका लागि स्वअध्ययन सामग्रीहरू विकास र वितरण बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५०	०	०	०	०	०
खुल्ला विद्यालय (कक्षा ६-८) को तह १ र २ सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१२१	०	०	०	०	०
खुल्ला विद्यालय (कक्षा ९-१०) को तह १ र २ सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		१६७	०	०	०	०	०
खुल्ला विद्यालय (कक्षा ११-१२) सन्चालन बजेट अनुदान	०	०	०	०	०		२५०	०	०	०	०	०

अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १-८) सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		५५०	०	०	०	०	०
अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा ९-१०) सन्चालन बजेट अनुदान	-	-	-	-	-		७८७	०	०	०	०	०
अनौपचारिक र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	८	१३	३२	२३	१२							

परिच्छेद-४ अन्तर-सम्बन्धित क्षेत्रहरू

४.१ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्यांकन

४.१.१ विषयप्रवेश:

पाठ्यक्रम सिकाइको योजना हो । सिकाइ पद्धतीलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठ्यक्रम हो । औपचारिक शिक्षा पद्धतिमा पाठ्यक्रमद्वारा निर्देशित ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति प्राप्तमा विद्यार्थीलाई सक्षम बनाउने दिशामा शिक्षण सिकाइ तथा मुल्याङ्कन प्रक्रिया सञ्चालित हुनु पर्दछ । पाठ्यक्रमको माध्यमबाट प्राप्त हुने शिक्षा अर्थात् ज्ञान सिप र अभिवृत्तिको माध्यमबाट व्यक्तिलाई समाज तथा विश्व परिवेश अनुकूल समायोजन हुन, सक्रिय र ससुचित नागरिक जीवन व्यथित गर्न, रोजगारी प्राप्त गर्न, पेशा तथा व्यवसाय छनौट तथा सञ्चालन गर्न र आर्थिक क्रियाकलापमा सरिक हुन सहयोग गर्दछ । शिक्षाको परिवर्तित अवधारणाको विकास सँगैसँगै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा पनि विशेष जोड दिएको पाइन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय भाषा, परम्परागत सिप, र दैनिक आवश्यकतामा आधारित हुन्छ । केन्द्रबाट तय हुने पाठ्यक्रमले स्थानीय संस्कृति, जनजीवन, भूगोल लगायतका पक्षलाई समेट्न सक्दैन भन्ने मान्यताका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा आएको हो (विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६) । नेपाल जस्तो विविध भौगोलिक, सांस्कृतिक, भाषिक लगायतका परिवेशका कारण समाजको आवश्यकता र चाहना फरक फरक छन् । त्यसैले नेपालको सन्दर्भमा पाठ्यक्रम तयार पार्दा स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणालाई आत्मसात गर्नु पर्ने खाँचो छ । स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तु त्यहीँका नागरिकको अपनत्व हुने गरी सरोकारवालाले स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई समेटी विकास गर्ने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसमा केन्द्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका विषयवस्तु हुनु पर्दछ । जसले स्थानीय ज्ञानको प्रस्फुटन गर्नुका साथै नवीनतम् ज्ञान र सिपको मार्ग दर्शन पहिल्याउन सहयोग गर्दछ । स्थानीयस्तरमा रहेका मूल्य, मान्यता, कला संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै आगामि पुस्तामा हस्तान्तरण गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रमलाई शैक्षिक विकासीकरणको महत्वपूर्ण खुड्किलाका रूपमा पनि लिन सकिन्छ ।

नेपालमा केन्द्रिय तहमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा स्थानीय आवश्यकता, परम्परा, भाषा र संस्कृति तथा जनजिविकाका अभ्यासहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न नसकिने हुँदा नेपाल सरकारले स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७१ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६ जस्ता महत्वपूर्ण निर्देशिका तथा पाठ्यक्रम प्रारूपको विकास गरेकोछ । उक्त शिक्षाका दस्तावेजहरूले स्थानीय

पाठ्यक्रमको आवश्यकता महसुस गरेको देखिन्छ। स्थानीय पाठ्यक्रमले तयगरेका व्यवहारिक उद्देश्यहरू के-कति पुरा भए वा भएन भनि लेखाजोखा गर्न पाठ्यक्रमको अभिन्न अंगका रूपमा मुल्याङ्कनलाई महत्वपूर्ण पाटोको रूपमा लिनुपर्दछ। मुल्याङ्कनको अभावमा पाठ्यक्रमले गति लिन नसक्ने हुदा मुल्याङ्कन र पाठ्यक्रम एउटा सिक्काको दुइवटा पाटो जस्तै हुन।

४.१.२ वर्तमान अवस्था

प्रारम्भिक बालविकासदेखि माध्यमिक तह (कक्षा १२ सम्म) को पाठ्यक्रमको विकास शिक्षा मन्त्रालय अन्तर्गतको पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्ने गरेको छ। विद्यालय तहको विद्यमान पाठ्यक्रम वि.सं. २०६३ तयार गरी वि.सं. २०७१ मा सामान्य परिमार्जन गरिएको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपका आधारमा व्यवस्थित गरिएको भनिए पनि कक्षा ११ र १२ लाई विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा पूर्ण रूपमा समायोजन नगरी तत्कालीन उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्ले तयार गरेको उच्च शिक्षाको तयारीउन्मुख पाठ्यक्रम नै कार्यान्वयनमा रहेकोमा हाल विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा समायोजन गरिएको छ। यसै क्रममा वि.सं. २०७६ मा नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार भई सो विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ कार्यान्वयन गर्ने क्रममा विद्यालय तहमा नयाँ पाठ्यक्रम विकास गरी वि. सं. २०७७ देखि कक्षा १ र ११ मा कार्यान्वयन सुरु भएको छ भने वि. सं. २०८० मा विद्यालय तहका सबै कक्षाहरूमा यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुने भैसकेको छ। यसै अनुसार त्रिवेणी नगरपालिकाले पनि नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम लागू गरेको छ। माध्यम भाषाका रूपमा प्राथमिक तह (कक्षा १-५) का लागि मातृभाषा वा नेपाली हुन सक्ने र अन्य तहको हकमा नेपाली वा अंग्रेजी हुन सक्ने व्यवस्था छ।

विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि कक्षा १-३ एकीकृत पाठ्यक्रमको अवधारणा बमोजिम अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको, व्यवहारकुशल र जीवनोपयोगी सिपहरू समावेश गरी क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको छ। आधारभूत तहमा स्थानीय कला, संस्कृति, भेषभुषा, सिप, इतिहास, भाषा परम्परामा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था वर्तमान पाठ्यक्रम प्रारूपले गरे पश्चात त्रिवेणी नगरपालिकाले पनि आधारभूत तह कक्षा १-८ मा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरी कार्यान्वयनमा जोड दिइएको छ।

विद्यालय शिक्षाको मुल्याङ्कनका लागि आधारभूत तह कक्षा ८ को अन्तिम परीक्षा नगरपालिका स्तरीय रूपमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन हुने गरेको छ। साथै राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अनुसार कक्षा १ देखि ५ सम्म निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र कक्षा ६ देखि ८ सम्म आन्तरिक ५० प्रतिशत र बाह्य

५० प्रतिसतका दरले मूल्यांकन प्रणाली अवलम्बन गरिएको छ । कक्षा १० र १२ मा राष्ट्रिय तहमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डबाट सार्वजनिक परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको योग्यता परीक्षण गरिदै आएको छ भने नमुनामा आधारित राष्ट्रिय उपलब्धी परीक्षण शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विभिन्न कक्षाहरूमा सञ्चालन गरी शिक्षा प्रणालीको गुणस्तरको लेखाजोखा गरिदै आएको छ । अधिकांश विद्यालय तहमा सञ्चालन गरिएका परीक्षाका प्रश्नहरूले प्रायजसो संज्ञानात्मक तहका तल्लोस्तरका क्षमता मात्र परीक्षण गरेको देखिन्छ । अधिकांश प्रयोगात्मक परीक्षाहरू प्रभावकारी हुन सकेका छैनन् । तसर्थ प्रयोगात्मक परीक्षालाई प्रभावकारी बनाउनलाई पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका प्रयोगात्मक सामग्रीहरूको उचित प्रयोग तथा व्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने देखिन्छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रम बाहेक अन्य पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकासको कार्य पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्दछ । सन्दर्भ सामग्रीको नाम दिई पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले स्वीकृति दिएका पुस्तकहरू पाठ्यपुस्तककै रूपमा विद्यालय व्यवस्थापना समितिको निर्णय अनुसार अधिकांश संस्थागत र केही सामुदायिक विद्यालयले प्रयोग गर्ने गर्दछन् । बहुपाठ्यपुस्तकको नीति तय गरिए पनि औपचारिक रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको छैन बजारमा विषयवस्तुमा गहिरो र विस्तृत अध्ययनमा सघाउने सन्दर्भ सामग्रीभन्दा पनि प्रश्नोत्तर, प्रश्नहरूको संकलन, गेस पेपर जस्ता सामग्री उत्पादन हुनाले विद्यार्थीको सिकाइ प्रक्रियामा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ । शैक्षिक सत्र सुरु भइ सक्दा सहज अवस्थामा मुद्रित पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्रीको पहुँचमा पुर्‍याउनु एक प्रमुख समस्या हो । महामारी र विपद्को बेलामा विभिन्न विधि र माध्यम (अनलाइन, अफलाइन, मुद्रित आदि) आमनेसामने विधिमा मात्र भर पर्नु पर्ने तर दुर्गम भौगोलिक कठिनाइ, नेट इन्टरनेटको असुविधा लगायत मुद्रित सामग्रीको अभावले विपद्मा शिक्षा क्षेत्र नराम्ररी प्रभावित हुने गरेको देखिन्छ ।

स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यालय तहको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक तथा प्रभावकारी बनाउन कक्षा १-८ मा अन्तर सम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरिएको, व्यवहार कुशल तथा जीवन उपयोगी सीपहरू समावेश हुने गरी सिकाई क्रियाकलाप तर्जुमा गर्ने रणनीति लिइएको, आधाभूत तहमा स्थानीय कला संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने र सबै कक्षाका विषयवस्तुलाई यथासम्भव स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराई सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको हरित विद्यालय स्रोत पुस्तिका, हरित विद्यालय कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिका (२०७५) मा व्यवस्थाभए बमोजिम यस गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा हरित विद्यालयको अवधारणालाई समावेस गरिएको छ । उक्त अवधारणालाई कार्यान्वयन गर्न प्रत्येक विद्यालयलाई प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू समेट्ने गरी कार्यनीति रहेको छ । केहि विद्यालयाहरूमा उक्त नीति कार्यान्वयनको अभ्यासमा रहेको छ ।

विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने नागरिक तयार गर्ने उद्देश्यले स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकमा वित्तीय साक्षरता सम्बन्धि विषय वस्तुहरू समेटिएको छ । साथै उद्बमशिलता, संचार शीप, र संवेग व्यवस्थापन जस्ता जीवनोपयोगी शीपलाई पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकमा समावेस गरिएको छ ।

समग्रमा यस नगरपालिकामा गरिदै आएका असल अभ्यासहरू अन्तर्गत पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्ने , स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयानुकूल परिमार्जन गर्ने, विषयविज्ञद्वारा नमुना कक्षा प्रदर्शन गर्ने, शिक्षकछुनौटकालागि घुम्ती प्रधानाध्यापक बैठक संचालन गरी विद्यालयहरूका असल अभ्यासहरू आदान प्रदान गर्ने, उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गर्ने विद्यालय र प्रधानापकलाई सम्मान गर्ने, परम्परागत स्थानीय कला, सिप, प्रविधि र संस्कृतीलाई संरक्षण र सम्बर्धन गर्न कालागी स्थानीय पाठ्यक्रमको माध्यमद्वारा विद्यालयहरूमा प्रयोगात्मक रूपमा विभिन्न कार्यक्रमहरू गरिदै आएका छन् ।

४.१.३. अवसर/चुनौतीहरू

- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्रीको कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन र विकासका लागि जनशक्ति विकास गर्नु ।
- सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्नु ।
- मूल्याङ्कन पद्धतिलाई शिक्षण सिकाइसँग जोडनु ।
- स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्नु ।
- परिवर्तित पाठ्यक्रम प्रबोधिकरण गर्नु ।
- पाठ्यक्रम विकास गर्दा सिकारुको उमेर, क्षमता, रुची, स्तर, प्रवेश व्यवहार र तहलाई आधार मान्नु ।
- हरित विद्यालय स्रोत पुस्तिका र हरित विद्यालय कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न ।
- त्रिवेणी नगरपालिकाभित्रका सबै विद्यालयमा समान गुणस्तर कायम गराउनु,

- नवप्रवर्तनात्मक पाठ्यक्रमको विकास गर्नु ।

४.१.४ उद्देश्य

- स्थानीय पाठ्यक्रमका माध्यमबाट स्थानीय समुदायको पेसा, व्यापार र व्यवसायको प्रचार-प्रसार तथा जानकारी प्रदान गर्नु ।
- विद्यालय तहमा तोकिएको पाठ्यक्रमलाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्नु ।
- पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक प्रयोग र कार्यान्वयनमा एकरूपता ल्याउनु ।
- सिकाइका लागि मूल्यांकन प्रणालीका रूपमा विद्यालय तहको मूल्यांकन प्रक्रियामा सुधार ल्याउनु ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम तथा शैक्षिक सामग्रीहरूको विकास तथा व्यवस्थापनमा क्षमता विकासमा सुधार ल्याउनु ।
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम र राष्ट्रिय शिक्षा नीति बीच स्थानीय पाठ्यक्रम, स्थानीय शिक्षा नीतिको समजस्यता कायम गर्नु ।

४.१.५ रणनीतिहरू

- स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समयसापेक्ष, सान्दर्भिक, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाई समृद्ध नेपाल निर्माणका लागि सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्न पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई अनुसन्धान तथा आवधिक मूल्यांकनमा आधारित बनाइनेछ ।
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास प्रक्रियालाई बढी सहभागितामूलक बनाई स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी जवाफदेही बनाउनसिकरुको उमेर, क्षमता, रुचीलाई आधार मानि विद्यालयमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरी प्रभावकारी मूल्यांकनमा जोड दिईनेछ ।
- विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालालाई प्रभावकारी ढङ्गले प्रवोधीकरण गर्ने ।
- नवीनतम पाठ्यक्रम तथा मूल्यांकन प्रक्रिया बारे शिक्षक तथा सरोकारवालालाई तालिमको उचित ब्यबस्था गरिनेछ ।
- आधारभूत तह र माध्यमिक तहमा हुने सार्वजनिक परीक्षालाई सुधार गर्ने ।

- स्थानीय पाठ्यक्रमको विषय क्षेत्रमा विषयवस्तु छनौट गर्दा विषयवस्तुको क्रमलाई विचार गरी बढी उपयोगी हुने विषयवस्तु छनौट गरिने छ। जीवनोपयोगी र व्यवहारकुशल सीप समेत विकास गर्ने गरी पाठ्यक्रम विकास गरिनेछ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनका लागि स्थानीय सरकारको क्षमता विकास गर्ने, पाठ्यक्रम पुनर्संगठन र कार्यान्वयनका लागि शिक्षकको क्षमता विकास गरिनेछ।
- स्थानीय पाठ्यक्रमलाई समय सान्दर्भिक परिमार्जन र सुधार गरिने छ ।
- परियोजनामा आधारित, समूहकार्यमा आधारित र सिकाइ केन्द्रित अभ्यासलाई मूल्यांकनको आधार बनाइनेछ ।
- विपद, महामारी तथा संकटको अवस्थामा बैकल्पिक विधीबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिने ।
- नवप्रवर्तनात्मक पाठ्यक्रमको विकास गरिनेछ ।
- स्थानीय पाठ्यक्रममा नगरपालिकाभित्र रहेका सभ्यता र संस्कृतिका विषय समेटी यिनीहरूको विकासमा प्राथमिकता दिइने छ ।
- त्रिवेणी नगरपालिकामा रहेका स्थानीय सिप र कलाको ज्ञान दिई स्वरोजगारी र स्थानीय रोजगारी अभिवृद्धि गरिने छ ।
- स्थानीय सिप र कलामार्फत उत्पादन गरिने वस्तु र विधिमा अधुनिकता ल्याइनेछ ।

४.१.६ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धी

- स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- स्थानीय भेषभुषा, चालचलन, रीतिरिवाज, सामाजिक मूल्य मान्यताको संरक्षण हुनेछ ।
- पाठ्यक्रममा आधारित मूल्याङ्कन प्रक्रिया प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार भएको हुनेछ ।
- विपदको अवस्थामा पनि शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप निरन्तर संचालन भएको हुने छ ।
- स्थानीय व्यवहारिक सिप र कलाको विकास भई स्वरोजगार र स्थानीय रोजगारीको वातावरण निर्माण हुनेछ ।
- स्थानीय कला र सिपलाई आधुनिक प्रविधिसँग जोडिएको हुनेछ ।

नतिजा

- पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार भएको हुनेछ

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र. स.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/८२)	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१.	एकीकृत पाठ्यक्रम लागु गरेका विद्यालय संख्या	३४	३४	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
२.	परीक्षामास्तरिकृत प्रश्न प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	३४	३४	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
३.	स्थानीय भाषामा कक्षा संचालन गर्ने विद्यालय	३४	३४	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
	निरन्तरविद्यार्थीमुल्यांकन गर्ने विद्यालय	३४	३४	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता	निरन्तरता
४.	जलवायु परिवर्तन तथा उत्थानशिलतासम्बन्धि सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२७	२७	२८	२९	३१	३४

पाठ्यक्रम र मूल्यांकन कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू
(Proposed Activities for Curriculum and Evaluation)

वर्ष (Year)	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))	वर्ष (Year)	वर्ष (Year)	वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)
2073	1000	2074	2075	1000
2076	1000	2077	2078	1000
2079	1000	2080	2081	1000
2082	1000	2083	2084	1000
2085	1000	2086	2087	1000
2088	1000	2089	2090	1000
2091	1000	2092	2093	1000
2094	1000	2095	2096	1000
2097	1000	2098	2099	1000
2100	1000	2101	2102	1000
2103	1000	2104	2105	1000
2106	1000	2107	2108	1000
2109	1000	2110	2111	1000
2112	1000	2113	2114	1000
2115	1000	2116	2117	1000
2118	1000	2119	2120	1000
2121	1000	2122	2123	1000
2124	1000	2125	2126	1000
2127	1000	2128	2129	1000
2130	1000	2131	2132	1000
2133	1000	2134	2135	1000
2136	1000	2137	2138	1000
2139	1000	2140	2141	1000
2142	1000	2143	2144	1000
2145	1000	2146	2147	1000
2148	1000	2149	2150	1000
2151	1000	2152	2153	1000
2154	1000	2155	2156	1000
2157	1000	2158	2159	1000
2160	1000	2161	2162	1000
2163	1000	2164	2165	1000
2166	1000	2167	2168	1000
2169	1000	2170	2171	1000
2172	1000	2173	2174	1000
2175	1000	2176	2177	1000
2178	1000	2179	2180	1000
2181	1000	2182	2183	1000
2184	1000	2185	2186	1000
2187	1000	2188	2189	1000
2190	1000	2191	2192	1000
2193	1000	2194	2195	1000
2196	1000	2197	2198	1000
2199	1000	2200	2201	1000
2202	1000	2203	2204	1000
2205	1000	2206	2207	1000
2208	1000	2209	2210	1000
2211	1000	2212	2213	1000
2214	1000	2215	2216	1000
2217	1000	2218	2219	1000
2220	1000	2221	2222	1000
2223	1000	2224	2225	1000
2226	1000	2227	2228	1000
2229	1000	2230	2231	1000
2232	1000	2233	2234	1000
2235	1000	2236	2237	1000
2238	1000	2239	2240	1000
2241	1000	2242	2243	1000
2244	1000	2245	2246	1000
2247	1000	2248	2249	1000
2250	1000	2251	2252	1000
2253	1000	2254	2255	1000
2256	1000	2257	2258	1000
2259	1000	2260	2261	1000
2262	1000	2263	2264	1000
2265	1000	2266	2267	1000
2268	1000	2269	2270	1000
2271	1000	2272	2273	1000
2274	1000	2275	2276	1000
2277	1000	2278	2279	1000
2280	1000	2281	2282	1000
228				

प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	२०२५	२०२	२०२	२०२	२०२	Existing unit cost	Proposed unit cost	२०२	२०२	२०२	२०२	२०२
	/२६	६/२	७/२	८/२	९/३			५/२	६/२	७/२	८/२	९/३
		७	८	९	०			६	७	८	९	०
	८२/ ८३	८३/ ८४	८४/ ८५	८५/ ८६	८६/ ८७			८२/ ८३	८३/ ८४	८४/ ८५	८५/ ८६	८६/ ८७
राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०२७६ को कार्यन्वयन (तहगत पाठ्यक्रमहरूको विकास, परीक्षण र कार्यन्वयन, नमुना पाठ्यपुस्तकहरूको विकास, शिक्षक निर्देशिका र सन्दर्भ सामग्रीहरूको विकास गर्ने)	४५,०००	४५०००	४५०००	३००००	१५०००		१५०००	३	३	३	२	१
पाठ्यक्रमको मूल्यांकन (मुल्यांकन, सुधार र विद्यालयमा आधारित पाठ्यक्रम विकास र नमूना परीक्षण)	०	०	०	२०००	५०००		५०००					१
Digital सामाग्रीहरूको कार्यन्वयन (विधुतीय अन्तरक्रियात्मक सामाग्रीहरूको विकास र तिनलाई Online/Offline माध्यमबाट	१५०	३००	४५०	६००	७५०		१५०	१	२	३	४	५

विद्यार्थी (अपाङ्गता भएका विद्यार्थी समेत) र शिक्षकको पहुँचसम्म पुर्याउने सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट विकास गरिएका सबै सामाग्रीहरूलाई विद्युतीय प्रती बनाई तिनलाई e-library को विकास गरी सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने												
सँस्थागत संरचनाको विकास र क्षमता अभिवृद्धि गर्ने (विज्ञहरूको परिचालन गरी स्थानीय तहहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास र कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने विधि र पद्धति स्थापित गर्ने)	८०० ०	८०० ०	८०० ०				१० ००	८	८	८		
आधारभूत तहको पाठ्यक्रमा लागि सबै शिक्षकहरूलाई ३ दिने अभिमुखीकरण तालिम प्रदान गर्ने	१६.८	२५.२	२५.२				३	६	८	८	३	३
आन्तरिक र बाह्य दुवै विधिका विद्यार्थी मुल्यांकन र तिनको कार्यन्वयनको मापदण्डहरू विकास गर्ने (जसमा:- नमूना सामाग्रीहरू विकास गर्ने,	१७०	१७०	१७०	१७०	१७०		५	३४	३४	३४	३४	३४

कक्षाकोठामा आधारित मुल्यांकनका मापदण्डहरूको विकास र तिनको बारेमा अभिमुखीकरण साथै विद्यार्थी प्रगतीको प्रतिवेदन र सुझाव सङ्कलन)												
प्राविधिक धारका बिषयहरूको पाठ्यक्रम र सिकाई सामग्रीहरूको विकास र कार्यान्वयन गर्ने (जसमा:- प्राविधिक धारका बिषयगत समस्या तथा सवालहरू पत्ता लागउने, तिनलाई पाठ्यक्रममा समायोजन गर्ने र सोका आधारमा पाठ्यपुस्तक, सिकाई सामग्रीहरूको विकास, मुल्यांकन पद्धतिको विकास र तिनको प्रबोधिकरण, बितरण, प्रयोग बिषयहरू समावेश गर्ने)	१५००	९००	६००	६००	६००	१५	१	६	४	४		
		०	०	०	०	००						
बहुपाठ्यपुस्तकहरूको कार्यान्वयन गर्ने (जसमा:- बहु पाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्वयन गर्ने, गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, पाठ्यपुस्तकहरूको मुल्यांकन र छनौट, बहुवर्षिय पाठ्यपुस्तकहरूको परिक्षण गर्ने र अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूका	०	०	०	०	०	१०	०	०	०	०	०	०
						००						

लागि उपयुक्त पाठ्यपुस्तकहरूको विकास गर्ने)												
विद्यालय शिक्षा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य विषय क्षेत्रका निर्देशिका, विधि र प्रक्रियाहरूको विकास र परिमार्जन गर्ने र तिनलाई एकीकृत गर्ने)		५००	०	०	५००	५०	०	१				१
तपाइको पालिकाबाट थप गर्न चाहेका कार्यक्रमहरू:												
पाठ्यक्रम र मुल्यांकन कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	५४.८	६३.०	५९.६	३८.८	२७.४							

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकास

४.२.१ परिचय

गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाहका लागि विभिन्न स्रोत साधनको आवश्यकता पर्छ । शैक्षिक सेवा प्रवाहका लागि चाहिने स्रोत मध्ये मानवीय स्रोत एक हो । विद्यालयमा परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्न सक्ने शैक्षिक नेता शिक्षक हो । शिक्षक योग्य, दक्ष,पेसाप्रति समर्पित प्रतिबद्ध, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुनु पर्छ । शिक्षकमा भएको पर्याप्त ज्ञान, शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप संचालनमा दक्षता र नमूना व्यक्तित्व प्रदर्शनले विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ । सबै तहको शिक्षामा योग्य, दक्ष, समर्पित र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको व्यवस्थापनबाट नै शिक्षाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । नेपालमा विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर, समता, सान्दर्भिकता, सुशासन प्रवर्धन गर्नका लागि विगतमा संचालित विभिन्न योजना, परियोजना तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षक व्यवस्थापन र शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिवृद्धिलाई उच्च प्राथमिकता दिई विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालन गरेको पाइन्छ ।

अहिले शिक्षक तयार पार्ने काम विभिन्न विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूले गरेका छन्। शिक्षक अध्यापन, अनुमति पत्रको वितरण, परीक्षा संचालन, शिक्षक पदपूर्तिको लागि परीक्षा संचालन तथा नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बढुवा सम्बन्धी काम शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । रिक्त दरबन्दीमा शिक्षक नियुक्ति गर्ने शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्यांकन गर्ने काम स्थानीय तहले गर्दै आएका छन् । शिक्षकको पेशागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने काम शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम संचालन शिक्षा तालिम केन्द्रहरू गर्दै आएका छन्।

यति हुँदाहुँदै पनि शिक्षक तयारी कार्यलाई आवश्यकता र अनुसन्धानमा आधारित बनाउन सकिएको छैन। सरकारका विभिन्न निकाय र विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूको बीचमा शिक्षक तयारी गर्ने क्रममा प्रभावकारी सम्बन्ध र सहकार्य हुन सकिरहेको छैन । देशमा विभिन्न तरिकाबाट नियुक्ति गरिएका शिक्षकहरू स्थायी, अस्थायी, राहत अनुदान, शिक्षण सिकाई अनुदान शिक्षक, प्राविधिक धार तर्फका शिक्षक, स्वयंसेवक, निजी स्रोतका शिक्षक आदि छन् । विभिन्न तरिकाबाट नियुक्ति भएका शिक्षकहरूको सेवाको शर्त र सुविधाहरू पनि फरक-फरक छन् । शिक्षकको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन पनि शिक्षक बढुवाको लागि मात्र भएको तर यसलाई विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धीसँग जोड्न सकिएको छैन।

यस योजनामा शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने, शिक्षण पेशालाई आकर्षक र पहिलो रोजाइको पेशाको रूपमा अभिवृद्धि गर्ने, शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाउने शिक्षकहरूको पेशागत विकासलाई अभिवृद्धि गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जिम्मेवार बनाउने, विद्यार्थी संख्याको आधारमा शिक्षक दरबन्दीको वितरण गर्ने, विषयगत शिक्षक पदको संजाल निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ। यसमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा तथा चुनौतीहरूको आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन तथा विकासलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन कार्यक्रमका उद्देश्यहरू, रणनीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा क्रियाकलापहरू समावेश गरिएको छ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था:

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ (संशोधन सहित) अनुसार शिक्षक हुनको लागि अध्यापन अनुमति पत्र अनिवार्य हुनु पर्ने, स्थायी शिक्षकहरूका लागि शिक्षक सेवा आयोगले लिने परीक्षा उत्तीर्ण भएको हुनुपर्ने, बढुवाको निश्चित मापदण्ड पूरा गर्नुपर्ने व्यवस्था पेशाको सुरक्षाको कारणले शिक्षण

पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेशाका रूपमा लिन थालिएको छ। नियमित रूपमा स्थायी नियुक्ति गर्ने कार्यको थालनीले शिक्षण पेशामा थप आकर्षण बढेको छ । वर्तमान अवस्थामा देशमा स्थायी अस्थायी, राहत, शिक्षण सिकाई अनुदान, प्राविधिक धार तर्फका शिक्षक,स्वयंसेवक तथा निजी शिक्षकहरू छन् । विभिन्न किसिमका स्थायी,अस्थायी राहत, स्वयंसेवक तथा अन्य निजी शिक्षकहरूको व्यवस्थापनको लागि संघीय शिक्षा ऐन नियम, प्रदेश शिक्षा ऐन नियम तथा प्रचलित कानून लाई आधार मानि उपर्युक्त मापदण्ड तथा निर्देशिका बनाई प्रयोगमा ल्याउनु आवश्यक देखिन्छ । यस नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयको कुल स्थायी शिक्षक दरबन्दी सङ्ख्या ९४ रहेको छ । त्यस मध्ये १० जना माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०), २१ जना आधारभूत तह कक्षा ६-८ र ६३ जना आधारभूत तह कक्षा १-५ रहेका छन् । त्यसै गरी राहत तर्फ माध्यमिक तहमा ०७, आधारभूत तह (कक्षा ६-८) ०८, तथा प्राथमिकमा २० गरी ३५ जना राहतमा कार्यरत छन् । माध्यमिक अनुदान दरबन्दीमा (११-१२) १६ जना कार्यरत रहेका छन् । बालविकास सहजकर्ता तर्फ ३२ जना संघीय अनुदान मार्फत र १० जना पालिकाबाट गरी ४२ जना कार्यरत छन् भने संघीय अनुदान मावि १६ र निमावि ४ जना तथा नगरअनुदान शिक्षक ४० जना रहेका छन् । त्रिवेणी नपामा विद्यालय सहायक क्रमचारीको संख्या १२ जना र विद्यालय सहयोगी ३९ जना कार्यरत छन् ।

पेशागत रूपमा दक्ष र अभिप्रेरित शिक्षकबाट नै कक्षाकोठाको सिकाइमा सुधार आउन सक्छ । यसका निम्ति शिक्षकलाई पेशागत विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुन आवश्यक छ । शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तौर तरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम कार्यशाला, सेमिनार, कन्फरेन्स, कार्यमूलक अनुसन्धान, शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल, अवलोकन भ्रमण, मेन्टरिङ्ग आदिबाट शिक्षकमा पेशागत विकास सम्भव छ । शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि गरी कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइ सुधार ल्याउन नेपालमा विभिन्न परियोजना तथा कार्यक्रमहरू संचालनमा आए । सरकारले विभिन्न कार्यक्रम मार्फत् शिक्षकहरूको लागि विभिन्न खालका तालिमहरूको संचालन गरिरहेको छ । त्यसै गरी स्थानीय सरकारहरूले पनि विद्यालयका आवश्यकता अनूसार शिक्षकहरूको क्षमता विकासमा सहयोग गर्दै आएको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक व्यवस्थापनको पाटोमा त्रिवेणी नगरपालिकाले विभिन्न प्रयासहरू गर्दै आएको छ । नगरपालिकाले नगरपालिका स्वयंसेवक शिक्षकको रूपमा ४० जना शिक्षक व्यवस्थापन गरी कार्यरत कामगरिरहेका छन् भने शुन्य दरबन्दी वा राहत अनुदान प्राप्त नगरेका

आधारभूत तह कक्षा ६-८ र माध्यमिक तह कक्षा ९-१० अंग्रेजी, गणित, विज्ञान शिक्षक अनुदान कोटामा २० जना र बालविकासमा १० जना कार्यरत छन् ।

यस पालिका अन्तर्गत भएका केहि असल अभ्यासमा विद्यार्थीसंख्याको आधारमा शिक्षक दरबन्दीमिलान गर्नु, शिक्षकलाई ICT तालिम प्रदान गर्नु, विद्यालय कर्मचारीलाई IEMIS तालिम प्रदान गर्नु, आदि रहेका छन् ।

४.२.३ शिक्षक उत्तरदायित्वः

आफ्नो कार्य सम्पादनप्रति आफू स्वयम् जवाफदेही हुनु भनेको उत्तरदायी हुनु हो । यस प्रकारको उत्तरदायित्व कानुनी र नैतिक दुवै हुन सक्छ । शिक्षक विद्यार्थी, अभिभावक, समुदाय तथा विद्यालय प्रशासक/प्रधानाध्यापकप्रति उत्तरदायी हुनुपर्छ । शिक्षक विद्यार्थीप्रति उत्तरदायी हुनु भनेको आफूले अध्यापन गराउने विद्यार्थीहरूको शिक्षण सिकाइ तथा कार्यसम्पादनप्रति जवाफदेही हुनु, पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धी भएको प्रगति र विकासमा जवाफ दिनु र विद्यार्थीको गुणस्तरीय जीवनका विषयमा जवाफ दिनु भन्ने बुझिन्छ । यसैगरी शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ तथा विकासका बारेमा अभिभावकलाई समेत प्रतिवेदन गर्नुपर्दछ । विद्यालयको आचारसंहिता पालन गर्दै दैनिक कार्यतालिका अनुसार अध्यापन गर्ने, विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गर्ने, त्यसको प्रतिवेदन प्रधानाध्यापकलाई पेश गर्ने आदि कार्य शिक्षकले गर्नुपर्ने हुँदा शिक्षक प्रधानाध्यापक प्रति उत्तरदायी हुनुपर्दछ ।

शिक्षक सेवा आयोग नियमावली २०५७ ले शिक्षकको बहुवालाई अध्यापन गरेको सम्बन्धित विषयमा विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धीसँग जोड्ने काम गरेर शिक्षकलाई उत्तरदायी बनाउने प्रयास गरेको छ । यसका अलवा शिक्षा ऐन २०२८ शिक्षा नियमावली २०५९ त्रिवेणी शिक्षा ऐन २०८२ ले समेत शिक्षकले पालना गर्नुपर्ने विविध आचारसंहिता र कानुनी प्रबन्धहरूको निर्धारण गरिएको छ जसबाट शिक्षक उत्तरदायी बन्नु पर्ने कानूनी आधार तयार भएको छ । तथापि यी प्रबन्धहरूको कार्यान्वयनको सन्दर्भमा भने बारम्बार प्रश्न उठ्ने गरेका छन् ।

पन्ध्रौं योजनाले शिक्षकले कक्षाकोठामा विताउने समयलाई नियमित पठनपाठनसँग आबद्ध गर्दै शिक्षकलाई पेशाप्रति समर्पित बनाई शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि स्थानीय तहमा उत्प्रेरणा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरेको छ । शिक्षा नीति २०७६ अनुसार शिक्षकलाई प्रशासनिक रूपमा प्रधानाध्यापकप्रति र सिकाइ उपलब्धीका लागि विद्यार्थी तथा अभिभावकप्रति जवाफदेही बनाउने र

प्रधानाध्यापकलाई सिकाइ विद्यालय व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थी अभिभावक स्थानीय तह प्रति जवाफदेही बनाउने कुरा उल्लेख गरेको छ। विद्यार्थीहरूले परीक्षामा हासिल गरेको परिणाम समेतको आधारमा शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधारका लागि शिक्षाका जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउने व्यवस्था उक्त नीतिले गरेको छ ।

४.२.४ शिक्षकको आपूर्ति र वितरण:

शिक्षा नियमावली २०५९ को अनुसूची १२ मा व्यवस्था भए अनुसार पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा एकजना, प्राथमिक विद्यालयमा ५० जना सम्म विद्यार्थी भएमा कम्तिमा २ जना र सोभन्दा बढी विद्यार्थी भएमा कम्तीमा तीनजना कक्षा ६-८ का लागि कम्तीमा चार जना माध्यमिक तह ९-१२ लागि ८ जना शिक्षकको रहने व्यवस्था छ । शिक्षा नियमावली २०५९ का अतिरिक्त शिक्षक दरबन्दी (मिलान तथा व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०७६ ले हिमाल, पहाड तथा तराईको लागि शिक्षक विद्यार्थी अनुपात क्रमशः चालीस, पैतालीस र पचासलाई आधार मानी शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण गर्ने प्रावधान भए अनुसार हाल मुलुकभर शिक्षक दरबन्दी मिलानको प्रकृया अन्तिम चरणमा पुगी सकेको छ ।

त्रिवेणी नगरपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरूमा भएको शिक्षक वितरण र आपूर्तिलाई हेर्दा ३४ वटा सामुदायिक विद्यालयमा स्थायी, राहत/करार, नगरपालिका स्वयंसेवक शिक्षक, बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता सहित गरी जम्मा २४७ जना शिक्षक दरबन्दी कायम रहेका छन् । यसका अतिरिक्त उपरोक्त सामुदायिक विद्यालयमा ५१ जना विद्यालय कर्मचारीहरू (लेखा सहायक र सहयोगी) समेत कार्यरत रहेका छन् । तहगत रूपमा हेर्दा EMIS २०८२ अनुसार त्रिवेणी नगरपालिका क्षेत्र भित्र ८२९ जना बालबालिका बालविकास तहमा अध्ययनरत रहेका छन् भने ४२ जना बालविकास सहयोगी कार्यकर्ताहरू कार्यरत छन् । जस अनुसार बालविकास तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:२० रहेको छ। एवम् प्रकारले आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा जम्मा ३८०२ जना विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन् भने सोही तहमा कार्यरत शिक्षकको सङ्ख्या १८९ रहेकोछ। जस अनुसार कक्षा १-८ को शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:२० रहेको छ। माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा जम्मा ७६१ विद्यार्थी अध्ययनरत रहेकोमा सोही तहमा कार्यरत शिक्षकहरूको सङ्ख्या ३९ रहेको छ। जस अनुसार माध्यमिक तह (कक्षा ९ र १०) मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:२० रहेको छ । माध्यमिक तह (कक्षा ११ र १२) मा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या ५५४ रहेकोमा सोही तहमा कार्यरत शिक्षक सङ्ख्या जम्मा १६ जना मात्र रहेको छ । जस अनुसार सो तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:३४ रहेको छ ।

उपरोक्त तथ्याङ्कमा विद्यालयबाट नियुक्त गरिएका हाल नगरपालिका स्वयंसेवक शिक्षकको नाममा न्यूनतम पारिश्रमिक भन्दा पनि कममा काम गरिरहेका नगरपालिका शिक्षकको विवरणले शिक्षक विद्यार्थी अनुपातमा फरकपन देखिन आएको छ। त्रिवेणी नगरपालिकामा सञ्चालित विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या अत्यधिक बढी हुनु तर आवश्यकता अनुसार शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन गर्न नसकिनु ठूलो चुनौतिको रूपमा रहेको छ। माथि प्रस्तुत गरिएको शिक्षक विद्यार्थी अनुपातलाई मनन गर्ने हो भने माध्यमिक तह कक्षा ११ र १२ मा विद्यार्थीको अनुपातमा शिक्षकको सङ्ख्या ज्यादै न्यून रहेको देखिन्छ। यसका पछाडिको कारण भनेको विद्यालय सञ्चालनको अनुमति प्रदान गरिएका विद्यालयहरूमा अनुमति प्रदान गरे अनुसारको शिक्षक दरबन्दी वितरण नगर्नु हो। आगामी दिनमा कक्षा सञ्चालनको अनुमति प्रदान गरे पश्चात शिक्षक दरबन्दी व्यवस्थापन प्रति पनि ध्यान दिनु उपयुक्त हुन्छ।

४.२.५ अवसर तथा चुनौतीहरू

- शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन गर्नु।
- शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाको रूपमा विकास गर्नु।
- पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सिकाइ उपलब्धी सुनिश्चित गर्न र शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रित बनाउन शिक्षणविधि तथा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा विविधता ल्याउनु।
- शिक्षकको पेशागत सहयोगको सुदृढ प्रणाली स्थापित गर्नु।
- शिक्षक तथा कर्मचारीहरू लाई आफ्नो पेशाप्रति जवाफदेही तथा उत्तरदायी बनाउनु।
- शिक्षकको पेशागत विकासको अवसर, विस्तार र प्रभावकारिता सुधार गर्ने गरी संस्थागत प्रवन्ध गर्नु।
- विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धीलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्यांकनसँग आवद्ध गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा विकास गरी उत्कृष्ट लाई पुरस्कृत गर्नु।
- सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापक नियुक्ति प्रक्रिया प्रभावकारी कार्यन्वयन गर्नु।
- शिक्षकले तालिममा सिकेका कुराहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कक्षा कोठामा कार्यन्वयन गर्नु।
- शिक्षकको पेशागत विकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धीसँग जोड्नु।
- शिक्षक दरबन्दी मिलान कार्यलाई हरेक वर्ष स्वचालित रूपमा कार्यन्वयनमा ल्याउनु।

४.२.६ उद्देश्य

१. गुणस्तरीयसिकाइकालागितहगततथाविषयगतदक्षशिक्षकको व्यवस्थापन गर्नु।

२. विद्यालय सुपरीवेक्षण तथा शिक्षकको पेशागत सहयोगको लागि स्थानीय तहमा एकद्वार प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु ।

३. शिक्षक दरबन्दी मिलानलाई अध्यावधिक गर्नु ।

४.२.७ रणनीति:

शिक्षकको पेशागत विकासकालागी स्थानीय सरकारलेस्पष्ट कार्यविधी बनाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने छ ।

१. शिक्षक विद्यार्थी अनुपातको आधारमा तहगत, क्षेत्रगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान, दरबन्दी पुनर्वितरण गर्ने ।
२. अनुसन्धानात्मक कार्यमा संलग्न शिक्षकहरूको दक्षता वृद्धिको लागि प्रोत्साहन मूलक कार्यक्रमहरू लागू गरिनेछ ।
३. शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणालीमार्फत शिक्षकलाई निरन्तर पेशागत सहयोग गरिनेछ ।
४. स्थानीय तहमा विषयगत शिक्षक सन्जाल तथा आवश्यकता अनुसार अनुभवी शिक्षकबाट सहयोग तथा मेन्टरिङ्ग पद्धति विकास गरिनेछ ।
५. शिक्षकको उपस्थिति, नियमितता र कार्यसम्पादनमा सुधार गरी नतिजाप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गरिनेछ ।
६. प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकको वृत्तिविकासलाई विद्यार्थीको सिकाइ सुधारसँग सम्बन्धित गरिनेछ ।
७. शिक्षक नियुक्ति, सरुवा, तालिम तथा पेशागत विकासमा सहभागिता गराउँदा विद्यार्थीको सिकाइमा कम अवरोध हुनेपद्धति विकास गरिनेछ ।
८. सूचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गको रुपमा स्वीकृत गर्दै प्रविधिमैत्रीव्यवहारिक र नतिजामूलक बनाउने साथै IEMISको सदृढीकरण गरिनेछ ।

४.२.८ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

उपलब्धि:

- दरबन्दी मिलान सम्पन्न भइ तहगत, कक्षागत र विषयगत रुपमा शिक्षक व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
- शिक्षकहरूलाई निरन्तर पेशागत विकासका अवसरहरू प्राप्त भएको हुनेछ ।
- सबैशिक्षकहरूसूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगमा दक्ष भएका हुनेछन् ।

- शिक्षण पेशा थप प्रतिस्पर्धी र सम्मानित भएको हुनेछ ।
- पेशागत विकासका प्रावधानहरूको विस्तार र सुदृढीकरण भई स्थानीय तहमा शिक्षक पेशागत सहयोग प्रणाली मार्फतनिरन्तर पेशागत सहयोग प्राप्त हुनेछ ।
- शिक्षकको उपस्थिति, शिक्षण विधि तथा तौर तरिकाहरू र कार्य सम्पादनमा सुधार हुनेछ । शिक्षक विद्यार्थी अनुपातका आधारमा तहगत, विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण भएको हुनेछ ।
- शिक्षकको विद्यालय तथा कक्षाकोठा उपस्थितिमा वृद्धि तथा शिक्षकहरूको कार्यसम्पादनमा सुधार भएको हुनेछ ।

क्र.स .	सूचक	आधार वर्ष (२०८२/८३)	(२०८३/८४)	(२०८४/८५)	(२०८४/८६)	(२०८६ /८७)
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको संख्या	४२	४२	४२	४२	४२
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तोकिएको योग्यता प्राप्त शिक्षक प्रतिशत	१८९ जना	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत न्युनतम योग्यता तथा तालिम प्राप्त शिक्षक प्रतिशत	५५	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार
४	सुचना तथा प्रविधि सम्बन्धी न्युनतम	३४ प्रतिशत	३५%	४०%	८०%	९९%

	सक्षमता रहेका शिक्षक प्रतिशत					
५	शिक्षक पेशागत सयोग प्रणाली लागु भएका विद्यालय	३४	३४	३४	३४	३४

शिक्षक व्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for Teacher Management and Training)												
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))					Existing unit cost	Proposed unit cost	वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९	२०२९/३०			२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९	२०२९/३०
	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७			८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७
शिक्षक योग्यता र बितरणको अध्यावधिक मापदण्डका आधारमा शिक्षक व्यवस्थापन (पुनर बितरण र समायोजन)	१००	-	१००	-	१००		१००	१		१		१
नयाँ नियुक्ति भएका शिक्षकहरूलाई सेवा प्रवेश तालिम	४६	४६	४६	४६	४६		३०	२	२	२	२	२
१५% देखि ३५% माध्यमिक शिक्षकहरूलाई गणित, विज्ञान र अंग्रेजी विषयको विषयवस्तुहरूको पाठ अध्ययन सामग्री विकाससम्बन्धी तालिम दिने	२४	३२	४०	४८	५६		७	३	५	६	७	८

शिक्षकहरूलाई ICT मा आधारित तीनदिने Online/Offline सिकाई सम्बन्धी तालिम	३८	५१	७७	१०२	१२८		५	८	१०	१५	२०	२६
सबै प्रकारका शिक्षक तालिमहरू सन्चालनका लागि प्रशि १० दिने प्रशिक्षण तालिम (TOT)	४,० ००	४,० ००	४,०० ०	४,०० ०	४,० ००		२ ०	२००	२००	२००	२००	२००
प्रारम्भिक कक्षा सिकाई (EGL) सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक प्रशिक्षण तालिम	५	३	-	२	-		५	१	१		०	
ECED सँग सम्बन्धित विभिन्न तालिमहरूको नयाँ मापदण्डका आधारमा तालिमहरूको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न प्रशिक प्रशिक्षण सन्चालन गर्ने	०	-	०	-	-		१ ५	०		०		
सबै विद्यालयका प्र.अ.हरूलाई जिम्मेवार बनाई Teacher's Time- on-task सम्बन्धी तयार गरिएको प्रणालीको अनिवार्य कार्यान्वयन गरिने	५५	२५	४५	४५	-		५	११	५	९	९	
विद्यालयमा आधारित अनुगमन र सहयोग प्रणाली अन्तर्गत प्र.अ.हरूका लागि Teachers, Mentors सम्बन्धी ३ दिने तालिम दिने	५	९	५	८	८		३	२	३	२	२.५	२.५
शिक्षक अनुगमन कार्यक्रमका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	३०० ००	३०० ००	३०० ००	३०० ००	३०० ००		१ ०	३०० ०	३०० ०	३०० ०	३०० ०	३०० ०

तालिम परिषदबाट स्वीकृत शिक्षक तालिम पाठ्यक्रमका आधारमा माध्यमिक तहका शिक्षकहरूलाई ४५ दिने TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा देने)	५२.५	५२.५	९६	७२	७२	३	१.७५	१.७५	३	२	२
माध्यमिक तहका शिक्षकहरूलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने											
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरूलाई TPD Certification तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा देने)	२४	२४	२४	२४	२४	३	१	१	१	१	१
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरूलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई निरन्तरता दिने											
आधारभूत तहका (कक्षा १-५) शिक्षकहरूलाई TPD Certification	४०	४०	४०	४०	४०	२	२	२	२	२	२

तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने, १५ दिने तालिम Online/Offline विधिमा देने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा देने)												
आधारभूत तहका (कक्षा ६-८) शिक्षकहरूलाई दिइदै आएको Online TPD Certification तालिमलाई शिक्षक तालिम एकीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा निरन्तरता दिने	१६२, ०००	१६२, ०००	१६२, ०००	१६२, ०००	१६२, ०००	१ ८	९०० ०	९०० ०	९०० ०	९०० ०	९०० ०	९०० ०
नयाँ भर्ना हुने ECED Teachers/Facilitators हरूलाई १५ दिने (९० घण्टा) सेवा प्रवेश तालिम प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-	३ ०	०	०	०	०	०	०
हाल कार्यरत सबै ECED Teachers/Facilitators हरूलाई दुई Modules मा प्रत्येक ५/५ वर्षमा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गर्ने	४५, ०००	४५, ०००	४५,० ००	४५,० ००	४५,० ००	३ ०	१५० ०	१५० ०	१५० ०	१५० ०	१५० ०	१५० ०
आधारभूत र माध्यमिक तहका प्र.अ.हरूलाई नेतृत्व विकास तालिम प्रदान गर्ने (जस्मा १५ दिने तालिम Face to Face दिने र १५ दिने तालिम बिद्यालयमा आधारित अभ्यासात्मक रुपमा देने)	३०,० ००	३०,० ००	३०,० ००	३०,० ००	३०,० ००	३ ०	१०० ०	१०० ०	१०० ०	१०० ०	१०० ०	१०० ०

शिक्षकहरूलाई Face to Face र Online दुवै विधिमा मागमा आधारित Soft-skills integration, EGL Skill, एकीकृत शिक्षण सिकाई र शिक्षण सिकाईका अन्य क्षेत्रमा छोटो अवधिका तालिमहरू प्रदान गर्ने	२०	२०	२०	२०	२०	१	२	२	२	२	२
विशेष शिक्षाका विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरू र विशेष शिक्षाका स्रोतकक्षाहरू सन्चालन गर्ने स्रोत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-	१	०	०	०	०	०
विशेष शिक्षाका विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरू र विशेष शिक्षाका स्रोतकक्षाहरू सन्चालन गर्ने स्रोत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-	१	०	०	०	०	०
समाहित शिक्षा सन्चालन भएका विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने	-	-	-	-	-	१	०	०	०	०	०
तपाइको पालिकाबाट थप गर्न चाहेका कार्यक्रमहरू:											
शिक्षक व्यवस्थापन र तालिम कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	२७१.४१	२७१.३०	२७१.४९	२७१.४१	२७१.४९						

४.३ शैक्षिक समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय:

सबै बालबालिकाहरूलाई विभेद रहित वातावरणमा शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गर्नु समावेशी शिक्षा हो । बालबालिकाका सिकाइ आवश्यकता र क्षमता फरक-फरक हुनुप्राकृतिक यथार्थ हो । बालबालिकाको फरकपनलाई स्वभाविक रूपमा स्वीकार गर्नु पर्छ । सबैका लागि अनुकूल हुने सिकाइ पद्धति

विकास गर्नु र सबै बालबालिकालाई सम्मान पूर्वक सिकाइको व्यवस्थापन गर्नु, समावेशी शिक्षाको अनिवार्य आवश्यकता हो । समावेशी शिक्षामा बालबालिकालाई उनीहरूको आवश्यकता र चाहना अनुसारको गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गरी सहजतापूर्वक जीवनयापन गर्ने अवस्थाको सिर्जना गर्ने ध्येय राखिएको हुन्छ । विशेष क्षमता भएका बालबालिकालाई आत्मनिर्भर, स्वावलम्बी, विवेकशील बनाउनु र देश तथा समाजप्रति अपनत्व महसुस गराउनु समावेशी शिक्षाको उद्देश्य हो । यसले सबै बालबालिकाहरू सिक्न सक्छन् भन्ने मान्यतालाई आत्मसाथ गर्दछ ।

नेपाल सामाजिक, सांस्कृतिक रूपमा विविधता भएको मुलुक हो । यहाँ विभिन्न भाषिक र सांस्कृतिक तथा जातजातिगत समुदायहरूको बसोबास छ । नेपाली समाजको यो विविधतालाई एकातिर पहिचान तथा समस्याका रूपमा लिने गरिन्छ भने अर्कोतिर ऐतिहासिक रूपमा यही भिन्नताका आधारमा सामाजिक विभेद र बञ्चितकरणमा परेका समुदायहरू पनि छन् । उदहारणका लागि दलित तथा सीमान्तकृत समुदाय, नेपाली बाहेक अन्य मातृभाषी समुदाय, अल्पसंख्यक सांस्कृतिक समुदायहरू ऐतिहासिक रूपमा सामाजिक, आर्थिक तथा शैक्षिक बञ्चितकरणमा पर्न गई अहिलेसम्म पनि यस्तो बञ्चितकरणको असर कुनै न कुनै रूपमा देखिने गरेको छ । भौगोलिक क्षेत्रगत आर्थिक स्तरगत तथा लैङ्गिक भिन्नताको प्रभाव पनि शैक्षिक पहुँच, सहभागिता र नतिजामा परिरहेको देखिन्छ । त्यसै गरी विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूमा शिक्षाको पहुँच पुऱ्याइ सहभागी बनाउन थप प्रयास आवश्यक छ ।

विविधताको सम्मान र समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गरी शिक्षामा सबैको सहज पहुँच पुर्याइ अर्थपूर्ण सहभागिता कायम गर्ने र सिकाई सुनिश्चित गर्नका लागि यसका कारण तथा बाधाहरू पहिचान गरी ती बाधाहरू हटाउनु पर्दछ । यस्ता बाधाहरूमा समुदाय तथा परिवेश अनुसार भिन्नता हुन सक्ने कुरालाई पनि ध्यान दिनु पर्दछ । कुनै बाधाहरू भौतिक तथा स्रोत सामग्रीसँग सम्बन्धित हुन सक्दछन् भन्ने कुनै सांस्कृतिक, सामाजिक, मनोवैज्ञानिक हुन सक्दछन् । कतिपय बाधाहरू संरचनागत पनि सक्दछन् ।

४.३.२. वर्तमान अवस्था:

नेपालको शिक्षामा बालिका तथा महिलाहरू र अपाङ्गता भएकाहरूका लागि केही विशेष प्रबन्ध स्वरूप वि.सं. २००४ सालमा छात्राहरूका लागि छुट्टै पद्मकन्या विद्याश्रमको स्थापना भयो । वि.सं. २०२१ मा लेबोरेटरी स्कूल खुल्यो । दृष्टिविहीन बालबालिकाका लागि एकीकृत विद्यालय शिक्षा प्रारम्भ भएको थियो । त्यसैगरी वि.सं. २०२५ सालदेखि खगेन्द्रबहादुर बस्नेतको अगुवाईमा नेपाल अपाङ्ग अन्धा संघ नवजीवन गृहले २०२६ सालदेखि अपाङ्ग पुरुषहरूको लागि आवसीय व्यवस्था सुरु गरेकोमा २०३१ सालदेखि

महिलाहरूकालागि पनि आवसीय प्रबन्धको सुरुवात भएको थियो । अपाङ्गता भएको व्यक्तिको स्याहार तथा शिक्षाको प्रबन्ध सहित यो नेपाल अपाङ्ग अन्धा संघ नवजीवन गृह केही पछि खगेन्द्र नवजीवन केन्द्रको रूपमा स्थापित भयो । यो हाल काठमाडौंको जोरपाटीमा सञ्चालन भईरहेको छ । वि.सं २०३० सालमा विशेष शिक्षा परिषद गठन भई अपाङ्गता भएकाहरूको शिक्षाको लागि सरकारबाट औपचारिक संस्थागत थालनी भएको पाइन्छ । विविध कारणले वञ्चितिकरणमा परेको बालबालिकाको शिक्षामा पहुँच तथा सहभागिताको लागि वि.सं. २०५० को दशकदेखि केही योजनाबद्ध प्रयास सुरु भएको थियो ।

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामै नेपाललाई समावेशी बनाउने अठोट गरेको छ । संविधानले आधारभूत तहको शिक्षालाई नागरिकको मौलिक हकको रूपमा लिदै आधाभूत तहको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क हुने र अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकले कानून बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक हुने व्यवस्था गरिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले पनि शिक्षामा समता र समावेशिता अभिवृद्धिका लागि विभिन्न नीतिहरू तय गरेको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७४ र अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा नियमावली २०७७ ले अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा आर्थिक सामाजिक रूपले पछाडि परेका समुदायलाई छात्रवृत्ति तथा नेपाल सरकारले 'तोकिएको बमोजिमका शैक्षिक संस्थाद्वारा निशुल्क रूपमा विद्यालय शिक्षा, उच्च शिक्षा र प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा उपलब्ध गराउने प्रावधान राखेको छ । विद्यालय शिक्षामा समता र समावेशीकरणका लागि सूचक सहितको एकिकृत समता र नीति २०७१ कार्यान्वयनबाट वञ्चितिकरणमा परेका बालबालिकाहरूलाई थप सहयोग सहितको शैक्षिक अवसरको व्यवस्था गरिएको छ । अपाङ्गता भएका बालबालिका, छात्रा, दलित तथा जनजाति समुदायका बालबालिकाहरूलाई छात्रवृत्ति र प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा प्राथमिकता एवम् आरक्षण कोटाको व्यवस्थाले यस समूहका बालिकबालिकामा शिक्षामा पहुँच र सहभागिता बढेको तथ्यांकले देखाएको छ । तापनि पहुँचमा सुधारको लागि सहभागिता र गुणस्तर सुधारमा अझै थुप्रै कार्यहरू गर्नु पर्ने देखिएको छ । यसै सम्बन्धमा दिगो विकासको लक्ष्य ४ ले समावेशीता, समतालाई विशेष जोड दिए अनुसार नेपालले राष्ट्रिय कार्य योजना तयार गरेको छ ।

विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामूलक र समावेशी पहुँचका लागि उल्लेखित नीतिगत व्यवस्थाका साथै विभिन्न कार्यक्रमहरू पनि सञ्चालित छ । उदाहरणका लागि दिवा खाजा, पाठ्यपुस्तक सहित निःशुल्क शिक्षा, अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू, छात्रा तथा सीमान्तकृत बालबालिकाहरूलाई लक्षित गरी आवसीय तथा गैर आवसीय छात्रवृत्तिले समतामूलक र समावेशी पहुँचका लागि योगदान गरेका छन् । यसै गरी समता तथा

समावेशिताका लागि आधारभूत तहमा मातृभाषा तथा बहुभाषाको प्रयोग गरी सिकाइने नीति, विद्यालय तहमा महिला शिक्षकको नीतिको समावेशी व्यवस्था, विद्यालय नर्सको प्रारम्भ. पाठ्यक्रममा लैङ्गिक लगायत सांस्कृतिक धार्मिक जातीय संवेदनशीलतालाई विचार गरी विविधताको सम्मान गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

समग्रमायस पालिका भित्र शैक्षिक समता र समावेशीकरणका लागिभएका असल अभ्यासहरूमा विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति, दलित छात्रवृत्ति, अपांग छात्रवृत्ति र विद्यालय दिवाखाजा व्यवस्थापन रहेका छन् ।

४.३.३ अवसर तथा चुनौतीहरू:

१. लक्षित समूह महिला, दलित, जोखिममा परेका, आर्थिक रूपले विपन्न, र सामाजिक तथा आर्थिक कारणले बञ्चितमा परेका व्यक्तिहरूको शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुर्याउने ।
२. सबै किसिमका अपाङ्गता भएकाहरूका लागि शिक्षामा पहुँच पुऱ्याउने ।
३. पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया लगायत समस्त शैक्षिक प्रणालीमा विविधता, समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गर्ने ।
४. विद्यालयमा बालमैत्री , अपांग मैत्री, लैङ्गिक मैत्री वातावरण सिर्जना गर्ने ।

४.३.४ उद्देश्यहरू:

१. लक्षित वर्गको शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्नु ।
२. विद्यालयमा विभेद रहित वातावरणको सुनिश्चितता गर्नु ।
३. विद्यालयका शैक्षिक गतिविधिहरूमा समता तथा समावेशिताको सुनिश्चितता गर्नु ।

४.३.५. रणनीतिहरू:

१. घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाको अवस्था र आवश्यकता अनुसार शिक्षामा पहुँच र सहभागिताको प्रबन्ध मिलाइने छ ।
२. विद्यालयमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री शैक्षिक वातावरण निर्माण गरी विशेष लक्षित समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षा उपलब्ध गराइने छ ।
३. आवश्यकतामा आधारित वैकल्पिक शिक्षाद्वारा सम्पूर्ण बालबालिकाहरूको गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरिने छ ।
४. विद्यालयमा दिवा खाजासहित स्वास्थ्य, पोषण, सरसफाई र किशोरीहरू लक्षित महिनाबारी स्वच्छता सम्बन्धी सेवा युक्त शिक्षा प्रदान गरिने छ ।
५. आवश्यकतानुसार लक्षित वर्गलाई पोशाक, स्टेशनरी तथा सिकाइ सामग्रीका लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध

गराइने छ ।

६. विद्यालयद्वारा अभिभावकलाई शैक्षिक समता र समावेशीकरण सम्बन्धि सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गरिने छ ।
७. लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चितताका लागि समुदाय, सामुदायिक अध्ययन केन्द्र, गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र आदिलाई सक्रिय गराइनेछ ।
८. त्रिवेणी नगरपालिकाभित्रका सबै बालबालिकालाई पालिका भित्रकै विद्यालयमा भर्ना हुने गरी नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।

४.३.६ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य:

उपलब्धी

१. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने ।
२. लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको शिक्षाको गुणस्तर सुधार हुने ।
३. विद्यालयमा विभेदरहित, अपाङ्ग मैत्री, लैङ्गिक मैत्री तथा बालमैत्री वातावरण सिर्जना हुने ।

क्र.स.	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	आधार वर्ष (२०८१/८२)	(२०८१/८२)	(२०८२/८३)	(२०८३/८४)	(२०८४/८५)	(२०८५/८६)
१	आधारभूत तहमा विद्यालय बाहिर रहेका विद्यार्थी संख्या	६४	५०	३५	२०	५	०
२	आधारभूत तहमा लैङ्गिक समता सूचक	५३.५२ छात्रा ४६.४७ छात्र	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने
३	माध्यमिक तहमा लैङ्गिक समता सूचक	४७.१४ छात्र ५७.८४ छात्र	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने

समाहित शिक्षा कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed

Activities for Inclusive Education at all Levels)

	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s)	Existing unit	Proposed unit cost	वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)
--	---	---------------	--------------------	---

प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	२०२५/ २६	२०२६/ २७	२०२७/ २८	२०२८ /२९	२०२९/ ३०			२०२९/ ३०	२०२९/ ३०	२०२९/ ३०	२०२९/ ३०	२०२९/ ३०
	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७			८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७
स्थानीय तहका स्वास्थ्य शाखा/केन्द्रहरू सँग समन्वय गरी शैक्षिक सत्रको शुरूमा ECD देखि आधारभूत तहसम्मका विद्यार्थीहरूको अपाङ्गतासम्बन्धी स्वास्थ्य जांच र परीक्षण गरी निदान गर्न बजेट अनुदान							०.०	५०५	५९२६	४९८	५४५	५८८
	७६	७७	७५	८२	८८		९५	६		९	३	९
बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष शिक्षा प्रदान गर्न विशेष विद्यालय निर्माणका लागि बजेट अनुदान	१००,०००	१००,०००	१००,०००	२००,०००	२००,०००		५०००	२	२	२	४	४
श्रवण/बहिरा, बोलाई कठिनाई भएका र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि विशेष शिक्षा प्रदान गर्नका साथै आवास सुविधा सहित भएका विद्यालयहरूलाई बजेट अनुदान	२४,६००	२४,६००	२४,६००	२४,६००	२४,६००		६००	४९	४९	४९	४९	४९
	०	०	०	०	००							

विशेष शिक्षा परिषदबाट सहयोग प्राप्त भई सन्चालित विशेष विद्यालयहरूमा शिक्षण सिकाई सामग्री वितरण बापतको बजेट अनुदान	८,२००	८,२००	८,२००	८,२००	८,२००	२००	४१	४१	४१	४१	४१
विशेष शिक्षा अन्तर्गतका स्रोत कक्षाहरू सन्चालन र व्यवस्थापन बापतको बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	३००	०	०	०	०	०
श्रवण/बहिरा र बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि साथै अन्य प्रकारका अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाई सामग्री, ब्रेल किताब, श्रवण सामग्री र थप सामग्रीहरू वितरणका लागि बजेट अनुदान	-	-	-	-	-	१५०	०	०	०	०	०
पालिकाहरूकालाई विशेष शिक्षा र अन्तर्गतका छात्रवास सुविधा, छात्रवृत्ति र तथ्यांक प्रमाणिकरणका लागि बजेट अनुदान	१००	२००	३००	४००	१००	१००	१	२	३	४	१

समाहित शिक्षा कार्यक्रमको								०	०	०	०	०
जम्मा बजेट (लाखमा)	१३२.९	१३३.०	१३३.१७	२३३.२	२३२.							
	८	८		८	९९							

४.४ विद्यालय दिवा खाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम

४.४.१ परिचय

बालबालिकाको विकास तथा उमेरगत सिकाइसँग उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको राम्रो अवस्थाले बालबालिकालाई सिकाइमा सक्रिय सहभागिता बढाई उपलब्धी सुधार गर्न प्रोत्साहित गर्दछ। बालबालिकाहरूको राम्रो स्वास्थ्यका लागि सरसफाई तथा स्वच्छताको अभ्यास र प्रारम्भिक स्वास्थ्य जाँच तथा स्वास्थ्य सेवाहरू प्राप्ति र यस्ता आधारभूत स्वास्थ्य सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी सेवा तथा अभ्यास विद्यालयमा प्रदान गर्दा सेवाप्रवाहलाई तुलनात्मकरूपमा सहज बनाउन सहयोग पर्दछ।

संविधानले खाद्य सम्प्रभूतालाई मौलिक हकको रूपमा स्वीकारेको छ। नेपालको राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति-२०७६ तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति-२०७६ एवम् बालबालिका सम्बन्धि अन्य कानूनले बालबालिकाको स्वास्थ्य पोषण तथा खाद्यसम्प्रभूता सम्बन्धि अधिकार स्थापित गरेको छ।

यस खण्डमा विद्यालय दिवा खाजाको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौतीहरू पहिचान गरिएका छन भने चुनौतीहरूको सामना गर्नकालागि आवश्यक रणनीति उद्देश्य, नतिजा तथा मुख्य क्रियाकलापहरू समावेश गरिएको छ।

४.४.२ वर्तमान अवस्था

नेपालमा विभिन्न समयमा विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धि कार्यक्रमसञ्चालनमा छन्। दिवा खाजा कार्यक्रमको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण गर्दा सबैका लागि शिक्षाडकार बैठक सन् २००० ले सिफारिस गरेको ढाँचालाई मुख्यगरी चारवटा अङ्गहरू समावेश गरेको छ।

- विद्यालय स्वास्थ्य सम्बन्धि नीतिहरू तय गर्नु
- सुरक्षित पानी तथा सरसफाई सहित सुरक्षित विद्यालय वातावरण सिर्जना गर्नु,
- सिपमा आधारित स्वास्थ्य शिक्षकको प्रबन्ध गर्नु
- विद्यालयमा आधारित स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा प्रदान गर्नु,

उल्लेखित बुँदाहरूलाई आधार मानि यस नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी योजना तयार गरिएको छ ।

४.४.३ दिवा खाजा:

नेपालमा सन् १९७४ देखि केही जिल्लाहरूमा विश्व खाद्यकार्यक्रमको अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम प्रारम्भ भएको छ । हाल सुदूरपश्चिम प्रदेशका ३ जिल्लाहरू बझाङ, बाजुरा र दार्चुला जिल्लामा खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालित छन् । आ.व. २०७८/२०७९ मा सामुदायिक पूर्व प्राथमिक देखि आधारभूत तहको कक्षा ६ सम्मका सबै विद्यार्थीहरूलाई दिवाखाजाको व्यवस्था गरिएको थियो । आ. व. २०८१/८२ देखि कक्षा ८ सम्म अध्ययनरत सबै विद्यार्थीहरूका लागि उक्त कार्यक्रम लागु गरिएको छ ।

४.४.४ विद्यालय स्वास्थ्य र पोषण:

विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले संज्ञानात्मक क्षमता, शैक्षिक उपलब्धी, गुणस्तरीय जीवनयापन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकाले स्वास्थ्य तथा पोषणको महत्वपूर्ण स्थान रहनेछ । राष्ट्रिय पोषण रणनीतिमा १३ वटा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धि रणनीतिहरू तय गरेकोमा त्यस मध्ये एउटा रणनीति विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषणसँग सम्बन्धित थियो । यसले विद्यालयका बालबालिकाहरूको कुपोषण घटाउने र विद्यार्थीहरूको विद्यालय भर्ना र दैनिक उपस्थितिमा सुधार गर्ने लक्ष्य थियो ।

दिवाखाजा लगायतका बाल स्वास्थ्य तथा पोषणलाई नेपालका विभिन्न कानून तथा नीतिहरूमा समावेश गरिएको छ । यस क्रममा नेपालको पन्ध्रौँ योजनाले एक विद्यालय एक स्वास्थ्य कार्यकर्ताको व्यवस्था गरिने उल्लेख छ भने कतिपय प्रदेशहरूले यो कार्यक्रम स्थानीय कार्यविधि बनाएर क्रमशः लागु गर्न थालिसकेको छ । यस योजनाले बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणमा स्वच्छता खाद्यसम्प्रभुतालाई नीतिगत प्राथमिकता दिए पनि कसरी विद्यालयहरूसँग जोड्ने भन्ने रणनीतिहरूले स्पष्ट पारेको देखिदैन । राष्ट्रिय योजना आयोगको संयोजकत्वमा तयार गरिएको बहुक्षेत्रीय पोषण योजना दोस्रो सन् २०१८ -२०२२ ले विभिन्न क्षेत्रबीचका कार्यक्रम एकीकृत गर्ने, यस सम्बन्धि नीति तथा रणनीति निर्माण र कार्यक्रममा समन्वय संयन्त्र बनाएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणमा सुधार गरी सिकाइमा सुधार गर्नका लागि जुका नियन्त्रण, सुक्ष्म पोषक तत्व तथा दृष्टि, स्वास्थ्य तथा पोषण शिक्षा प्राप्त गरी विद्यालयका

सबै विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार गर्ने उद्देश्य राखिएकोछ । विद्यालय र स्थानीय सरकार एवं स्वस्थ संस्थाको सक्रियतामा कार्यक्रम सञ्चालनमा छ ।

४.४.५ अवसर तथा चुनौतीहरू:

- दिवाखाजा, स्वास्थ्य तथा पोषण र सरसफाइ स्वच्छताका लागि आवश्यक प्रबन्ध सुनिश्चित गर्नु ।
- विद्यालय दिवा खाजाका लागि स्थानीय उत्पादनमा आधारित स्वच्छतथा गुणस्तरीय खानाकोव्यवस्थापन गर्नु ।
- दिवा खाजा कार्यक्रमको प्रभावकारी अनुगमन र मूल्यांकन पद्धतिको विकास गर्नु ।
- विद्यालय खाजा, स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाई स्वच्छता सम्बन्धि नीति तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- विद्यालयमा स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाई स्वच्छता सम्बन्धि ज्ञान भएका जनशक्ति व्यवस्थापन गर्नु ।

४.४.६ उद्देश्यहरू:

- विद्यालयका बालबालिकाहरूलाई स्वस्थ तथा पोषणयुक्त आहाराको सुनिश्चितता गर्नु,
- विद्यालयका बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाइ सम्बन्धी सकारात्मक व्यवहारको विकास गर्नु ।

४.४.७ रणनीतिहरू:

योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न रणनीतिहरू अवलम्बन हुनेछन् ।

१. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनीति २०७६ को प्रभावकारीकार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड र कार्यविधि तयार गरीलागुगरिनेछ ।
२. बालबालिकाका लागि विद्यालयमै स्वच्छ तथा पोषिलो खाजा तयारीको लागि भान्साघर,खाजा खानेकोठा,बालमैत्रीखानेपानी धारालगायतका सुविधा विस्तार गरिने छ ।
३. छात्राका लागि सेनिटेरी प्याड परिवर्तन गर्ने कोठाको व्यवस्था सहितका शौचालयव्यवस्थापन गरिने छ ।
४. विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार सम्बन्धि बाकस, फोलिक एसिड, आइरन, जुकाको औषधि, स्यानिटरी प्याड जस्तासामग्री स्थानीय स्वास्थ्य कार्यालयको समन्वयमा नियमित वितरणलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

५. विद्यालयमा खाद्य सुरक्षा सरसफाइ तथा स्वच्छता, किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषण सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण गरीकार्यान्वयन गरिनेछ ।
६. दिवाखाजाको लागि स्थानीय कृषि उत्पादनलाई प्राथमिकतादिईने छ ।
७. दिवा खाजा कार्यक्रममा स्थानीय अभिभावकको सहभागिताअभिवृद्धि गरी विद्यालय खाजा व्यवस्थापन समितिलाई थपउत्तरदायी बनाइने छ ।
८. दिवाखाजा लगायतका स्वास्थ्य पोषण तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि कार्यक्रमको प्रभावकारीअनुगमन तथा मूल्याङ्कनगरीने छ ।
९. बाबालिकाहरूको विद्यालयमै स्वास्थ्य पोषण तथा सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि ज्ञान दिन सम्बन्धित विषयमा ज्ञान भएका शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने ।

४.४.८ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

सबै विद्यालयमा सबै विद्यार्थीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार, मनोसामाजिक कुशलतामा अभिवृद्धि तथा सिकाइमा गुणस्तरीय, सुरक्षित तथा अपाङ्गमैत्री एवं मनोरञ्जनात्मक सिकाइ वातावरणमा सर्वसुलभता, पहुँच टिकाउ तथा स्थायित्व सहित समान सहभागिता हुने ।

मुख्य उपलब्धी तथा नतिजाहरू

१. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण रणनीति २०७६ को प्रभावकारीकार्यान्वयन हुने ।
२. स्थानीय उत्पादनमा आधारित स्वच्छ दिवा खाजा पूर्ण रूपमा लागुहुने छ ।
३. विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न संस्थागत प्रबन्ध हुनेछ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य:

क्र. स.	सूचक	२०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	प्रारंभिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका प्रतिशत	८२९	पूण खेप				

२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिका मध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका प्रतिशत	१००%	१००%	१००%	१००%	१००%	१००%
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा	१-८	१-५	१-५	१-५	१-५	१-५
४	वार्षिक रुपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परिक्षण गर्ने विद्यालयको संख्या	३४	३४	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने	निरन्तरता गर्ने
५	खाने पानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुच पुगेका विद्यालय संख्या	२०	२५	२७	३०	३२	३४
६	नर्सिंग सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय संख्या	०	०	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने

प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्यहरू:

क्रस	मुख्य क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट प्रतिवर्ष (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
१	दिवा खाजा कार्यक्रम कार्यान्वयन सहजीकरण पुस्तिका विकास र वितरण	दस्तावेज सङ्ख्या	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३४	३४		संघ प्रदेश र स्थानीय

											सरकार
२	नेपाल सरकार,स्थानीय तह र समुदायको साझेदारीमा आधारभूत तहमा दिवा खाजा कार्यक्रम सञ्चालन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	३४	३४		
३	खाजा तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम सम्बन्धी अभिमुखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५			
४	स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी अभिमुखीकरण		३	३	३	३	३	१५			
५	एक विद्यालय एक स्वास्थ्य किट व्यवस्थापन		सबै विद्यालयमा लागु गरिने								
६	स्वस्थकर र पौष्टिक तथा स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवाखाजाको प्रवन्ध गर्ने ।		निरन्तर								
७	कक्षा ६-१२ सम्मका किशोरीहरूलाई महिनावारी स्वच्छताको लागि स्यानेटरी प्याडको व्यवस्था गर्ने		निरन्तर								
८	आवधिक स्वास्थ्य जाँच,जुकाको औषधि र सूक्ष्म पोषक तत्व प्रदायक ट्याबलेटहरू (भिटामिन ए र आइरन फोलिक एसिड आदि प्रदान गर्ने।)	प्रत्येक वर्ष	निरन्तर								
९	विद्यालयमा स्वास्थ्य,सरसफाई तथा स्वच्छता पोषण र किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी शिक्षा व्यवस्था गर्ने		निरन्तर								

१०	विद्यालयहरूमा विद्यालय संख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी, साबुन तथा सरसफाइ सामग्री सहित आवश्यक संख्यामा छात्र र छात्राका लागि अलग शौचालय तथा युरिनल, किशोरीहरूका लागि चेन्ज रुम, प्रयोग भइसकेका सामग्री व्यवस्थापन, हात धुने ठाउँ, स्वच्छ खानेपानी, कक्षा कोठा तथा विद्यालय परिषर सरसफाइको प्रबन्ध र घेरवारको व्यवस्था ।	निरन्तर
----	--	---------

४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपद न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१ परिचय

महामारी, प्राकृतिक प्रकोप, युद्ध वा द्वन्दको अवस्थामा पनि बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपाय सहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा (Education in Emergency and Crisis Situation) को रूपमा लिने गरिन्छ । यसको मूल उद्देश्य संकटकालीन अवस्थामा बालबालिका लगायत शिक्षासँग सम्बद्ध व्यक्ति, परिवार तथा समुदायको जीवन रक्षा, प्रकोपबाट सिर्जित संकटको व्यवस्थापन, सामाजिक द्वन्द तथा हिंसा र दुरुपयोगबाट बालबालिकालाई सुरक्षित राख्नका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रूपमा क्रियाशील हुने गरी शैक्षिक कार्यक्रमहरूको तयारी तथा सञ्चालन गर्नु हो । यस अवधारणा अन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी [Preparedness] आपतकालीन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन गर्ने [response] र आपतकाल पश्चात क्षतिको आपूरण (recovery) गर्ने कार्यढाँचा समेटिएको हुनु पर्दछ ।

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिए पछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो । अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय तथा स्थानीय कानूनहरू, विश्वव्यापी घोषणाहरू तथा प्रतिवद्धताहरूबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न आ-आफ्नो नीति, कानून तथा योजनाहरूमा आपतकालीन अवस्थामा शिक्षालाई समावेश गर्ने गरेका छन् । त्रिवेणी नगरपालिकामा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा प्राप्त गर्ने बालबालिकाको अधिकारलाई कुण्ठित हुन नदिने गरी नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाका अतिरिक्त आवधिक योजना, शिक्षा

क्षेत्रको दीर्घकालीन योजना र बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गरिएको छ । विशेषतः द्वन्दको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव, भूकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरू, कोभिड- १९ लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस शिक्षा योजना (२०८२-२०९२) मा आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रम प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ ।

शिक्षा योजनाले आपतकालीन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन, महामारी, द्वन्द, विस्थापन तथा बसाइसराई जस्ता पक्षलाई समेट्नु पर्दछ । प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण व्यवस्थापन अन्तर्गत भूकम्प, बाढीपहिरो, हावाहुरी, असिना, आगलागी, चट्याड, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, खडेरी, दुर्घटना, अति चिसो वातावरण आदि प्रकोपहरूको बारेमा पूर्वसावधानी, प्रकोपबाट बच्ने उपायहरूका बारेमा जानकारी तथा सिप विकास, प्रकोपबाट शिक्षा क्षेत्रलाई बचाउन आवश्यक तयारी पर्दछन् । त्यसै गरी महामारी अन्तर्गत झाडापखाला, हैजा, भाइरल ज्वरो, टाइफाइड, बर्डफ्लू, एनफ्लूएन्जा, क्षयरोग, कुष्ठरोग, ठेउला, स्वाइन फ्लू कोभिड लगायतका सरुवा रोग तथा महामारीहरूबाट बच्न पूर्वसावधानी, रोकथाम तथा उपचारको आवश्यक तयारी र महामारीका समयमा शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने वैकल्पिक उपायहरूको तयारी पर्दछन् ।

४.५.२. वर्तमान अवस्था:

शिक्षा क्षेत्र योजनाले विपद जोखिम न्यूनीकरण र प्रतिकार्यलाई अन्तरसम्बन्धित विषयको रूपमा विशेष प्राथमिकता दिएको छ । मुख्यतः सुरक्षित पुनर्निर्माण तथा भूकम्प प्रभावित विद्यालयको मर्मतसम्भार, सुरक्षित निर्माण तथा प्रवलीकरणमा केन्द्रित रहने उल्लेख गरेकोछ । त्रिवेणी नगरपालिकाले भविष्यमा शिक्षा नीति तयार पारी सुरक्षित सिकाइ वातावरणका लागि भौतिक तथा मानवीय व्यवस्थापन र कार्यान्वयनका मापदण्ड तयार गर्ने, सरोकारवालाहरूलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सैद्धान्तिक एवम् व्यवहारिक ज्ञान दिई विपद्को पूर्वतयारी, प्रतिकार्य, न्यूनीकरण र पुनर्लाभ सम्बन्धी कार्यक्रमलाई विद्यालय तथा शिक्षालयको वार्षिक कार्यतालिकामा राख्ने, विद्यालयमा हुन सक्ने हेपाइ, हिंसा, असुरक्षा, भय, त्रास, गाली बेइज्जती, विभेद लगायतका गैरसंरचनात्मक विपद् तथा जोखिमहरूको न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थी, शिक्षक र समुदायका सदस्यहरूको सहकार्यमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै विद्यालयहरूलाई बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्गतामैत्री तथा सुरक्षित, हिंसा रहित र भय रहित सिकाइ केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने रणनीति तयार गरेको छ ।

कोभिड १९ ले शिक्षा क्षेत्रमा पारेको नकारात्मक प्रभावलाई सम्बोधन गर्न विभिन्न कार्यहरू विगत वर्षदेखि सञ्चालन गरिदै आएका छन् । यस महामारीबाट शिक्षा क्षेत्रलाई सुरक्षित राख्न त्रिवेणी नगरपालिकाले

विशेषतः शिक्षण सिकाइमा पारेको असरलाई कम गर्न र बैकल्पिक माध्यमबाट बालबालिकाले सिक्न पाउने अवसरलाई निरन्तरता दिन केही नीतिगत र कार्यक्रमिक प्रयासहरू गर्दै आएको छ ।

आपतकालीन अवस्थाहरूले आगामी दिनहरूका लागि शिक्षाको संरचना, भौतिक पूर्वाधार, सिकाइ वातावरण, सिकाइका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत साधन, आपतकालीन अवस्थामा सिकाइ निरन्तरताका लागि आवश्यक हुने व्यवस्थापकीय तथा पेसागत क्षमता र आपतकालीन अवस्थाको तयारी, प्रतिकार्य र पुनरुत्थानको भरपर्दो प्रणाली विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

समग्रमा विपदको अवस्थामा पनि विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिन यस नगरपालिकाले भर्चुअल कक्षाको व्यवस्था गर्नु, विद्यार्थीलाई मनोवैज्ञानिक परामर्श सेवा प्रदान गर्नु, जनचेतना फैलाउनु, आदि रहेका छन् ।

४.५.३ अवसर तथा चुनौतिहरू:

- विपदको अवस्थामा पनि विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिनु ।
- अकल्पनीय घटनालाई योजनामा समेट्ने तथा स्रोत व्यवस्थापन गर्ने ।
- संकटहरूको वर्गीकरण गरी उक्त समयमा सिकाइ निरन्तरताको योजना बनाउने ।

४.५.४ उद्देश्य

- सम्भावित संकटपूर्ण अवस्थामा पनि विद्यार्थीको सिकाइलाई निरन्तरता दिनु ।

४.५.५ रणनीतिहरू:

१. स्थानीय तह तथा विद्यालयहरूले सम्भावित संकटलाई मध्यनजर गरी सम्भावित शैक्षिक क्षतिलाई कम गर्न योजना निर्माण गर्ने ।
२. विपद प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनर्स्थापना गरिनेछ ।
३. विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकको लागि विपद प्रतिकार्य र पुनर्स्थापनाका लागि तालीमद्वाराक्ष मता विकास गरिनेछ ।
४. प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिम न्युनीकरणका लागि हरित विद्यालय अभियान, जलवायु परिवर्तन शिक्षा तथा दिगोविकास कार्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
५. विपदको समयमा विद्यार्थीको सिकाइ निरन्तरताका लागि आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र अभिभावक समेतको परिचालनको योजना निर्माण गर्ने ।

४.५.६ प्रमुख प्राथमिकता क्षेत्र, नतिजा तथा क्रियाकलापः

उपलब्धी

आपतकालीन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित हुने।

नतिजा

१. विद्यालयमा विपद प्रतिकार्य योजनानिर्माणभइ विपदको अवस्थामा पनि सिकाई निरन्तर हुने ।
२. आवश्यक भौतिक, मानवीय र आर्थिक स्रोतको व्यवस्थापन हुने ।
३. विपदको समयमा निरन्तर शिक्षणसिकाइ भएको हुनेछ ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	बालबालिकालाई आधारभूत जीवन शीप सहित कोभिड जस्ता महामारी तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने माध्यमिक विद्यालय संख्या	३४	३४	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
२	हरित विद्यालय संख्या	०	३	७	१०	१५	२०
३	जलवायु परिवर्तन तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय संख्या	५	१०	१५	२०	२५	३४

क्रियाकलाप तथा लक्ष्यः

क्रस	मुख्य क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत

			१	२	३	४	५	ज म्मा	१० वर्ष		
१	सुरक्षित विद्यालय नीति, पुनरावलोकन तथा मापदण्ड निर्माण	पटक	१							५०	
२	विपद प्रतिकार्य क्षमता विकास	पटक	१			१				१५०	
३	शिक्षक तथा विव्यस तालिम	पटक	१	१	१	१	१			५०	
५	हरित, सफा, शान्त र सुरक्षित विद्यालय प्रवर्धन	निरन्तर									
६	स्थानीय तह र विद्यालयको क्षमता विकास गर्ने	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
७	विपद प्रतिरोधी विद्यालय भवन निर्माण गर्ने		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			
८	उद्धार कार्यका लागि स्वयंसेवक तयारी र तालिम		आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार	आवश्यकता अनुसार			

९	बडा स्तरीय विपद व्यवस्थापन समिति गठन र स्वयंसेवक तालिमको व्यवस्थापन गर्ने		१	२	२	१	२	१	९		
१०	विपदमा आवश्यक पर्ने सामग्री तथा व्यवस्थापकीय योजनाको तयारी गर्ने		११	२	२	१	२	१	९		

४.६ विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

बालबालिका विद्यालयमा भर्ना हुनका लागि सुरक्षित विद्यालय हुनु पर्छ । विद्यालयमा कक्षाकोठा, खेलमैदान, खानेपानी, शौचालय, बस्नका लागि उपयुक्त फर्निचर जस्ता भौतिक पूर्वाधार विद्यालयका आधारभूत संरचना हुन् । शिक्षा नियमावली २०५९ अनुसार एक विद्यार्थीका लागि सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी बन्न प्रारम्भिक बालविकास तथा आधारभूत तह (कक्षा १-५)का प्रारम्भिक कक्षाका लागि प्रतिविद्यार्थी ०.७५ वर्ग मिटर र आधारभूत तह(कक्षा ६-८) तथा माध्यमिक तहका लागि प्रति विद्यार्थी १.०० वर्ग मिटर बराबरको क्षेत्रफल तोकिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ले विद्यालयहरूमा भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, शौचालय, पानी, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गर्ने, विद्यालय भवन लगायतका सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विपद जोखिममुक्त बनाउदै सबै विद्यालयलाई सुरक्षित एवम् बालमैत्री, हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने लगायतका नीतिगत व्यवस्थापन गरिएको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीतिले आत्मसात गरेको सबैका लागि सुरक्षित भौतिक पूर्वाधार विकास एवं विस्तारको नीति, यस नगरपालिकाको शिक्षा सम्बन्धि नारा तथा हालसम्मको अभ्यासका आधारमा भएको सिकाइ अनुभवका आधारमा शिक्षा क्षेत्रको यो योजना प्रस्ताव गरिएको छ ।

यस खण्डमा त्रिवेणी नगरपालिका भित्र रहेका विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतीहरू पहिचान गरी आगामी दश वर्षका लागि विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासका उद्देश्य, रणनीति, नतिजाहरू, प्रमुख लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

त्रिवेणी नगरपालिकामा कुल ३४ वटा सामुदायिक विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । सञ्चालित विद्यालयहरूको भौतिक अवस्था तलको तालिकाबाट प्रस्ट पार्न सकिन्छः

क्र. सं	विद्यालयको नाम	भवन संख्या	कोठा संख्या	पुस्तकालय	नेट	विज्ञान प्रयोगशाला	ई-हाजिरी	आइसिटी ल्याब	कम्प्युटर संख्या	फोटोकपी	प्रोजेक्टर	शौचालय	घेराबार
१	त्रिपुरा सुन्दरी आ. वि	२	५	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	१	१	छैन	१	छैन
२	छतारा देवी आ वि	४	९	०	छैन	छैन	छैन	१	६	२	१	२	अधुरो
३	त्रिभुवनेश्वरी मा वि	६	१२	छ	छैन	छैन	छैन	०	५	२	१	३	छैन
४	पार्वती मा वि सिम्ला	१२	३	छ	छैन	०	छ	०	३	२	२	२	छैन
५	जनता आ वि	३	१३	छैन	छैन	०	०	०	२	१	१	४	छैन
६	धौलपुरी मा वि	३	१३	०	छैन	०	०	०	०	०	०	१	छैन
७	मष्टेश्वरी आ वि	१	४	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	१	१	१	१	छैन
८	भागेश्वरी आ वि	५	१२	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	१३	२	२	२	छैन
९	जनशक्ति आ वि	३	७	०	०	०	०	०	२	१	१	२	छैन
१०	तोली देवल डाँडा मा वि	६	२२	छ	छ	छ	छैन	छ	२६	३	३	४	छैन
११	त्रिवेणी आ वि	२	९	०	०	०	०	०	१	१	०	१	छैन
१२	रामेश्वरी मा वि	३	८	०	छैन	छैन	छैन	छ	१	१	१	१	छैन
१३	जनज्योति आ वि	३	८	०	०	०	०	०	१	१	०	१	छैन

१४	बडिमालिका मा वि	५	१६	१	छैन	छैन	छैन	छैन	८	२	२	२	छैन
१५	ज्ञानज्योति आ वि	३	७	०	छैन	०	छैन	०	१	१	०	१	छैन
१६	गायत्री आ वि	४	६	१	०	०	छ	छैन	१	१	छैन	१	छैन
१७	पुष्पलाल आ वि	३	७	०	०	००	०	छैन	छैन	छैन	छैन	१	छैन
१८	मष्टेश्वरी मा वि पन्धारा	४	१८	छ	छ	छ	०	०	८	४	३	३	छैन
१९	पुष्पकमल आ वि	१	४	०	छैन	०	०	०	१	०	०	१	छैन
२०	सरस्वती आ वि	१	२	०	०	०	०	०	१	१	०	१	छैन
२१	नाटेश्वरी आ वि	४	१५	छ	०	०	०	०	१२	२	२	२	छैन
२२	कैलाशशवरी मा वि	४	१६	छ	छैन	छ	छैन	छैन	१६	२	०	४	छ
२३	कालिकेश्वरी आ वि	१	२	०	०	०	०	०	०	०	०	१	छैन
२४	नवदुर्गा आ वि	३	८	०	०	०	०	०	१५	१	१	१	छैन
२५	नरसिंह मा वि कालापानी	३	१२	०	०	०	०	०	३	२	१	१	छैन
२६	वि पि आ वि	२	६	०	छैन	०	०	०	१	१	०	१	छैन
२७	रत्न मा वि	८	४२	छ	छ	छ	छैन	छ	२५	३	२	४	छैन
२८	खिन्नै सत्यदेवी आ वि	४	१०	छैन	छैन	१	छैन	छैन	८	३		२	छैन
२९	नुवाकोट आ वि	१	३	०	०	०	०	०	१	१	०	१	छैन
३०	महालक्ष्मी आ वि	२	७	०	छैन	०	०	०	१	१	०	१	छैन

३१	पार्वती मा वि पैमा बाजुरा	५	२०	छ	छैन	छ	छैन	छ	१५	४	३	२	छैन
३२	भवानी आ वि	१	३	१	०	०	०	छैन	१	१	०	१	छैन
३३	जनता आ वि	२	५	१	०	छैन	छैन	छैन	१	१	०	१	छैन
३४	नित्यश्र्वरी आ वि खिरपाटा	२	४	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	१	छैन	०	१	छैन

४.६.३ अवसर र चुनौतिहरू:

१. विद्यालयको पूर्वाधार विकासलाई गुणस्तरीय बनाउनु।
२. सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास एवम् विस्तारका लागि मापदण्ड अनुसारको गुरुयोजना विकास तथा कार्यान्वयन गर्नु ।
३. पूर्वाधार विकासका लागि स्रोतको पहिचान र व्यवस्थापन गर्नु ।
४. पूर्वाधारहरूलाई बालमैत्री, अपाङ्गता मैत्री र लैङ्गिक मैत्री बनाउनु।
५. भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व बोध गर्नु ।
६. विद्यालयको भौतिक विकासमा समुदायको सहभागिता बढाउनु।

४.६.४ उद्देश्य:

- सबैकालागि गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु।
- सुरक्षित बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु ।

४.६.५ रणनीतिहरू:

१. विद्यालयको तह र विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा पूर्वाधार विकासका लागि मापदण्ड निर्धारण गरिनेछ।
२. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि विभिन्न संघ संस्था एवं सरोकारवालाहरूसँग लागत साझेदारी गरी विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरिने छ ।
३. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि एकीकृत योजना निर्माण गरी लागु गरिने छ ।
४. प्रकोपबाट प्रभावित भएका विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरूलाई यथाशिघ्र वैकल्पिक व्यवस्था गरी स्तरोन्नति गरिनेछ।
५. पूर्वाधार विकासका लागि विद्यालयको भौतिक सूचक तयार गरिनेछ ।

६. अभिभावक र सरोकारवाला संग विद्यालयका भौतिक सम्पतिहरूको संरक्षण तथा पर्वर्धन सम्बन्धि नियमित अन्तरक्रिया गराइनेछ ।
७. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय एवम् वातावरणीय पक्षलाई एकीकृत प्रणालीको विकास गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
८. विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री बनाइने छ ।
९. त्रिवेणी नगरपालिका अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधारको आवश्यकता र मापदण्ड सहितको १० वर्षे मास्टर प्लान तयार गरी लागु गर्ने ।
१०. विद्यालयको विभिन्न भौतिक संरचनाहरूको नियमित अनुगमन गरिनेछ ।

४.६.६ उपलब्धी, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलापहरु:

उपलब्धी तथा नतिजा

- एकीकृत योजना अनुसार सुरक्षित भौतिक पूर्वाधारको विकास गरी गुणस्तरीय सिकाइ वातावरण सिर्जना भएको हुने ।
- विद्यालयका भौतिक संरचना बाल मैत्री, अपाङ्गतामैत्री र सुरक्षित हुने ।
- सबै विद्यालयहरूमा पर्याप्त भौतिक संरचना निर्माण भएको हुने ।
- त्रिवेणी नगरपालिका अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधारको आवश्यकता र मापदण्ड सहितको १० वर्षे मास्टर प्लान लागु भएको हुने ।
- पूर्वाधार सूचक अनुसारका विद्यालयका भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माण भएको हुने ।

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. स.	सूचक	आधार वर्ष २०८१/८२	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने
२	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षा कोठा संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने
३	सवलिकरण गर्नु पर्ने कक्षा कोठा संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने

४	नयाँ निर्माण गर्नु पर्ने कक्षा कोठा संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने
५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणकालागी कार्य गर्नुपर्ने विद्यालय संख्या	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने	आवश्यकता अनुसार गर्ने

बिद्यालय भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरू (Proposed Activities for School Infrastructure Development and Improvement)												
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	लगानीको अनुमान (Cost Estimates (in '000s))					Existing unit cost	Proposed unit cost	वार्षिक भौतिक लक्ष्य (Yearly Physical Target)				
	२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९	२०२९/३०			२०२५/२६	२०२६/२७	२०२७/२८	२०२८/२९	२०२९/३०
	६	७	८	९	०			६	७	८	९	०
प्रस्तावित कार्यक्रमहरू	८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७			८२/८३	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७
भूकम्प प्रभावित नभएका जिल्लाहरूका स्थानीय तहका छनौट भएका बिद्यालयहरूमा WASH सुविधा र फर्निचर सहितको ४ कोठे ब्लकका बिद्यालय निर्माण गर्ने	1215	1215	1547	1878	1547	6	2	2	3	3	2	
भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरूका स्थानीय तहका छनौट भएका बिद्यालयहरूमध्ये कक्षा १-५ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रु. २००,०००/००, कक्षा ६-८ सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रु. ३००,०००/०० र माध्यमिक तह सम्म सन्चालित बिद्यालयहरूलाई रु. ५००,०००/०० बिद्यालय मर्मत खर्च बापतको अनुदान दिने	2465	2465	2465	2465	1479	2	9	9	9	5	3	

विपद् जेखिम व्यवस्थापन र resilience लचिलोपन सम्बन्धी वृहत योजनाको कार्यान्वयन गर्ने	1000	1000	1000	1000	1000	1	1	1	1	1	1
ECED बालबालिकाहरूका लागि WASH सुविधा सहितको छुट्टै शौचालय निर्माण गर्ने	920	1380	920	920	460	2	5	7	5	5	2
तपाइको पालिकाबाट थप गर्न चाहेका कार्यक्रमहरू:											
विद्यालय भौतिक निर्माण र सुधार कार्यक्रमका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमको जम्मा बजेट (लाखमा)	17	17	20	23	18						

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि:

४.७.१ परिचय:

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि समाजका विविध आयामहरूमा अपरिहार्य भए जस्तै शिक्षा क्षेत्रमा समेत अपरिहार्य बनि सकेको छ। शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगलाई नियाल्ने हो भने यसको प्रयोग शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापकीय पक्षमा र शिक्षण सिकाइको दुवै पक्षमा भई रहेको छ। शिक्षण सिकाइको पक्षबाट हेर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको कुशल र प्रभावकारी प्रयोगले सिकाइ सुधार गर्न सिकाइलाई सान्दर्भिक बनाउन सिकाइप्रति विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्न तथा विद्यार्थीहरूले स्वअध्ययनका लागि प्रयोग भएको पाउन सकिन्छ। व्यवस्थापकीय र प्रशासनिक पक्षबाट हेर्दा तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्न अनुगमन र मुल्याङ्कन गर्न तालिम सेमिनार तथा सम्मेलन आयोजना गर्न तथा शैक्षिक सुशासन कायम गर्नको लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई प्रयोग गरिएको छ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासक्रम हेर्दा शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको योजना २०१३ - २०१७ ले शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सम्बन्धमा मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू विकास गरेको थियो। ती मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू आजको सन्दर्भमा समेत उत्तिकै सान्दर्भिक रहेका छन्। उक्त गुरु योजनाले निर्धारण गरेका उद्देश्यहरूमा सबै विद्यार्थीका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई आधारभुत साक्षरताका रूपमा विकास गरी

डिजिटल डिभाइड कम गर्ने शिक्षामा समतामुलक पहुच पुर्याइ गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने र शिक्षाको सेवा प्रवाह तथा प्रणालीमा सुधार गरी सुशासनको प्रत्याभुति गर्ने रहेका थिए । यसका लागि उक्त गुरुयोजनाले पहिचान गरेका चारवटा क्षेत्रहरूमा सूचना तथा सञ्चारका लागि संरचना तयार गर्ने, मानवीय स्रोत विकास गर्ने, डिजिटल सामग्री विकास गर्ने, शैक्षिक पद्धति तथा व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने थिए ।

कोभिड १९ को महामारीले शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगको आवश्यकतालाई थप पुष्टि गरेको छ । विभिन्न प्रकारका विपद र महामारीमा पनि शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिले महत्वपूर्ण सहयोग गर्न सक्दछ । यस सन्दर्भमा भइरहेका क्षमताको आधारमा अनलाइन तथा अफलाइन लगायतका भर्चुअल माध्यम प्रयोग गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिन खोजिए पनि पर्याप्त सक्षमता र संरचनाको अभावले सबैलाई समेट्न सकिएको छैन यस्तो अवस्थामा सबैका लागि पहुच पुग्ने गरी शिक्षामा सूचना र सञ्चार प्रविधिको विकास गर्नु चुनौतिपूर्ण कार्य रहेको छ ।

४.७.२ वर्तमान अवस्था:

यस योजनामा पनि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका क्रियाकलाप समावेश गरिएको छ । शिक्षा क्षेत्र योजनामा समावेश गरेका मुख्य क्रियाकलापहरूमा सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि आवश्यक सामग्री विद्यालयलाई उपलब्ध गराउने विज्ञान, गणित र अंग्रेजी विषयमा विद्युतीय सामग्री निर्माण गर्ने पुर्वाधार विकास र शिक्षण सिकाइ सामग्री प्रदान गर्ने, नमुना विद्यालयहरूमा सूचना प्रविधिको सिकाइ केन्द्र स्थापना गर्ने, एकिकृत लेखा सफ्टवेयर कार्यान्वयन गर्ने, र एकिकृत शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली विकास गर्ने रहेका थिए । यसका अलवा प्रदेश सरकारबाट समेत शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई विशेष जोड दिदै विभिन्न विद्यालयहरूमा सुविधा सम्पन्न कम्प्युटर ल्याब स्थापना गर्ने कार्य अगाडि बढाइएको छ । यसका अलवा शिक्षा तालिम केन्द्रले प्रदान गर्ने शिक्षक तालिम अहिले भर्चुअल माध्यमबाट समेत सञ्चालन गर्ने गरेको छ ।

यस त्रिवेणी नगरपालिकाले पनि विद्यालय शिक्षालाई प्रविधिमय बनाउन आवश्यक पहल विभिन्न समयमा गरेको छ । आधारभूत (कक्षा ६-८) र माध्यमिक विद्यालयहरूमा कम्प्युटर ल्याब स्थापना, एक विद्यालय एक डिजिटल पुस्तकालय/ई-लाइब्रेरी विकास अवधारणा, सबै विद्यालयमा नेट-इन्टरनेटको व्यवस्थापनमा जोड दिएको छ । तथापि भौगोलिक विकटता, विद्युतको असुविधाको कारणले प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भन्ने गर्न सकिएको छैन ।

४.७.३ चुनौति र अवसरहरू:

- सबै विद्यालयहरूमा कम्प्युटर ल्याब स्थापना गर्ने ।

- एक विद्यालय एक डिजिटल पुस्तकालय स्थापना गर्ने ।
- सबै विद्यालयहरूमा इन्टरनेटको पहुच सुनिश्चित गर्ने ।
- सूचना प्रविधि सम्बन्धि दक्ष जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।
- विद्यालयहरूलाई प्रविधि मैत्री बनाउन आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।
- सूचना प्रविधिमैत्री कक्षा कोठा व्यवस्थापन गर्ने ।

४.७.४ उद्देश्यहरू

- सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नु।

४.७.५ रणनीतिहरू:

- सबै विद्यालयहरूमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको व्यवस्थागरी सुरक्षित भौतिक र प्राविधिक प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
- विद्यालयमा रहेका सबै शिक्षकलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी आधारभूत तालिम प्रदान गरिनेछ ।
- नगरपालिका तथा विद्यालयबाट छनौट तथा नियुक्त गरिने शिक्षकहरूको लागि आधारभूत सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सीप परीक्षण अनिवार्य गरिनेछ।
- पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीहरूको डिजिटलप्रति विद्यार्थीहरूलाई सहजै उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासको लागि नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारसँग आवश्यक सहकार्य र समन्य गरिनेछ ।
- सबै विद्यालयहरूले IEMIS अन्तर्गतका कार्यहरूलाई समयमा नै समपन्न गर्ने गरी क्षमता विकास गरिनेछ ।
- विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारिको हाजिरी पारदर्शिताका लागि ई हाजिरीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- सबै विद्यालयहरूमा कम्प्युटर प्रयोगशाला स्थापना गरी ई-पुस्तकालय सञ्चालन गरिनेछ ।

४.७.६ उपलब्धी, नतिजा र क्रियाकलाप

उपलब्धीहरू

- विद्यालयमा सूचना तथासञ्चार प्रविधिकोपुर्वाधार विकास र विस्तारले प्रभावकारी ढंगबाट सिकाइमा सहजीकरण भएको हुनेछ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धीमा सुधार आएको हुनेछ ।

- विभिन्न कक्षा तथा विषयका लागि अन्तर्क्रियात्मक डिजिटल सामग्रीमा विद्यार्थीको सहज पहुँच हुने।
- सबै विद्यालयहरूले सिकाइ तथा व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना र सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरेका हुने ।
- सूचना प्रविधिमा आधारित शिक्षक सहायता प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुने।
- डिजिटल डिभाइड कम गर्दै विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सबैको सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा पहुँच पुगेको हुने।
- शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग भएको हुने ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित एकिकृत शैक्षिक सूचना तथा व्यवस्थापन प्रणाली (IEMS) सम्बन्धी कार्य विद्यालयहरू स्वयमले समयमा नै सम्पन्न गरेको हुने ।
- सूचना प्रविधिको प्रयोगले विद्यालयको व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने।
- अनुगमन मुल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा सुधार भई लागत, जनशक्ति र समयको बचत हुने ,

नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. स.	सूचक	आ वर्ष २०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	इन्टरनेट जडान भएका विद्यालयको संख्या	१२	१२	१२	४	२	३
२	शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय संख्या	५	५	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
३	मुख्य विषयमा डिजिटल पाठ्य सामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२	२	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
४	व्यावस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग गर्ने विद्यालय संख्या	२५	२५	४	२	२	

५	विद्युत्को पहुच पुगेका विद्यालय संख्या	१२	१२	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने
---	--	----	----	-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलाप	ए.का.इ.	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
१	कम्प्युटर पहुँच नभएका विद्यालयहरूमा कम्प्युटर पहुँच विस्तार	व.टा.	१	३	३	३	३	१३	३३	२६४०	
२	आधारभूत विद्यालयहरू तथा सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा कम्प्युटर ल्याव स्थापना गर्ने ।		१	१	१	१	१	५	१३	८४५०	
३	पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीका डिजिटल प्रति तथा अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीहरू सबैलाई सहज रुपमा उपलब्ध गराउने ।	व.टा.	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने	आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने		

			वि स्ता र गर्ने	र वि स्ता र ग र्ने							
४	सबै विद्यालयहरूले स्वयं IEMIS सम्बन्धी कार्य गर्न सक्ने गरी आवश्यक तालिम सञ्चालन गर्ने ।		१	१	१	१	१	५		२०००	
५	नगरपालिका स्तरमा नमूना ICT ल्याबको स्थापना	व टा	२	५	५	५	१०	५	१	२०००	

परिच्छेद ५ अन्य उपक्षेत्रहरू

५.१ छात्रवृत्ति

५.१.१ परिचय

विद्यालय शिक्षामा विद्यार्थीहरूको सहभागिता वृद्धि गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा विद्यालय बाहिर रहेका, आर्थिक, सामाजिक रूपले पिछडिएका वर्गलाई विद्यालय शिक्षामा पहुँच पुर्याउन अगाडि सारिएको उत्प्रेणामूलक कार्य नै छात्रवृत्ति हो । जसको सहयोगले लक्षित समुदाय अर्थात गरिब, सुविधा बिहीन, अपाङ्ग तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा टिकाइ राख्न मद्दत गर्दछ । छात्रवृत्ति लगायत विद्यार्थीलाई प्रदान गरिने सहयोगले न्यून आय भएका परिवार, सुविधा बिहीन तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय शिक्षामा पहुँच तथा सहभागिताका लागि सहयोग गरी समता तथा समावेशिताको अवस्था सुधारमा योगदान गर्दछ । यस्तो सहयोगले आर्थिक अभावका कारणले विद्यालय पोशाक, स्टेशनरी लगायतका सामग्रीहरू, दिवा खाजा आदि उपलब्ध हुन नसकी विद्यालयमा हुने अनुपस्थिति दर तथा बिचैमा विद्यालय छाड्ने दर घटाउन सहयोग गर्दछ । यसबाट सबै बालबालिकालाई विद्यालय तहको शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्न र आधारभूत तहसम्म अनिवार्य शिक्षा कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्दछ । यसबाट विद्यालयमा विद्यार्थीको उपस्थिति दर र सक्रिय सिकाइ सहभागितामा वृद्धि भई सिकाइ उपलब्धी दर तथा शिक्षाको गुणस्तर सुधारमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुग्दछ । विद्यालय शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नका लागि प्रदान गरिने छात्रवृत्ति तथा प्रोत्साहन मूलतः गरिबी केन्द्रित हुन आवश्यक छ । यस प्रावधानले सुविधा बिहीन तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूलाई पनि समेट्न सक्छ ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था:

नेपाल सरकारले सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि दलित र छात्रा छात्रवृत्तिहरू प्रदान गर्दै आइरहेको नगरपालिका अन्तर्गत आधारभूत तह कक्षा १-५ सम्म जम्मा १७२७ जनाले छात्रा छात्रवृत्ति, ३१७ जनाले दलित छात्रवृत्ति र ४ जनाले अपाङ्ग छात्रवृत्ति शैक्षिक सत्र २०८२ मा सुविधा लिएका छन् । साथै विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थी संख्या छात्रा २२६ र छात्र १७७ गरी जम्मा ४०३ जना रहेका छन् ।

५.१.३ अवसर र चुनौतीहरू:

१. गैर आवासिय छात्रवृत्ति तथा विपन्न लक्षित छात्रवृत्तिको व्यवस्थापन गर्नु ।
२. विद्यार्थीको आर्थिक अवस्था अनुसार छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्नु ।
३. छात्रवृत्ति वितरण र यसको प्रभावकारिताको अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
४. छात्रवृत्ति सहित सामुदायिक आवासीय विद्यालय व्यवस्थापन गर्नु ।

५. Online मा आधारित छात्रवृत्ति सम्बन्धी कार्य गर्न इन्टरनेटको व्यवस्था गर्नु ।
६. अनाथ तथा टुहुरा बालबालिकाको लागि छात्रवृत्ति सहित आवसिय विद्यालय व्यवस्थापन गर्न ।

५.१.४ उद्देश्य:

१. विद्यालय तहको छात्रवृत्ति वितरणलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी बालबालिकाहरूको सहभागिता तथा सिकाइमा सुधार ल्याउनु
२. प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा बालबालिकाको पहुच सुनिश्चित गर्नु ।

५.१.५ रणनीतिहरू:

१. लक्षित वर्ग पहिचान गरी छात्रवृत्ति वितरण गरिने छ ।
२. स्थानीय तहबाट कक्षा १० उत्तीर्ण गर्ने उत्कृष्ट तथा विपन्न विद्यार्थी पहिचान गरी निःशुल्क प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाको अवसर प्रदान गरिनेछ ।
३. निःशुल्क प्राविधिक उच्चशिक्षा अध्ययनको अवसर पाएका विद्यार्थीलाई अध्ययन पश्चात ५ वर्ष आफ्नो क्षेत्रमा रोजगारीको अवसर प्रदान गरिने छ ।
४. आवासिय विद्यालय सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

५.१.६ उपलब्धी, नतिजा, मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

- आर्थिक अभावमा रहेका बालबालिकाहरूलाई समेत शिक्षाको अवसर प्राप्त हुने ।
- लक्षित वर्ग पहिचान गरी एकीकृत छात्रवृत्ति वितरण प्रणालीको विकास र कार्यान्वयन हुने ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विपन्न वर्गको पहुच सुनिश्चितहुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू

क्र.स.	मुख्य क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत
			भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						१० वर्ष		
			१	२	३	४	५	जम्मा			
२	विद्यालय तहका बालबालिकाको सिकाइ प्रोत्साहन कार्यक्रम पहिचान र कार्यान्वयन	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	५००	

३	माध्यमिक तहमा उच्च अंक ल्याउन सफल विद्यार्थीलाई उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि छात्रवृत्ति कार्यक्रम	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	३००	
४	विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति कार्यक्रम प्रभावकारी बनाउन विद्यालयलाई अभिमुखीकरण	निरन्तर									

५.२ उच्च शिक्षा

५.२.१ वर्तमान अवस्था (Current Situation)

माध्यमिक शिक्षाको प्राप्ति पश्चात उच्च शिक्षाको शैक्षिक संरचनाको ढोका खुल्ने उच्च शिक्षालाई पनि यस योजनामा समेट्नु पर्ने आवश्यकता भएको हो । उच्च शिक्षाको व्यवस्थापन र प्रबन्धका लागि स्थानीय तहले आर्थिक, भौतिक, व्यवस्थापकीय लगायत सबै पक्ष र क्षेत्रमा काम गर्दै आएकोले उच्च शिक्षाको व्यवस्थापनलाई नगर शिक्षा योजनामा राखिएको छ ।

यस दुर्गम क्षेत्रमा स्थानीय स्तरमा सबैको पहुँच पुग्ने गरी सर्वसुलभ ढंगबाट उच्च शिक्षा प्रदान गर्न त्रिवेणी नगरपालिकाका जनसमुदायअगुवा नागरिकसमाज राजनैतिक दल लगाएत नगर वासीको क्याम्पसको स्थापना गर्ने चाहना बमोजिम २०७४ सालमा त्रिविविमा प्रस्ताव पेश भएको भए पनि हालसम्म अनुमति प्राप्त हुन नसकेकाले यस योजनामा क्याम्पस स्थापनाका कार्यक्रम समावेश गरिएको छ ।

उच्च शिक्षाका सम्भाव्य समस्याहरू:

१. पाठ्यक्रम र शिक्षण विधिहरूको कार्यान्वयनको समस्या ।
२. शैक्षिक सामग्री, पुस्तकालय, र प्राविधिक उपकरणहरूको कमी ।
३. दक्ष शिक्षक र कर्मचारीहरूको कमीले अध्ययनमा अवरोध ।
४. शैक्षिक शुल्क, साधन र अन्य खर्चहरूको चाप ।
५. आवश्यक सुविधाहरू जस्तै इन्टरनेट, प्रयोगशाला र अन्य आधारभूत संरचनाको कमी ।
६. आधुनिक प्रविधिको प्रयोगमा कमी र यसको प्रभावको बारेमा ज्ञानको अभाव ।
७. विद्यार्थीहरूलाई सही करियरको मार्गदर्शन र अवसरहरूको कमी ।
८. आर्थिक रूपमा कमजोर विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्तिको कमी ।
९. स्थानीय समुदायको शिक्षा र विकासका लागि सक्रिय सहभागितामा कमी ।
१०. जातीय र आर्थिक भेदभावका कारण शिक्षामा असमानता ।

११. विद्यार्थीहरूमा सिकाई प्रति जागरुकताको कमि ।
१२. कार्यरत शिक्षकहरूको भविष्यको अनिश्चितता ।
१३. आंगिक क्याम्पसको रूपमा विकास नहुनु ।
१४. प्राविधिक उच्च शिक्षाको अभाव ।

उच्च शिक्षाका चुनौतीहरू:

१. उच्चशिक्षामा नगरपालिका भित्रका आर्थिकरूपले विपन्न र भौगोलिक रूपमा पिछडिएका माध्यमिक तह पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको सहभागिता गराउनु ।
२. प्राविधिक उच्च शिक्षामा जेहेन्दार तथा आर्थिक रूपले विपन्न विद्यार्थीहरूको पहुँचमा बृद्धि गर्नु ।
३. माध्यमिक शिक्षाको उच्च शिक्षा सँग सम्बन्ध कायम राख्नु ।
४. सेवा क्षेत्र भौगोलिक रूपले विकट हुनु ।
५. कमजोर भौतिक पूर्वाधार आर्थिक लगानीको सुनिश्चितता गर्नु ।
६. दक्ष र योग्यजनशक्तिको अभावमा गुणस्तरीय तथा प्राविधिक उच्चशिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाको विकास गर्नु ।
७. उच्चशिक्षालाई व्यावसायिक, व्यावहारिक र जीवनोपयोगी बनाई शैक्षिक बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु ।
८. उच्च शिक्षा प्राप्त गरेका जनशक्तिहरूलाई स्थानीय तहमा नै रोजगार सिर्जना गर्नु ।
९. समुदाय तथा जनताको आर्थिक अवस्था कमजोर हुनु ।

उच्च शिक्षाका अवसरहरू:

१. स्थानीय स्रोतको उपयोग: स्थानीय ज्ञान, परम्परा र संस्कृतिको समावेश गरेर शिक्षा प्रदान गर्ने अवसर ।
२. व्यावसायिक तालिम: स्थानीय उद्योग र व्यवसायका आवश्यकता अनूसार व्यावसायिक तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने मौका ।
३. संशोधन र नवप्रवर्तन: नयाँ शिक्षण विधि र पाठ्यक्रमको विकासमा प्रयोग गर्ने ।
४. शिक्षा र स्वास्थ्य कार्यक्रम: सामुदायिक स्वास्थ्य र शिक्षा सँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
५. साझेदारी र सहयोग: विभिन्न संघसंस्था र सरकारी निकायसँग सहकार्य गरेर अनुदान र सहायता प्राप्त गर्ने अवसर ।
६. सामाजिक र सांस्कृतिक गतिविधिहरू: विभिन्न सामाजिक र सांस्कृतिक गतिविधिहरूको आयोजना गरेर विद्यार्थी र समुदायलाई संलग्न गर्ने ।

७. अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग: अन्तर्राष्ट्रिय शैक्षिक संस्थासँग सहकार्य गरेर ज्ञान र संसाधनको आदानप्रदान गर्ने अवसर ।
८. नगरपालिकाका सबै सरोकारवाला, राजनीतिक दल तथा जनप्रतिनिधिहरूमा यस पालिकाको उच्चशिक्षाको प्रभावकारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा एकमत रहनु ।
९. विश्व विद्यालय अनुदान बाट नियमित रूपमा अनुदान रकम र अन्य सहयोग प्राप्त गर्नु ।
१०. प्रदेश सरकारले उच्च शिक्षा लाई प्राथमिकतामा राख्नु ।

५.२.२ उच्च शिक्षाका उद्देश्यहरू:

१. पहुँच र गुणस्तर अभिवृद्धि गरी उच्चशिक्षालाई वैज्ञानिक, नवप्रवर्तनात्मक, अनुसन्धानात्मक, प्रविधिमैत्री र रोजगारमूलक बनाउदै ज्ञानमा आधारित अर्थतन्त्र निर्माण गर्न सहयोग गर्नु ।
२. उच्चशिक्षालाई सामाजिक र आर्थिक रूपान्तरणको लागि विज्ञान र प्रविधि प्रति अभिप्रेरित प्राविधिक, व्यावसायिकर उद्यमशील, प्रतिस्पर्धी, रोजगारमूलक र उत्पादनमुखी मानव संसाधन विकास गर्नु ।
३. उच्चशिक्षा प्रदायक संस्थाको विकास सञ्चालन, व्यवस्थापन र विकास गर्नु ।

५.२.३ उच्च शिक्षाका रणनीतिहरू:

१. नगरपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेको उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको स्थापना, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन सङ्घ र प्रदेशसरकार सँग समन्वय गरी आवश्यक कानूनी तथा संस्थागत संयन्त्रको निर्माण गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।
२. नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उच्चशिक्षा प्रदायक संस्थामा समतामूलक पहुँच र गुणस्तरअभि वृद्धि गरी उच्चशिक्षालाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको मार्गमा लैजान सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ ।
३. नगरपालिकामा रहेका उच्चतहको शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको विस्तार, सवलीकरण, गुणस्तर विकास गर्न सहयोग गरिनेछ ।
४. नगरपालिकामा बसोबास गर्ने विपन्न, महिला, युवा, अल्पसङ्ख्यक, लोपोन्मुख, पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र, समुदाय र जनजातिहरूलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा उच्चतह को प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अध्ययन, अनुसन्धानका अवसर सिर्जना गरिनेछ ।
५. ज्ञानमा आधारित अर्थतन्त्रमा टेवा पुर्याउन सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न तथा रोजगार प्रवर्द्धन गर्न नविनतम खोज र अनुसन्धानमा आधारित उच्चशिक्षाको विकास गर्न आवश्यक सहयोग गरिनेछ ।
६. विपत् महामारी र सङ्कटको समयमा समेत शैक्षिक गतिविधिहरू लाई निरन्तरता प्रदान गर्नका लागि आवश्यक पर्ने प्रणाली स्थापना गर्न सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गरिनेछ ।

७. उच्चतहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
८. शिक्षाको महत्व र आवश्यकता बारेमा जनचेतना जागाइ समुदायलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।

५.२.४ अपेक्षित उपलब्धी

उपलब्धीहरू

१. उच्च शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई समातामूलक सहभागिता सान्दर्भिकता र गुणास्तरमा सुधार हुने उच्च शिक्षा र विद्यालय शिक्षाबीच लम्बीय सम्बन्ध स्थापित हुने ।
२. नगरपालिकामा सञ्चालित उच्चशिक्षा प्रदायक संस्थाबाट सञ्चालन हुने उच्चशिक्षाका कार्यक्रमहरूमा समयानुकूल सुधार र स्तरोन्नति भएको हुने ।
३. नगरपालिकामा उपलब्ध जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी र जैविकविविधता, पर्यावरण, मौलिक कला संस्कृति र सभ्यताको अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धान सुरुवात भएको हुने ।
४. उच्चशिक्षा लाई व्यावसायिक, व्यावहारिक र जीवनोपयोगी बनाई उत्पादन र आर्थिक उपार्जन सँग जोडेर स्वःरोजगारी सिर्जना र आत्मनिर्भर प्राविधिक र व्यावसायिक जनशक्ति उत्पादन भएका हुने ।
५. उच्चशिक्षालाई उद्यम र व्यवसाय सँग जोडेर जनताको आर्थिक समृद्धि र विकास को साधक प्राविधिक र व्यावसायिक जनशक्ति उत्पादन गर्न एक बहुप्राविधिक शिक्षालय स्थापना तथा सञ्चालन गरिएको हुने ।
६. विपत् महामारीको समयमा समेत शैक्षिक गतिविधिहरू लाई निरन्तरता प्रदान गर्नका लागि आवश्यक पर्ने प्रणाली स्थापना भएको हुने ।
७. क्याम्पसको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक बनाउनका लागि लगानीमा अभिवृद्धि भएको हुने ।
८. उच्चतहको प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न दिगो लगानी सुनिश्चित भएको हुने ।
९. उच्च प्राविधिक जनशक्तिको रूपमा समाजका सबै वर्गका नागरिकहरूको प्रतिनिधीमूलक सहभागिता हुने ।

५.२.५ प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य (Major Activities and Target)

क्र. सं	प्रमुखक्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ वर्ष						भौतिक लक्ष्य (१० वर्ष)	जिम्मेवार पक्ष
			१	२	३	४	५	जम्मा		

१	क्याम्पसको न्युनतम पूर्वाधार विकास एवं भौतिक सुधारमा सहयोग गर्ने	पटक	निर न्तर	नि र न्त र	निर न्तर	निर न्तर	निर न्तर	निरन्त र	निरन्तर	नगरपालिकार क्याम्पस
२.	क्याम्पसमा आधारित अनुसन्धान केन्द्रकोस्थापना गर्न आवश्यक सहयोग गरिने	पटक	०	१.	०	०	०	१.	१.	नगरपालिका
३.	स्वयम सेवक शिक्षक व्यवस्थापन	जना	आव श्यक ता अनू सार	आ व श्यक ता अनू सार अ नू सा र	आव श्यक ता अनू सार	आव श्यक ता अनू सार	आव श्यक ता अनू सार	आव श्यक ता अनूसा र	आवश्यकता अनूसार	क्याम्पस संग समन्वय गरेर
४	इ-पुस्तकालयको स्थापना	संख्या	०	१	०	१	१	३	३	नगरपालिका
५	उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति	जना	१	१	१	१	१	५	१०	नगरपालिका क्याम्पस

परिच्छेद ६

विद्यालय सुशासन तथा व्यवस्थापन

६.१.१ परिचय

शिक्षा पद्धतिमा निर्णय तथा सोको कार्यान्वयनको समग्र प्रक्रियाले शासकीय प्रबन्ध (governance) लाई जनाउँदछ । यसमा संरचना तथा प्रक्रिया दुवै पर्दछन् । विद्यालय क्षेत्र योजनाका सन्दर्भमा शासकीय प्रबन्ध अन्तर्गत योजनाको प्रभावकारी ढङ्गले कुशलतापूर्वक कार्यान्वयन गरी बालबालिकाको सहभागिता र सिकाइमा सुधार गर्न आवश्यक संरचना, भूमिका तथा कार्य प्रक्रिया समावेश हुन्छन् । यस्ता संरचना तथा कार्य प्रक्रियाहरूले सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय गर्नु तथा निर्णय कार्यान्वयन गर्नु, निश्चित दृष्टिकोण वा उद्देश्यमा आधारित हुनु, कार्यसम्पादनमा प्राथमिकता दिई उत्तरदायी हुनु, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही पारदर्शी हुनु र विधिको सर्वोच्चता तथा समतालाई प्रोत्साहन गरी सुशासन (good governance) को प्रत्याभूति गर्नुपर्दछ । शिक्षामा तीनै तहका सरकार, विद्यालय तथा समुदाय, गैरसरकारी निकाय तथा विकास साझेदारीहरूको भूमिका रहने भएकाले भूमिकाअनुसार सुशासन कायम गर्न यी सबैको योगदान रहन्छ ।

शिक्षा क्षेत्रको यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संस्थागत संरचनासहित क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सहितको प्रबन्ध र उपयुक्त अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गर्नु पर्दछ । सुशासन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी उल्लिखित तीन पक्षहरूको उचित व्यवस्थापनका लागि योजनाका उद्देश्य, अपेक्षित नतिजा र कार्यक्रमको स्वरूप संवैधानिक प्रावधानअनुसारको संघीय संरचनामा विभिन्न तहका सरकारको दायित्व तथा ज्ञान, प्रविधि, मूल्य-मान्यता र दृष्टिकोणमा आएको परिवर्तनलाई विचार गर्नु पर्दछ । नेपालको संविधानमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहका सरकारका एकल र साझा अधिकारका सूचिसहित शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन हुने व्यवस्था भएको छ । त्यसैगरी योजना कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, समता र समावेशिताको प्रवर्धन, नतिजा प्रतिको जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वजस्ता पक्षहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ ।

यस परिच्छेदमा सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा क्षेत्रको यस योजनाको कार्यान्वयनबाट अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीका सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरिएको छ । वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा यस योजनाका अपेक्षित नतिजा प्राप्तिका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको कुशल तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका

लागि आवश्यक संस्थागत संरचना, क्षमता विकास, योजना कार्यान्वयनको समग्र व्यवस्था र अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणाली स्थापित गर्नु आवश्यक देखिन्छ ।

६.१.२ संस्थागत क्षमता विकास:

वर्तमान अवस्था

त्रिवेणी नगरपालिकाको शैक्षिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित रूपमा अगाडि बढाउन दक्ष र सक्षम जनशक्तिका साथै स्रोत साधनको आवश्यकता पर्दछ । जनशक्तिको उचित व्यवस्थापन र संगठनात्मक सुदृढीकरणले संस्थाको कार्य सम्पादनमा वृद्धि हुने गर्दछ । वर्तमान बदलिँदो परिवेशअनुसार शासकीय संरचना, प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभावकारी भई सुशासन कायम हुने भएकाले संघीय संरचना अनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व शिक्षामा भएको संङ्ख्यात्मक विस्तार, ज्ञान, विज्ञान, प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास, सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक छ । वर्तमान अवस्थामा त्रिवेणी नगरपालिका भरिका ३५ वटै विद्यालयहरूमा शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नका लागि गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा शिक्षा, युवा तथा खेलकूद शाखा रहेको छ । शिक्षा शाखामा शिक्षा प्रशासन, शिक्षा सेवाका उपसचिव स्तरको एक जना, अधिकृतस्तर तहको एक जना र शिक्षा प्रशासन शिक्षा सेवासहायक स्तर पाँचौ तहको एक जना गरी जम्मा ३ जनाको दरबन्दी रहेको छ । शिक्षासम्बन्धी समष्टिगत नीति निर्धारण, शिक्षा सम्बन्धी मापदण्ड र स्तर निर्धारण, पालिकास्तरीय योजनाको विकास, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विद्यालय, नगर शिक्षा समिति र नगरपालिका बीच समन्वय स्थापित गरी आवश्यक सहजीकरण गर्नु शिक्षा शाखाको प्रमुख दायित्व रहेको छ । विद्यालय शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहमा ऐन तथा नियमावलीहरूको निर्माण तथा परिमार्जन नभएकोले कार्यान्वयनमा जटिलता सिर्जना भएको छ । विशेष गरी संघीय शिक्षा ऐन जारी हुन नसकेको कारणले प्रदेश र स्थानीय कानूनहरू विकास हुन बाधा भई शैक्षिक गतिविधि व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्न नसकेको कुराहरू सत्य सावित नै छन् ।

६.१.३ अवसर तथा चुनौतिहरू

१. शैक्षिक व्यवस्थापनमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने ।
२. विद्यालयका समग्र गतिविधिहरूलाई पारदर्शी, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने ।
३. शैक्षिक सुशासनकालागी दिगो स्रोत व्यवस्थापन गर्ने ।

६.१.४ उद्देश्य

१. सुशासनको लागी दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु ।
२. सुशासनाको लागी पेशागत तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
३. आवश्यक स्रोत साधनको उचित व्यवस्थापन गर्नु ।
४. शैक्षिक तथा प्रशासनिक जवाफदेहिता अभिवृद्धि गरी शैक्षिक सुशासन कायम गर्नु ।

६.१.५ रणनीतिहरू

१. स्थानीयतहमा शिक्षाको व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक नीति तर्जुमा गरिने छ ।
२. संस्थागत संरचना अनुसार जनशक्ति व्यवस्थापन गरिने छ ।
३. कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गरिने छ ।
४. प्रधानाध्यापक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्षलाई थप जिम्मेवार बनाइ क्षमता विकास गरिनेछ ।
५. कार्यक्रमको प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गरिने छ ।
६. विद्यालय प्रशासन, शिक्षक, विद्यार्थीर अभिभावकहरू विच निरन्तर समन्वय र सम्बन्ध स्थापित गरिनेछ ।

६.१.६ उपलब्धी, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप

उपलब्धीहरू

१. शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
२. शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्तीको क्षमता अभिवृद्धि भई जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व र जिम्मेवारीमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
३. आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन भई प्रभावकारी रूपमा कार्यसम्पादन भएको हुनेछ ।
४. शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुनेछ ।

प्रमुख नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. स.	सूचक	आधार वर्ष २०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	माध्यमिक विद्यालयमा नेतृत्व तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालीम प्राप्त प्रधानाध्यापक संख्या	६	६	६	६	६
२	आधारभूततहको विद्यालयमा नेतृत्व विकास तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालीम प्राप्त प्रधानाध्यापक संख्या	२८	२८	२८	२८	२८
३	लेखा परीक्षण तथा सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने विद्यालय संख्या	३४	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने
४	विद्यालय व्यवस्थापन समिति भएका विद्यालय संख्या	३४	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने	निरन्तरता दिने
५	प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम प्रधानाध्यापक नियुक्तगर्ने माध्यमिक विद्यालय संख्या	२	३	४	५	६

प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य:

क्रस	मुख्य क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)	अनुमानित बजेट (हजारमा)	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	१० वर्ष		
१	माध्यमिक विद्यालयहरूमा सूचना अधिकारीको व्यवस्था	जना	१	२	३	४	५	६	६	२२	
२	सामाजिक परीक्षण	वटा	३४	३४	३४	३४	३४	१७०	१७०	३४०	
३	वार्षिक सार्वजनिक सुनुवाइ	वटा	३४	३४	३४	३४	३४	१७०	१७०	३४०	

४	प्रअ तथा शिक्षक कार्यसम्पादन सम्झौता	पटक	१	१	१	१	१	५	५	निःशुल्क	
५	प्रअ तथा विव्यस/शिअसं व्यवस्थापकीय तालिम	जना	३४	३४	३४	३४	३४	१७०	१७०	५१०	
६	लेखा व्यवस्थापनमा विद्युतीय प्रणालीको विकास	वटा	०	१	६	११	१६	२६	३४	४००	
७	विद्यालय पदाधिकारी, शिक्षक विद्यार्थी, आचार संहिता निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	५	निःशुल्क	
८	विद्यालय सहयोगका लागि पूर्व विद्यार्थी समाज गठन	वटा		१	६	३४	३४	३४	३४	निःशुल्क	
९	वार्षिक विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण कार्यक्रम	पटक		१	१	१	१	४	४	निःशुल्क	
१०	विद्यालय बुलेटिन प्रकाशन	पटक		१	१	१	१	४	४	५००	
११	विद्यालय जग्गा दीगो उपयोग गर्ने कार्यविधि निर्माण	पटक			१	१	१	३	३	निःशुल्क	
१२	आवश्यक कानुनी प्रबन्ध तथा मापदण्डको विकास	पटक				१	१	२	२	निःशुल्क	
१३	संस्थागत संरचना निर्माण र क्षमता विकास	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१४	कार्यसम्पादन करार गरी सबैलाई नतिजाप्रति जिम्मेवार बनाउने ।	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर

15	प्रतिवेदन तथा तथ्याडक प्रणालीको सुदृढीकरण	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
16	शिक्षक तथा समग्र विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउने पद्धती विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर
१७	अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ सम्बन्धी संयन्त्रको विकास	पटक	१	१	१	१	१	१			
१८	विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण, सरसफाइ तथा स्वच्छता विपद तथा महामारी सम्बन्धी सेवा तथा समन्वयका लागि संयन्त्रको विकास गर्ने ।	पटक	१	१	१	१	१	१	६	१२	
जम्मा १९ लाख २४ हजार											

६.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

६.२.१ परिचय

योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध अन्तर्गत वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा, क्रियाकलाप निर्धारण तथा कार्यान्वयन, वित्तीय व्यवस्थापन तथा अनुगमन र मूल्याङ्कन लगायत कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, जनशक्ति, प्रक्रिया र जिम्मेवारी तथा उत्तरदायित्वहरू पर्दछन् । नेपालमा सङ्घीय संरचना अनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको संरचना तयार भई तीनै तहका सरकार क्रियाशील भएको तीन वर्ष कटिसकेको छ भने केही कानुनी प्रबन्धसहित मुख्य संरचना तथा जनशक्ति र जिम्मेवारी निर्धारण गरिएको भएतापनि राज्य प्रणालीलाई सङ्घीय संरचनाअनुरूप सक्षम बनाउन आवश्यक कार्यान्वयन प्रबन्ध गर्नुपर्नेछ । कार्यान्वयन प्रबन्ध तयार गर्दा यसको दिगोपना, प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु आवश्यक छ ।

६.२.२ वर्तमान अवस्था

योजना निर्माण पश्चात कार्यान्वयनमा प्रभावकारीपन नभएमा योजना निर्माणको औचित्य रहँदैन । नेपालमा योजना धेरै बन्छन् तर कार्यान्वयनको अभावमा कागजमा परिणत भएर थन्किएका विगतका अनुभवहरूबाट प्रस्ट हुन्छ । यस सन्दर्भमा संघमा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले समग्र शिक्षा नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने, राष्ट्रिय योजना आयोग, अर्थ मन्त्रालय तथा अन्य विषयगत मन्त्रालयहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्दछ । त्यसै गरी विकास साझेदारहरूसँग सहकार्य तथा समन्वय गर्ने र योजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वय गर्ने गर्दछ । संघीय संरचना अनुसार कार्य सम्पादन गर्नका लागि परिवर्तन भएको उल्लेखित सङ्गठन संरचना तथा जनशक्ति व्यवस्थापन विद्यालय शिक्षामा सुशासन कायम गरीकुशल व्यवस्थापनको लागि प्रयास देखिदैन । नगरपालिकामा कर्मचारी अभाव, स्पष्ट जिम्मेवारी नहुनु तथा कार्यबोझले कार्यान्वयनमा जटिलता आउने गरेको छ ।

६.२.३ अवसर तथा चुनौतिहरू

- शिक्षा सम्बन्धि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकायमा कार्य गर्ने जनशक्ति व्यवस्थापन गर्नु ।
- शिक्षा सम्बन्धि कार्य गर्ने केन्द्रिय निकाय, प्रदेश स्तरीय निकाय , स्थानीय तह तथा संघ संस्थाका कार्यहरूलाई एकद्वार प्रणालीमा ल्याउनु ।
- स्थानीय स्तरबाट शिक्षाका क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्नका लागि स्रोत तथा लगानी व्यवस्थापन गर्नु ।
- शिक्षक अभिभावक संघ र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय गराउनु ।
- विद्यालयमा दक्षजनशक्ति उपलब्ध गराउनु ।

६.२.४ उद्देश्यहरू

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरीगुणस्तरीयशिक्षा प्रदान गर्नु ।

६.२.५ रणनीतिहरू

१. संघीय तथा प्रदेश तहबाट वित्तीय हस्तान्तरण भई प्राप्त सशर्त अनुदान तथा अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेट समेत संलग्न गरीवार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तय गरिने छ ।
२. कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि आवश्यकता अनुसार कानून, कार्यविधि तथा निर्देशिका विकास गरिने छ ।
३. योजना कार्यान्वयनको लागि शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको अतिरिक्त अन्य समिति तथा उपसमिति निर्माण गरिने छ ।

४. शिक्षकहरूलाई समय-समयमा शैक्षिक योजनाकोबारेमा अभिमुखीकरण गरिने छ ।
५. एकिकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापनको आधारमा नियमित रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा त्यसका नतिजा बारे समीक्षा गरिने छ ।
६. विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघलाई विद्यालय सुधार योजना विकास र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गरिने छ ।
७. वित्तिय व्यवस्थापन, खरिद प्रक्रिया, शिक्षक व्यवस्थापन तथा शिक्षकको कक्षाकोठामा समय तथा कार्य सुनिश्चितताको आवश्यक मापदण्ड तयार गरिने छ ।
८. वडा कार्यालय मार्फत अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा छलफल गरी शैक्षिक गतिविधिको बारेमा अवगत गराइने छ ।
९. विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग अन्तरक्रिया गरी निर्धारित कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि प्रधानाध्यापकहरूलाई जिम्मेवार बनाइने छ ।

६.२.६ उपलब्धी, नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलाप

उपलब्धीहरू

- शिक्षा योजनको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास हुने

प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलाप	एकाइ		भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)					जम्मा	भौतिक लक्ष्य १० वर्ष	कैफियत
				१	२	३	४	५			
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	पटक		१	१	१	१	१	५		
२	कानून, कार्यविधि र निर्देशिका निर्माण	पटक		१							आवश्यकता अनुसार
३	समिति तथा उपसमिति निर्माण	पटक		१							
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि अभिमुखीकरण	पटक		१	१	१	१	१	५		
५	शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन	पटक		१	१	१	१	१	५		

६	शिअसं र वि.व्य.सलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अध्यावधिकसम्बन्धी अभिमुखिकरण	पटक		१	१	१	१	१	५		
७	सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा छलफल	पटक		१	१	१	१	१	५		
८	खरिद प्रक्रिया कक्षाकोठा सम्म पुर्‍याउने व्यवस्था	पटक		१							

कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप कार्यान्वयनका लागि आवश्यक अनुमानित बजेट तालिका

क्रस	प्रमुख क्रियाकलाप	अनुमानित बजेट रु हजारमा						स्रोत	कैफियत
		कुल बजेट	२०८२	२०८३	२०८४	२०८५	२०८६		
१	वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण	३००००	४०००	५०००	६०००	७०००	८०००	नगरपालिका	छलफल तथा अन्तर्क्रिया
२	कानून,कार्यविधि निर्देशिका निर्माण	५००	०	१००	१००	१५०	१५०	नगरपालिका	
३	समिति तथा उपसमिति निर्माण	०	०	०	०	०	०	नगरपालिका	
४	कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि अभिमुखीकरण	५००	१००	१००	१००	१००	१००	नगरपालिका, सशर्त तथा संघसंस्था	
५	शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन	५००		१००	१००	१५०	१५०		
६	शिअस र विव्यसलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण तथा अध्यावधिक सम्बन्धी अभिमुखिकरण	५००		११०	१२०	१३०	१४०	संघ संस्था तथा पालिका	
७	सरोकारवालाहरूसँग अन्तर्क्रिया तथा छलफल	५०००		११०	१२०	१३०	१४०		

परिच्छेद ७ लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१. परिचय

युगान्तकारी परिवर्तन सँगै आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गति प्रदान, समृद्ध राष्ट्र निर्माण तथा उन्नत समाज विकासका लागि सरकार तथा समुदायले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक हुन्छ । भविष्य लागि गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्न शिक्षामा लगानी गरिन्छ । त्यसैले बालबालिकाको शिक्षामा गरिने लगानी व्यक्ति, समाज र राज्यको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्दछ । राज्य निर्माणको दीर्घकालीन सोचलाई मूर्त रूप दिन शिक्षामा राज्यले प्राथमिकताका साथ लगानी गर्न आवश्यक हुन्छ । शिक्षामा राज्यको लगानीले प्रमुख तीन पक्षलाई ध्यान दिनु पर्दछ ती तीन पक्षहरूमा; पहिलो - राज्यका सबै बालबालिका र नागरिकलाई शैक्षिक अवसर र सहभागिता, दोस्रो - सहभागी भई सकेकालाई उचित र गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चतता र तेस्रो - स्रोतको समतामूलक वितरण र उपयोग रहेका छन् ।

नेपालको संविधानमा वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धमा सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपुरक अनुदान, विशेष अनुदान र आन्तरिक ऋणको व्यवस्था सम्बन्धमा उल्लेख गरेको पाइन्छ । समानीकरण अनुदानको हकमा प्राकृतिक तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा सङ्घीय सरकारबाट स्थानीय तथा प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने गरेको छ । विशेष अनुदान र समपुरक अनुदान राष्ट्रिय योजना आयोगबाट व्यवस्थापन हुदै आएको छ । सशर्त अनुदान सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयबाट आवश्यक प्रकृया पूरा गरी स्थानीय र प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने अभ्यास रहेको छ । संघीय सरकारबाट हस्तान्तरण हुने उल्लिखित विभिन्न किसिमका अनुदान बाहेक प्रदेश सरकारबाट तथा स्थानीय तहको आफ्नै स्रोतमा आधारित बजेट पनि नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्न सक्दछ ।

शिक्षामा आवश्यक पर्ने स्रोत पहिचान गरी तिनलाई एकिकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण तथा उपयोग गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्ध गर्दा ध्यान दिनुपर्ने महत्वपूर्ण पक्ष हुन् । शिक्षामा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत कहाँबाट जुटाउने, कुन कुन क्षेत्रमा स्रोतको विनियोजन गर्ने, विनियोजित स्रोतको प्रवाह कसरी गर्ने ? उपलब्ध स्रोतको उपयोग कुन ढंगबाट गर्ने भन्ने विषयमा जति ध्यान पुग्दछ, शैक्षिक लगानीको पक्ष उत्ति नै सक्षम र व्यवस्थित हुन्छ ।

यस नगरपालिकाको आ.व. २०८२ । ८३ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा शिक्षा तर्फ संघीय सरकारको सशर्त अनुदान अन्तर्गत जम्मा रु १८,१६,००,०००, प्रदेश सरकारको सशर्त अनुदान अन्तर्गत रु १,२१,००,०००, नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोतबाट रु २,७१,५०,००० गरी जम्मा रु २२,०८,५०,००० शिक्षा क्षेत्रमा लगानी गरेको छ । नगरपालिकाको कूल बजेटको करीब ४६।०१ प्रतिशत लगानी गरेको छ ।

यस सन्दर्भमा शिक्षा क्षेत्रको यो योजना कार्यान्वयनका लागि लागानी तथा स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धमा वर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी यसमा देखिएका चुनौतीहरू उल्लेख गरिएको छ । पहिचान गरिएका चुनौतीहरूको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू प्रस्तुत गरी स्रोतको आकलन तथा लागानीका क्षेत्र र लागत अनुमान गरिएको छ ।

७.२. वर्तमान अवस्था:

शिक्षामा लागानी बढाउनु पर्छ भन्ने विषयमा सैद्धान्तिक रूपमा राजनीतिक तहमा र नेपालका नीतिगत दस्तावेजहरूमा सहमति देखिन्छ । तापनि स्पष्ट नीति तथा फितलो कार्यान्वयनले गर्दा लक्ष्य प्राप्तिसमा पुग्न कठिन भएको छ । त्रिवेणी भरि नगरपालिकाले पनि शिक्षा क्षेत्रमा आफ्नो कुल बजेटको ५.६५% अंश शिक्षामा लागानी गरेको छ । यसरी सबैको धारणा लागानी बढाउने कुरामा एकमत हुनुलाई लागानी वृद्धि गर्ने महत्वपूर्ण आधार मान्न सकिन्छ ।

त्रिवेणी नगरपालिकाका सामुदायिक विद्यालयमा भएको लागानी सार्वजनिक लागानी मात्र हो । शिक्षामा घरपरिवारको लागानी पनि उल्लेख्य भएको पाइन्छ । निजी विद्यालयमा शुल्क लगायत सबै खर्च घरपरिवारबाटै हुने गर्दछ भने सामुदायिक विद्यालयहरूमा पनि घरपरिवारको लागानी विद्यार्थीको स्टेसनरी तथा पोशाक लगायतमा हुने गरेकोले बालबालिकाको शिक्षामा उनीहरूको उल्लेख्य लागानी भइरहेको छ । तर पनि विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा ल्याउन र टिकाउन पनि थप लागानी आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी दलित, महिला र शिक्षाको मुलधारमा आउन नसकेका विभिन्न प्रकारका परिस्थितिमा रहेका विपन्न तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको पहुँच तथा सहभागिता बढाई समावेशिता प्रवर्धन गर्ने नीतिगत व्यवस्थाको कार्यान्वयनका लागि थप लागानी आवश्यक देखिन्छ ।

फेरि शिक्षा क्षेत्रमा गरिने लागानी सिकाइका लागि हो । त्यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापनमा सर्वाधिक लागानी हुने गर्छ । भौतिक पूर्वाधार तथा संरचना, प्रशासनिक खर्च, शैक्षिक सामग्री, छात्रवृत्ति, दिवा खाजा आदि लागानीका प्रमुख विषयक्षेत्र हुन् । उदाहरणका लागि शिक्षा क्षेत्रको कुल खर्चको ९० प्रतिशत भन्दा बढी हिस्सा शिक्षक तलवमा मात्र भइरहेको छ ।

शिक्षामा गरेको लागानीको वस्तुपरक रूपमा यति लागानी गरेकोले यति उपलब्धी भयो भन्न गाह्रो छ किनकी शिक्षामा गरिएको लागानीको प्रतिफल तत्कालै देखिदैन । फेरि शिक्षामा गरिने लागानीलाई मानवीय सन्तुष्टिसँग जोड्ने पनि गरिन्छ, जुन मापन गर्नसहज पनि छैन । शिक्षामा गरिने लागानी मानव संसाधन विकासका लागि गरिने लागानीका रूपमा लिइने गरेको पाइन्छ । यी दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने विषयक्षेत्रका अतिरिक्त वस्तुपरक सूचकका आधारमा पनि शिक्षामा

लगानीको उपलब्धी हेर्ने गरिन्छ । साक्षरता दर, विद्यालयमा भर्ना दर, उत्तीर्ण दर, विद्यार्थी शैक्षिक उपलब्धी जस्ता पक्षमा भएको प्रगतिलाई शिक्षामा गरिएको लगानीको प्रतिफलको रूपमा लिन सकिन्छ । कतिपय विद्यालयहरूले विद्यालयको आर्थिक स्रोतको दिगो व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न क्रियाकलापहरू गरेको पाइन्छ । यस्तो कार्यले विद्यालयको शैक्षिक प्रवर्द्धन गर्नका लागि मद्दत पुगेको छ । विद्यालयहरूले दरिलो आर्थिक व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न संघसंस्था तथा व्यक्तिहरूबाट दान, चन्दा लगायत अचल सम्पतिहरू ग्रहण गर्ने गरेको पाइन्छ । शैक्षिक तथा भौतिक व्यवस्थापनका लागि समेत लगानी भएको पाइन्छ ।

७.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

१. संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र वित्तिय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरी तीनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लगानीको लागि जिम्मेवार बनाउन ।
२. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत पहिचान गरी परिचालन गर्न ।
३. शिक्षामा आधुनिक प्रविधि मैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्न ।
४. विद्यार्थीको सिकाइ गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत व्यवस्थापन गर्न ।
५. आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधाविहीन, तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच र गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न पर्याप्त लगानी गर्न ।
६. गैर सरकारी क्षेत्र र अभिभावकको लगानीलाई अभिलेखीकरण गरी थप लगानीका लागि प्रोत्साहित गर्न ।
७. वित्तीय व्यवस्थापकको कार्यकुशलता बढाउन व्यक्ति र संस्थाको क्षमता विकास गर्न ।
८. वित्तीय गतिविधिलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सरलीकृत गरी वित्तीय सुशासन कायम गर्न ।
९. परनिर्भर बजेट ढाँचालाई आत्मनिर्भर बनाउन ।

७.४ उद्देश्य

१. योजना अवधिका लागि विद्यालय शिक्षामा आवश्यक विभिन्न स्रोतको प्रक्षेपण न्यायोचित र पारदर्शी वितरणका साथै वित्तिय दिगोपन कायम गर्दै स्रोतको मितव्ययी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

७.५ रणनीतिहरू

१. मापदण्डका आधारमा खर्च गर्ने र सोको प्रतिवेदन पेश गर्ने पद्धति अवलम्बन गरिनेछ ।
२. विद्यालय शिक्षाको लागि कानूनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकारहरूबीचको लागत साझेदारीमा हुनेछ । यसका लागि त्रिवेणी नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा आफ्नो स्रोतबाट थप लगानी गर्नेछ ।

३. सरकारबाट प्रदान गरिने स्रोतको उपयोग गर्ने प्रमुख इकाइ विद्यालय भएकाले लक्षित गुणस्तर सुनिश्चित गर्न विद्यालयलाई जवाफदेही बनाइनेछ ।
४. वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार गरी वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई थप सफल बनाइने छ ।
५. उपलब्ध बजेट र साधनको दोहोरोपन हटाउदै लक्षित कार्यक्रममा मात्र परिचालन गरी फजुल खर्च नियन्त्रण गरी आर्थिक शुसासन कायम गरिनेछ ।
६. प्राप्त वित्तीय र भौतिक स्रोत साधनलाई विद्यालयको आवश्यकता, विद्यार्थी संख्या र भौगोलिक अवस्थाका आधारमा न्यायोचित ढंगले वितरण गर्ने ।

७.६ स्रोतको अनुमान, विश्लेषण र प्रस्तावित बजेट

सामान्यतया स्रोतको अनुमान र विश्लेषण गर्दा दुई मूलभूत प्रक्रिया बीचमा सामन्जस्य गर्ने प्रयास हुन्छ । नागरिकका अपेक्षा, संबैधानिक प्रत्याभूति, शिक्षाका नीति तथा कार्यक्रमलाई उचित रूपमा सम्बोधन गर्न स्रोतको आँकलन गर्नु पर्ने हुन्छ । त्यसरी आँकलन गरिएको स्रोत कति हुन्छ र हामीसँग सामर्थ्य के कति छ? त्यो पनि सँगसँगै विश्लेषण गरिन्छ । यस प्रकार आवश्यकता र सामर्थ्य बीचमा सामन्जस्यता कायम गरी योजनाका कार्यक्रमहरू र तिनको प्राथमिकता निर्धारण गरिन्छ । यी दुई पक्षलाई आधार मानी यहाँ अनुमान र विश्लेषण गरिएको छ ।

संवैधानिक प्रावधान अनुसार आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क गर्ने दायित्व राज्यको रहेको छ । प्रत्येक बालबालिकालाई शिक्षाको हक हुने र प्रारम्भिक बालबिकास तथा शिक्षालाई आधारभूत शिक्षा अन्तर्गत नै आवश्यक बजेटको व्यवस्था राज्यले गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यस्तै शिक्षामा सबैका पहुँच र सहभागिताको सुनिश्चितताका लागि विशेषगरी आर्थिक रूपले विपन्न, विभिन्न कठिन परिस्थितिमा रहेका तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूलाई थप प्रोत्साहित गर्न आवश्यक छ । अनिवार्य र निःशुल्क आधारभूत शिक्षा तथा निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाका अतिरिक्त अनौपारिक तथा निरन्तर शिक्षा, विद्यालयहरूमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री, शिक्षक व्यवस्थापन र विकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, भौतिक पूर्वाधार, विपद व्यवस्थापन, दिवा खाजा लगायत विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण तथा सरसफाई स्वच्छता लगायतको खर्चका लागि लगानी सुनिश्चित गर्नु आवश्यक छ । साथै योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन तथा व्यवस्थापकीय कार्यलाई व्यवस्थित गर्न र विभिन्न तहमा क्षमता विकासमा थप लगानी आवश्यक छ । उल्लेखित आवश्यकता समेतका आधारमा शिक्षा क्षेत्रका लागि आगामी ५ वर्षकालागि निम्नानुसारको स्रोतको आँकलन गरिएको छ ।

संघीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूमा प्राप्तहुने अनुमानित बजेट रु हजारमा

क्र.स.	अनुदान प्राप्त क्रियाकलाप						५ वर्षको जम्मा	१० वर्षको जम्मा
		२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७		
१	बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता पारिश्रमिक तथा विद्यालय कर्मचारी अनुदान	१२४६२	१२४७०	१२४७५	१२४७५	१२४७५		
२	प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा सिकाइ सामग्री तथा डिजिटल सिकाइ सामग्री व्यवस्थाका लागि विद्यालयलाई अनुदान	१४३५	१४४५	१४५५	१४६५	१४७५		
१	शिक्षक तलब भत्ता	७४८००	८४८००	८४९००	८४९००	८४९००		
२	छात्रवृत्ति	११९१						
३	विद्यालय संचालन तथाव्यवस्थापन	२५४५	२५५५	२५६५	२५७५	२५८५		
४	स्यानीटेरी प्याड	१८७९	१८८९	१८९०	१८९२	१८९५		
६	विद्यालयमा शैक्षिकगुणस्तर सु कार्यसम्पादन	१४८७४						
७	पाठ्यपुस्तक	४१४२						
८	संस्थागत क्षमता विकास	१३०८						
९	भवन निर्माण भौतिकनिर्माण	०	०	०	०	०		
१०	शैक्षिक पहुँच सुनिश्चितता	१३५०						
११	नगरपालिका का सामुदायिक विद्यालयहरूमा डिजिटल बोर्ड संचालन र	१६५००						

	शैक्षिक गुणस्तर सुधार आयोजना							
१२	विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति का लागि छनौट भएका कक्षा ६ १२ मा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति	३३४२						
१३	विद्यालय संचालन तथा व्यवस्थापन अनुदान	२४४५						
१४	तोकिएका विद्यार्थीको दिवा खाजाका लागि विद्यालयलाई अनुदान	१०१७८						
१५	माध्यमिक तह का स्वीकृत दरबन्दी र राहत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	२४५००						
१६	माध्यमिक तह कक्षा ९ - १० अंग्रेजी गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	९२४८						
१७	निमावि तह कक्षा ६ -८ अंग्रेजी गणित र विज्ञान विषयमा शिक्षण सहयोग अनुदान	१८४६						

ख) प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरू मा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त क्रियाकलाप						५	१०
		२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/८५	२०८२/०८३	२०८३/०८४	वर्षको जम्मा	वर्षको जम्मा
१	प्रदेश सरकार बाट शिक्षा क्षेत्रको लगानी अनुदान	१२१००						

ग) स्थानीय सरकारबाट शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूमा प्राप्तहुने अनुमानित बजेट

क्र.स.	अनुदान प्राप्त क्रियाकलाप						५ वर्षको	१०
		२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/८५	२०८२/०८३	२०८३/०८४	जम्मा	वर्षको जम्मा
१	शिक्षण सहयोग अनुदान कर्मचारी व्यवस्थापन	१९३९५						
२	विभिन्न विद्यालयहरूको व्यवस्थापन अनुदान	५९५५						
३	शिक्षा शाखा अन्तर्गत बार्षिक अनुदान	१८००						

परिच्छेद ८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

८.१ परिचय

स्थानीय स्तरमा सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा स्रोत र साधनहरूको विनियोजन र वितरण के कसरी भइरहेको छ ? शैक्षिक क्रियाकलापहरू निर्धारित कार्यतालिका अनुसार समयमै कार्यान्वयन भई लक्षित उपलब्धी हासिल गर्न सफल भएका छन् वा छैनन् भन्ने सुनिश्चितताको लागि एउटा संयन्त्र निर्माण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको लक्ष्य तथा प्रगतिका बारेमा समय तालिका अनुसार निरीक्षण, पर्यवेक्षण, निगरानी, पूर्णनिरीक्षण, रेखदेख, जाँचबुझ भौतिक रूपमा वा अन्य कुनै साधनको प्रयोग गरी गर्ने गराउने काम अनुगमन हो । यसले कार्यक्रमको प्रगति तथा वर्तमान अवस्थाको जानकारी गराउँछ । यसरी नै मूल्यांकनले शैक्षिक कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिता, उपयुक्तता, सान्दर्भिकताकोलेखाजोखा तथा जाँचबुझ गरी उक्त कार्यक्रमहरूको प्रतिफल तथा प्रभावको बारेमा जानकारी प्राप्त गरिन्छ । अनुगमन कार्यक्रम कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ भने मूल्यांकन सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको सञ्चालनका चरणहरू साथसाथै कार्य सम्पन्न भएपछि पनि गरिन्छ । स्थानीय स्तरमा संचालन भएको शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा भएको लगानीलाई जवाफदेही, पारदर्शी, नतिजामुखी र उत्तरदायीपूर्ण बनाउनको लागि अनुगमन तथा मूल्यांकन अनिवार्य छ ।

त्रिवेणी नगरपालिकाको १० वर्षे शैक्षिक योजनाहरूको निर्माण तथा कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यक ऐन तथा नियमावलीका आधारमा अनुगमन तथा मूल्यांकनको वर्तमान अवस्था, चुनौती तथा समस्याहरू, उद्देश्य, रणनीति एवं यस शिक्षा क्षेत्रको योजनामा स्थानीय स्तरमा अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको विकासका लागि नगरपालिका भित्रका सबै वडाहरूमा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालय, संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरू, बालविकास तथा सिकाई केन्द्रहरूमा संचालित सबै कार्यक्रमहरूको कार्यक्रम अनुगमन, ढाँचा, साधन, विषय र प्रतिवेदन प्रस्तुत गरिएको छ ।

८.२ वर्तमान अवस्था

अवलोकन तथा मूल्यांकनलाई योजनाको अभिन्न अंगका रूपमा लिँदै हाल विद्यमान रहेको गाउँ शिक्षा संयन्त्रलाई आवश्यकता अनुसार चुस्त र दुरुस्त बनाउँदै आवश्यक मानवीय तथा भौतिक व्यवस्थापनमा जोड दिँदै पालिका अध्यक्षको अध्यक्षतामा रहेको गाउँ शिक्षा समितिबाट आवश्यक रूपमा बैठक बसि कार्य प्रगति समीक्षा हुने गर्दछ । त्यसैगरी नगरपालिकाको शिक्षा शाखाबाट पनि शैक्षिक गतिविधि तथा नगरपालिका भित्र रहेका विद्यालयहरूको अनुगमन र मूल्यांकन भइरहेको छ । अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालू

आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार लिई सोको विवरण आवश्यकताका आधारमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्र तथा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा पुर्याउने प्रबन्धमा गरिएको छ ।

हाल आएर स्रोतकेन्द्र/ स्रोत व्यक्ति नभएको र विद्यालय निरीक्षण गर्ने स्पष्ट जिम्मेवारी सहित विद्यालय निरीक्षकको व्यवस्था पनि नभएको अवस्था छ ।

८.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

- मापनयोग्य सूचकहरूको निर्धारण गरी सोसँग सम्बन्धित दक्षता र सीप भएका जनशक्ति तयार गर्ने ।
- अनुगमन कार्यलाई नियमित र प्रभावकारी बनाउन पर्याप्त स्रोत साधनको प्रबन्ध गर्ने
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा सूचना तथा प्रविधिको उपयोग गर्ने ।
- क्षेत्राधिकार सहितको स्पष्ट अनुगमन संयन्त्र निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- पालिकाभित्र रहेका विद्यालयबाट योग्य तथा दक्ष शिक्षकहरूको सहयोगमा कार्यक्रम अनुगमन गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा विज्ञ समुह गठन गरी उक्त समुह मार्फत विद्यालय अनुगमनको थालनी गर्ने
- विद्यालय अनुगमन तथा मुल्यांकन कार्यमा शिक्षा क्षेत्रकासाझेदार संघसंस्थाहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अविभावक संघ लाई उत्प्रेरित गर्ने ।

८.४ उद्देश्यहरू

- स्रोत साधनको उपयुक्त प्रयोग तथा त्यसको प्रतिफल मापन गर्नु
- योजनाको निर्माण देखि प्रयोगतहसम्मको मूल्याङ्कन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणमा सहयोग गर्नु ।

८.५ रणनीतिहरू

- संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारबीच समन्वयात्मक रूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको व्यवस्था लागु गरी शैक्षिक कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
- नगरपालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन गरीसमग्र शैक्षिक कार्यक्रमको अनुगमन गरिनेछ ।

- शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई थप सुदृढीकरण गरी IEMIS का सूचकको आधारमा अनुगमन तथा मुल्यांकन गरिने छ ।
- जननिर्वाचित प्रतिनिधिर शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाबाट नियमित रूपमा अनुगमन गरिनेछ ।
- विद्यालय तहमा प्रधानाध्यापक तथा विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- स्थानीय विज्ञ समूहलाई थप जिम्मेवार बनाई विद्यालयको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
- विद्यालय अनुगमन तथा मुल्यांकन संगै शिक्षकहरूलाई कक्षाकोठामै सहयोग पुर्याउने पद्धतिको विकास गरिनेछ ।
- विद्यालयको अनुगमन तथा मुल्यांकन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन शिक्षा संगसम्बद्ध निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिम, गोष्ठी, कार्यशाला जस्ता कार्यक्रमको आयोजना गरिनेछ ।

८.६ उपलब्धी, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप

उपलब्धी

- योजना कार्यान्वयनका क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतीहरू समयमै सम्बोधन भई अपेक्षित उपलब्धी हासिल हुने ।
- आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माणका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त हुने ।
- सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली लागुहुने ।
- अनुगमनका आधारमा नतिजा सुधार हुने ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनकालागी संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास हुने ।
- विद्यार्थी उपलब्धी तथा विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण थप व्यवस्थित र नियमित गरी त्यसका नतिजाका आधारमा थप सुधार गर्ने प्रणाली विकास हुने ।

प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य:

क्र.स	क्रियाकलाप	एकाइ	लक्ष्य						बौकि ५ वर्षको लक्ष्य	अनुमानित बजेट (हजारमा)
			१	२	३	४	५	जम्मा		

१	एकिकृत शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्रको निर्माण	पटक	२	३	३	३	३	१४	१४	१०००
२	अनुगमन तथा मुल्याङ्कन मार्गदर्शनको निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	१००
३	नतिजाका आधारमा अनुगमन सूचकहरू तयारी र अद्यावधिक	निरन्तर	१	१	१	१	१	५	१०	०
४	वार्षिक तथा चौमासिक समीक्षा प्रतिविदन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	२००
५	विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धी परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	८०
६	विद्यालयको कार्य सम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	०
७	बडास्तरीय अनुगमन प्रणालीको विकास तथा कार्यन्वयन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	६०
८	विद्यालय समाजिक परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	१००

९	विद्यालयहरूको लेखापरीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	२००
१०	नियमित रूपमा अनुगमन मूल्याङ्कन	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	५००

यस योजनाको कार्यान्वयनमा तपसील बमोजिमका निकायहरूसँग समन्वय र सहजिकरण गरिनेछः

१. संघीय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरू
२. प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरू
३. शिक्षा सम्बद्ध विभिन्न सरकारी संघ संस्थाहरू
४. शिक्षा सम्बद्ध विभिन्न गैरसरकारी संघसंस्थाहरू
५. शिक्षासँग सम्बन्धित संघ तथा प्रदेशका अन्य कार्यालयहरू
६. स्थानीय FM हरू

सन्दर्भ सामग्री

१. नेपालको संविधान २०७२, कानून किताब व्यवस्था समिति
२. उच्च स्तरीय कार्यदलका प्रतिवेदन २०५५, शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौ
३. उच्च स्तरीय कार्यदलका प्रतिवेदन २०५८, शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौ
४. चौधौँ (त्रिवर्षीय) योजना (२०७३) राष्ट्रिय योजना आयोगको सचिवालय, काठमाण्डौ
५. विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम मूल दस्तावेज (२०६६—२०७२) शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौ
६. विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रम (२०७३—२०८२), शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौ
७. राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, थापाथली काठमाण्डौ
८. शिक्षा ऐन (संशोधन सहित), २०२८, कानून किताब व्यवस्था, समिति, काठमाण्डौ
९. शिक्षा नियमावली (संशोधन सहित), २०५९ कानून किताब व्यवस्था समिति, काठमाण्डौ
१०. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, काठमाण्डौ
११. निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५, काठमाण्डौ
१२. दीगो विकास लक्ष्य २०१७—३० राष्ट्रिय योजना आयोग, काठमाण्डौ
१३. उच्च स्तरीय कार्यदलको प्रतिवेदन शिक्षा मन्त्रालय, काठमाण्डौ
१४. नेपाल सरकारको कार्यक्रम बजेट २०८२/८१ , काठमाण्डौ
१५. १६ औँ योजनाको आधारपत्र
१६. EMIS रिपोर्ट त्रिवेणी नगरपालिका
१७. सरोकारवालाहरु संगको छलफल

आज मिति २०८३ असार ६ गतेका दिन नगर प्रमुख को
कोण बहादुर थापा ज्यू को अध्यक्षतामा छौं एक वसी तिम्र
निर्वाहक गरियो ।

- १) नगर प्रमुख को कोण बहादुर थापा
- २) नगर उपप्रमुख को कुमला कुमारी श्रेष्ठो (न्यायपद)
- ३) नगर सचिव को मित्र बहादुर शम्शेर
- ४) वडा अध्यक्ष को मत्र बहादुर पुडा
- ५) वडा अध्यक्ष को बिट बहादुर बि.कु
- ६) वडा अध्यक्ष को गणेश बहादुर श्रेष्ठ
- ७) वडा अध्यक्ष को डिल्ली कुडा
- ८) वडा अध्यक्ष को पारस बहादुर पुडा
- ९) वडा अध्यक्ष को सुद बहादुर शम्शेर
- १०) वडा अध्यक्ष को गजानन कुडा
- ११) वडा अध्यक्ष को रम पहाड श्रेष्ठ थापा
- १२) का. सदस्य को मारसिंह बि.कु.
- १३) का. सदस्य को मेकीला देवी मित्रा
- १४) का. सदस्य को विजिता कुमारी खार
- १५) का. सदस्य को बिबु देवी शारी
- १६) का. सदस्य को पद्म देवी श्रेष्ठ
- १७) का. सदस्य को ज्ञाना कुडा
- १८) का. सदस्य को रमसिंह मित्रा
- १९) का. सदस्य को रमेश श्रेष्ठ चैत
- २०) अतिथि को कुडिम्याद उपाध्याय

निर्णयहरू:

निर्णय नं १: त्रिवेणी नगरपालिकाको नगरसभा सचिवालयबाट तयार गरिएको आ.व. २०८३/०८४ को नीति तथा कार्यक्रमको मस्यौदामा कार्यपालिका बैठकमा छलफल गरियो। साथै उक्त मस्यौदामा सामान्य परिमार्जन सहित त्रिवेणी नगरसभाको १९ औं नगरअधिवेशनमा प्रस्तुत गर्नका लागि स्वीकृत गरियो।

निर्णय नं २: त्रिवेणी नगरपालिकाको नगर प्रमुख विपन्न नागरिक औषधि उपचार सहायता कार्यविधि, २०८३ स्वीकृत गरियो।

निर्णय नं ३: त्रिवेणी नगरपालिकाको स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८३ स्वीकृत गरियो।

निर्णय नं ४: त्रिवेणी नगरपालिकाको शिक्षा योजना (२०८२/०८३ - २०९२/०९४) स्वीकृत गरियो।

निर्णय नं ५: त्रिवेणी नगरपालिकाको स्थानीय उत्पादनमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८३ स्वीकृत गरियो।

निर्णय नं ६: त्रिवेणी नगरपालिकाको गुनासो सम्बन्धि कार्यविधि, २०८३ स्वीकृत गरियो।

निर्णय नं ७: त्रिवेणी नगरपालिकाको वडा नं ३ र ७ को वडा कार्यालय र वडा नं ३ को पुर्भुता आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रमा कार्यालय सहयोगी नहुँदा दैनिक कार्यालय सम्बन्धी कामकाज गर्न कर्मचारी अभाव हुदै आईरहेकोले निम्न व्यक्तिहरुलाई २०८३ असार १ गते देखी असार मसान्तसम्म १ महिनाकालागी कार्यालय सहयोगी का रुपमा कामकाज गर्न नियुक्ति दिने निर्णय गरियो।

तपसिल:

१) रेमत साउँद (वुढा) - पुर्भुता आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र ३ पुर्भुता

२) विनिता साउँद (भण्डारी) - वडा कार्यालय वडा नं ३ पुर्भुता

३) शोभा भण्डारी (अयडी) वडा कार्यालय वडा नं ७

निर्णय नं ८: महालेखापरिक्षकको वार्षिक प्रतिवेदनबाट त्रिवेणी नगरपालिकाको आ.व. २०७४/०७५ देखी हासम्मका सबै आर्थिक वर्षहरुमा औल्याईएका बेरुजुहरुमध्ये असुल उपर गर्नु पर्ने बेरुजुहरुलाई असुल उपर गराउन तत्काल पत्राचार गर्ने र अनियमित तथा सैदान्तिक बेरुजुलाई नियमित गर्नका लागि त्रिवेणी नगरपालिकाको लेखा सहजीकरण समितिले दिएको सिफारिसका आधारमा नगर सभाको १९ औं अधिवेशनमा पेश गर्न स्वीकृती प्रदान गरियो।

